

16117

M.K.Ü.
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Tarih Anabilim Dalı

HATAY KÜLTÜR TARİHİNDE 1921-1939 DÖNEMİ VE BU DÖNEMİN
EN ÖNEMLİ EĞİTİM KURUMU ANTAKYA LİSESİ

RENGİN GALİOĞLU

Danışman
YRD. DOÇ. DR. SÜLEYMAN HATİPOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HATAY
Aralık, 2004

M.K.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Bu çalışma jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan

: Yrd. Doç. Dr. Süleyman HATİPOĞLU

Unvanı, Adı SOYADI

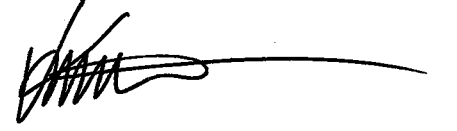
(Danışman)

Üye

: Yrd. Doç. Dr. Kezban KURAN

Unvanı, Adı SOYADI

Üye

: Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜNDÜZ

Unvanı, Adı SOYADI

Kod no:

58

Yukarıdaki imzaların adı geçen Öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

21.12.2014
Prof. Dr. Cemal YÜKSELEN
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Milletleri meydana getiren ve dış olaylara en sağlam temel teşkil eden yegane unsur, her milletin kendi milli kültürüdür ve tarih bu kültürel mirası bütünleyen disiplindir. Tarihin nesnel ve güvenilir bir biçimde gelecek nesillere nakli eğitim-öğretim kurumu olan okullar aracılığı ile sağlanır. Okullar, medeniyet ve kültürün öğrenilmesini, geliştirilerek, gelecek nesillere aktarılması görevini üstlendiğinden, toplumun bilinçli ve irfan sahibi olmasını sağlayacak önemli bir kurumdur.

Bu bağlamda İlk çağlardan beri önemli yerleşim yeri ve köklü bir kültüre sahip olan Antakya'da 1913 yılında Antakya İdadisi açılmıştır. 1921 yılında Antakya Sultanisi adıyla yeniden açılacak olan bu okul, 1516'dan beri Osmanlı idaresinde bulunan Hatay'ın I. Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı idaresinden çıkarak 1918'de manda idaresine girmesine tanıklık etmiş, manda idaresinden Hatay'ın Anavatana katılmasında önemli işlevler görmüştür.

İşte bu çalışmamızda öz Türk yurdunun işgale uğraması ile beraber Hatay'da başlayan milli mücadele sırasında Antakya Sultanisi'nin işgalci güçlerin hedeflerine gerçekleştirmek için bölgede eğitim yolu ile nasıl kültürel emperyalizme başvurduklarına tanıklık eden Antakya Sultanisi'dir.

Bu çalışmayı hazırlarken başından sonuna kadar, karşılaştığım her güçlükte bana yol gösteren, yardımlarını esirgemeyen, beni yönlendiren saygıdeğer danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Süleyman HATİPOĞLU'na teşekkürü bir borç bilirim.

Değerli zamanlarını ayırarak, bilgi birikimininden yararlanmamı sağlayıp bana yol gösteren sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Kezban KURAN'a, araştırmanın yapılmasında yardımlarını gördüğüm Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü Öğretim Üyeleri, Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜNDÜZ, Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇOLAK, Yrd. Doç. Dr. Songül ÇOLAK'a, tezimi hazırlarken yardımlarını esirgemeyen Antakya Lisesi Müdürü Mehmet DİKMEN'e, Arapça metinlerin çevirisi konusundaki yardımlarından dolayı sayın Mecit ERÇİN'e, değerli yaşayan tarihlerimiz olan ve araştırdığım döneme tanıklık edip çalışmamda anlarıyla katkıda bulunan saygıdeğer büyüklerim Kemal ŞEYHOĞLUN'a, Nafi MİSKİOĞLU'na ve Fatin MÜFTÜOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi arz ederim.

Çalışmanın her aşamasında beni yüreklendiren, yardımlarını esirgemeyen, inançlarının bana güç verdiği babam Mehmet GALİOĞLU, annem Emine GALİOĞLU ve kardeşlerime, bu tezin yazımında, meydana gelmesinde beni her zaman destekleyen ve sabrının sınırları bana karşı her zaman engin olan hayat arkadaşım Bülent TAŞÇI'ya, minnettarım.

Tez konunun belirlenmesinde ve tezin hazırlanma aşamasında değerli tavsiyeleri, ilgi ve teşviklerini esirgemeyen, 20 yıllık bir çalışmanın sonunda oluşturduğu özel arşivinden yararlanmama müsaade eden, tezin son şeklini almasında ve akademik çalışmanın “iğne ile kuyu kazmak” gibi ne kadar zorlu bir çalışma olduğunu anlamama yardımcı olan Araştırmacı-Yazar Mehmet Tekin'e, teşekkürlerimi bu tezi kendisine ithaf ederek belirtmek istiyorum.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

Türkçe Özet ve Anahtar Kelimeler	V
İngilizce Özet, Abstract, Keywords	VII
Çizelge Listesi.....	IX
Resim Listesi.....	XII
Kısaltmalar Listesi.....	XIII
1.GİRİŞ.....	1
2.TEZİN ÖNEMİ ve AMACI	4
2.1 Tezin Önemi.....	4
2.2. Tezin Amacı.....	4
2.3. Yöntem	5
2.4. Kavramsal Çerçeve.....	5
2.4.1. Tarih ve Tarih ile İlgili Bilim Dalları.....	5
2.4.1.1. Tarih.....	5
2.4.1.2. Kültür	7
2.4.1.3. Kültür ve Eğitim.....	9
2. 4.1.4 Kültür Tarihi.....	10
2.4.2. Tarihte Hatay.....	11
2.4.2.1. Antakya ve Seleukeia Pieria'nın Kuruluşu, "Seleukoslar" Dönemi.....	12
2.4.2.1.1. Seleukoslar Döneminde Antakya Tarihi ..	12
2.4.2.1.2. Seleukoslar Döneminde Antakya'da Eğitim ve Kültür....	12
2.4.2.2. Roma Dönemi.....	13
2.4.2.2.1. Roma Döneminde Antakya Tarihi	13
2.4.2.2.2. Roma Döneminde Antakya'da Eğitim ve Kültür.....	14
2.4.2.3. İslam Dönemi	14
2.4.2.4. Selçuklular Dönemi.....	15
2.4.2.5. Haçlı Dönemi	15
2.4.2.6. Bizans Dönemi	15
2.4.2.7. Eyyübiler Antakya'da.....	15

2.4.2.8. Meml�kler Dönemi	16
2.4.2.9. İslamiyet'in Kabulünden Osmanlı Döneminde Kadar Antakya'da Eğitim ve Kültür.....	16
2.4.2.10. Osmanlı Döneminde Antakya.....	16
2.4.2.11. İşgal Yılları, Hatay Devleti ve Anavatan'a Dönüş.....	17
2.4.3. Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Osmanlı Döneminde Eğitim	19
2.4.3.1. 19.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim Anlayışı ve Mektepler.....	19
2.4.3.2. Tanzimat Dönemi Eğitim Anlayışı ve Bu Alandaki Gelişmeler.....	19
2.4.3.3. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'ne Göre Mektepler ve İşleyiş Esasları.....	22
2.4.3.4. 19. Yüzyıl Sonları ile 20. Yüzyıl Başlarında Antakya'da Eğitim.....	30
2.5. Varsayımlar.....	31
2.6. Kapsam ve Sınırlılıklar.....	31
2.7. Veri Toplama Araçları.....	32
3. BULGULAR VE YORUMLAR.....	33
3.1. Antakya Lisesi'nin Tarihçesi.....	33
3.1.1. Antakya İdadisi.....	46
3.1.2. Antakya Sultanisi ve Gelişimi.....	47
3.1.3. Antakya Lisesi'nin �ğretmen Kadrosu ve Okulun İşleyişi ile İlgili Esaslar.....	52
3.1.3.1. Öğretmenler, Kaynak, Nitelik ve Biyografileri.....	52
3.1.3.1.1. 1921-1922 Eğitim Yılında Yeni Gelen �ğretmenler.....	53
3.1.3.1.2. 1923-1924 Eğitim Yılında Yeni Gelen �ğretmenler.....	53
3.1.3.1.3. 1924-1925 Eğitim Yılında Yeni Gelen �ğretmenler.....	54
3.1.3.1.4. 1925-1926 Eğitim Yılında Yeni Gelen �ğretmenler.....	55
3.1.3.1.5. 1926-1927 Eğitim Yılında Yeni Gelen �ğretmenler.....	56
3.1.3.1.6. 1927-1928 Eğitim Yılında Yeni Gelen �ğretmenler.....	56
3.1.3.1.7. 1928-1929 Eğitim Yılında Yeni Gelen �ğretmenler.....	57

Sayfa No:

3.1.3.1.8. 1929-1930 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler.....	58
3.1.3.1.9. 1930-1931 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler.....	58
3.1.3.1.10. 1931-1932 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler.....	59
3.1.3.1.11. 1932-1933 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler.....	59
3.1.3.1.12. 1933-1934 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler.....	60
3.1.3.1.13. 1937-1938 Eğitim Yılında Ayrılan Öğretmenler.....	61
3.1.3.1.14. 1938 Yılında Antakya Lisesi Kadrosu.....	61
3.1.3.1.15. 1938 Yılında Atanan Geçici Öğretmenler.....	62
3.1.3.1.16. Antakya Sultanisi'nde Görev Alan Hizmetliler.....	63
3.1.4. Program, Yöntem ve Dersler.....	63
3.1.5. Kitap.....	76
3.1.6. Dil.....	78
3.1.7. Okula Kabul.....	81
3.1.8. Sınav.....	81
3.1.9. Disiplin.....	89
3.1.9.1. Nöbetçi Öğretmen.....	90
3.1.9.2. Cezalar.....	91
3.1.9.3. Ödül Sistemi.....	93
3.1.10. Bütçe Komisyonu.....	95
3.1.11. Okul Formaları.....	97
3.1.12. Tatil.....	98
3.1.13. Okula Yapılan Ziyaretler.....	99
3.1.14. Okulda Yetişen Öğrencilerin Kent ve Ülke Yaşantısına Etkileri.....	100
4. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	102
4.1. Sonuçlar.....	102
4.2. Öneriler.....	106
KAYNAKÇA.....	107
EKLER.....	111
EK-1: 1938-1939 Antakya Lisesi İzci Grubu.....	112
EK-2: Antakya Sultanisi Öğretmen ve Öğrencileri Antakya	

	<u>Sayfa No:</u>
Sultanisi Önünde (1921).....	113
EK-3: Lütfi Rifai Bey.....	114
EK-4: Mahmut Ali Bey.....	115
EK- 5: İsmail Hakkı Bey.....	116
EK-6: Vedi Münir Karabay.....	117
EK-7: Memduh Selim Bey.....	118
EK-8: Dr. Pierre Bazantay.....	119
EK-9: Abdulkerim Çiçin.....	120
EK-10: Ahmet Mithat Kusreyrizade.....	121
EK-11: Şükrü Barudi.....	122
EK-12: Arapça Cebir Kitabı Kapağı.....	123
EK-13: Fransızca Cebir Kitabı Kapağı.....	124
EK-14: Tasdikname Defterinden Bir Sayfa.....	125
EK-15: 1928 Yılına Ait Diploma Örneği.....	126
EK-16: Bakalorya Defterinden Bir Sayfa.....	127
EK-17: Bakalorya Defterinden Bir Sayfa (Türk Kısmı).....	128
EK-18: Bakalorya Defterinden Bir Sayfa (Arap Kısmı).....	129
EK-19: Okul İdaresi Tarafından Velinin Öğrencinin Durumu Hakkında.....	
Bilgilendirildiğini Gösteren Kağıt.....	130
EK-20: Mukarrerat Defterinden Bir Sayfa.....	131
EK-21: 1938-1939'da Liseden Mezun Olan Öğrencilerin Bazıları.....	132
EK-22: 1938-1939 Ders Yılı Karne Örneği.....	133

ÖZET**HATAY KÜLTÜR TARİHİNDE 1921-1939 DÖNEMİ VE BU DÖNEMİN
EN ÖNEMLİ EĞİTİM KURUMU ANTAKYA LİSESİ****Rengin GALİOĞLU****Tarih Anabilim Dalı Yüksek Lisans****Danışman: Yrd. Doç. Dr. Süleyman Hatipoğlu****Aralık 2004, 134 Sayfa**

Tarih bir toplumun belleğidir. Bu bellekte o toplumun yaşadığı olaylar, kültürel gelişim süreci, yarattığı kurumlar ve değerler önemli bir yer teşkil eder. Kültürel gelişimin unsurlarından biri de eğitimidir. Eğitim kurumlarında verilen örgün eğitim, öğrencilere devletin ve milletin kültürünü ve ideolojisini aşılır. Liseler bu kültürleme sürecinde en önemli basamağı oluşturur. 20. yüzyılda bu görevi çağdaş anlayışla kurulan liseler üstlenmiştir. Bu kurumlardan biri de 19. yüzyıl sonlarında rüştiye olarak kurulup 1913'te idadi (lise), 1921'de sultani haline gelen Antakya Lisesi'dir ve bu lise bu konuda önemli bir örnektir.

1. Dünya Savaşı'ndan sonra Türklerin yaşadığı ve Misak-ı Millî sınırları içinde yer alan Antakya, İskenderun ve havalisi 1918 yılında Fransa tarafından işgal edilmiş, daha sonra bölgeye "İskenderun Sancağı" adı verilmişti. Sancak, 1921 yılında Fransa ile Türkiye arasında imzalanan Ankara İtilafnamesi ile Türkiye sınırları dışında kaldı. Ancak bu anlaşmanın 7. maddesi buradaki Türklere kültürel yönden bazı haklar verdiğinden, Türkler işgal yıllarında lisede Türkçe eğitim yaptılar ve bu sayede kültürlerini, kültürel özelliklerini korudular; tarihi mirasları sayesinde de memleketlerinin efendileri gibi yaşadılar. Türkiye ve Atatürk özlemi ile dolu olan halk ve gençlik, işgalden kurtarmak ve Anavatana kavuşmak için gereken her çabayı harcadı. 1936 yılındaki bağımsızlık çalışmaları sırasında öğrenciler gösteriler, yürüyüşler yaptılar. Bu nedenle çoğu öğrenci okuldan ayrılmak zorunda kaldı. 1938 yılında Hatay

Devleti kurulduğunda Antakya Lisesi'nden yetişmiş pek çok kişi, Devlet teşkilatında görev aldı. 23 Haziran 1939 Türk-Fransız andlaşmasının ardından 29 Haziran 1939'da Hatay Millet Meclisi'nin Türkiye'ye katılma kararı alarak kendi kendini fesetmesi üzerine 23 Temmuz 1939 tarihinde Hatay Türkiye'ye katıldı. Bu tez, Hatay'ın işgal yıllarında ve kurtuluş sürecinde önemli bir yeri olan Antakya Lisesi'nin tarihçesini işgal yıllarındaki ve Hatay Devleti dönemindeki (1921-1939) durumu ve gelişim serüvenini incelemek üzere hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Antakya Lisesi, İskenderun Sancağı, Hatay.

ABSTRACT

**CULTURAL HISTORY OF HATAY BETWEEN 1921-1939 AND
ANTAKYA LİSESİ, THE MOST IMPORTANT EDUCATIONAL
INSTITUTION OF THIS PERIOD**

Rengin GALİOĞLU

Department of History, Master of Science

Supervisor : Assist. Prof. Dr. Süleyman Hatipoğlu

December 2004, 134 Pages

History is the mind of a nation. Cultural evaluation of the people, cultural values which gained by the people during ages, institutions which formed by the people and historical events take a great part in this common mind . One of the main parts in cultural evaluation in history is education. School education helps the people to form a nation and teach the students the national ideology and culture of the state , educate and acculturate them by this process.

High Schools are very important institutions in acculturation. This important duty was taken on by lyceums(high schools) which formed by contemporary principles in 20 th century. One of these lyceums was Antakya Lyceum which founded in 1913 as “İdadi”, then changed in 1921 as “Sultani”. This school is a very important sample among other lyceums.

Antakya, İskenderun and environs, the famous Turkish countries was taken under military occupation by France army corps in 1918 and then named “Sandjak Alexandrette”. In 1921 a treaty named “Ankara Accord” was signed between Turkey and France and this accord left the Sandjak out of Turkey, under France occupation. But the 7’th article of the accord was included some cultural privileges for Turk inhabitants

of Sandjak. By the help of these privileges, Turks continued education affairs in Turkish schools and this helped them to protect their cultural and national personality; they lived as the real masters of the land though they were under France occupation . The people and the Turkish youth were longing for Atatürk and Turkey very much, so that they desired to conjunct with Turkey and tried for this very much. Students made demonstrations and protest marches for freedom and liberation in 1936. Many of them obliged to leave school for these acts.

In 1938, Hatay State was founded and many persons which was students in Antakya Lyceum in last years became officers and directors in this state. On 23 rd June, Turkey and France agreed that Hatay must be a part of Turkey. Than, on 29 th of Hatay state decided to be a part of Turkey, that become the finishing session of the assembly and on 23 rd of July 1939, Hatay State annexed to Turkey and became a province of Turkey.

This thesis studys will help understand the original history and the the adventure of Antakya Lyceum between 1921 and 1939.

Key words : Education, Antakya Lyceum, Sandjak Alexandrette-Hatay

ÇİZELGE LİSTESİ

	<u>Sayfa No</u>
Çizelge 1. 1884 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okulların Dereceleri, Bu Okulların Öğrenci Mevcudu.....	33
Çizelge 2. 1887 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştiye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler	33
Çizelge 3. 1888 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar.....	34
Çizelge 4.1889 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştiye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler	34
Çizelge 5.1889 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar.....	34
Çizelge 6.1890 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar.....	34
Çizelge 7.1894 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştiye-i Mülki'de görev Alan Öğretmenler	35
Çizelge 8.1894 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar.....	35
Çizelge 9.1895 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştiye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler	35
Çizelge 10.1895 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar.....	36
Çizelge 11. 1896 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştiye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler	36
Çizelge 12. 1896 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar.....	36
Çizelge 13. 1897 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar.....	37
Çizelge 14.1898 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar.....	37

	<u>Sayfa No</u>
Çizelge 15.1899 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar	38
Çizelge 16. 1899 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştiye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler	38
Çizelge 17.1900 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar	39
Çizelge 18. 1900 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştiye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler	39
Çizelge 19. 1901 Yılında Antakya'da Bulunan Medreseler, Bu Medreselerin Kurucuları, Bulunduğu Yerler, Öğretmenleri, Öğrenci Sayıları.....	40
Çizelge 20. 1901 Yılında Antakya'da Bulunan Gayr-ı Müslim Mektepleri, Bu Mekteplerin Bulunduğu Yerler, Mensup Olduğu Cemaat, Adına Ruhsat Düzenlenen Müdürler, Okulların Dereceleri, Öğrenci Sayıları, Açıldığı ve Ruhsat Aldıkları Tarih.....	41
Çizelge 21. 1902 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştiye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler	41
Çizelge 22.1902 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar	42
Çizelge 23. 1903 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştiye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler	42
Çizelge 24.1902 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar	43
Çizelge 25. 1904 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar	43
Çizelge 26. 1904 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştiye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler	44
Çizelge 27. 1906 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar	44
Çizelge 28. 1906 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştiye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler	45

Sayfa No

Çizelge 29/a. 1938 Yılında Antakya Lisesinin Türk Kısmında Görevli Öğretmenler	61
Çizelge 29/b. 1938 Yılında Antakya Lisesinin Türk Kısmında Görevli Öğretmenler	62
Çizelge 30. 1931-1934 Yılları Arasında Bakalorya Sınavlarına Giren Öğrenciler, Bu Öğrencilerin Ne Zaman, Hangi Bölümden Sınava Girdileri ve Sınav Sonuçlarına İlişkin Bilgiler	84
Çizelge 31. 1925 Yılında Üç Ayrı Dönemde Hazırlanan İftihar Listesine Giren Öğrenciler.....	93

RESİM LİSTESİ

Sayfa No:

Resim 1. Bekir Hilmi Efendi (1827- 1925) 45

KISALATMALAR LİSTESİ

Bkz., bkz.	: Bakınız
BTT	: Büyük Türkiye Tarihi
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Güneyde Kültür	: Güneyde Kültür Dergisi
Haz.	: Hazırlayan
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
S. M. U.	: Salname-i Maarif Umumiye
S. V. H.	: Salname-i Vilayet-i Halep
Yay.	: Yayımlayan
Yeni Mecmua	: Yeni Mecmua Dergisi
Yenigün	: Yenigün Gazetesi

I. GİRİŞ

“Lisem üniversitemdir”

Cemil Meriç

Bir kentin tarihi aslında bir anlamda kurumlar tarihidir. Çünkü kent hayatına disiplini, hareketi, rengi ve zenginliği kazandıran başlıca unsur, kentin sahip olduğu kurumlardır. Kültürel, idari, siyasi, dini alanlarda oluşan kurumlar toplum yaşayışını yönlendirir ve niteliğini belirler. Özellikle kültürel alana ilişkin kurumlar (okullar, kütüphaneler, sinema, tiyatro vb) toplumun üstyapısını oluşturan fikir hayatını, kültür, sanat, estetikle ilgili yönlerini etkiler, topluma dinamizm kazandırır ve halkın çağa, milli ve kalımsal davranış modellerine uygun açılımlar göstermesini, bilimin gelişmesini ve çağdaş anlamda fikir ve sanat ürünleri yaratılmasını, kültürce zenginleşmesini sağlar. Okullar, özellikle liseler kültürün gelişmesi ve gençliğe mal edilerek gelecek kuşaklara aktarılması konusunda en etkili ve verimli kurumlardır. Yakın tarihimizde bu gerçeği en güzel kanıtlayan örnek Antakya Lisesi olmuştur.

Antakya Lisesi 1883 yılında Rüştüye olarak kurulmuş, 1913/1914 öğretim yılında İdadi, 1921 yılında Sultani olmuş ve daha sonra işgal yıllarında Lise adını almıştır. 20 Ekim 1921’de imzalanan ve Antakya, İskenderun ve havalisini Türkiye sınırları dışında bırakan, ama burada kalan Türklere kültürel yönden bazı ayrıcalıklar tanıyan Ankara İtilafnamesi’nin hükümleri sayesinde okulda eğitim dili Türkçe’dir ve kitapları Türkiye’den gelmektedir. Bu dönemde, işgale rağmen, ayrılığın ve vatan hasretinin de etkisiyle, işgalcilerin beklentilerinin aksine, Türklük bilinci güçlü bir nesil yetişmeye başlamıştır. Bu nesil, işgal altında olmalarına rağmen, bölgeye 400 yıl hükmetmiş hakim milletin gururunu taşıyor, bunun verdiği güvenle yaşıyorlardı.

Siyasi gelişmelerin de etkisiyle 1925/1926 öğretim yılında lise Türk Lisesi ve Arap Lisesi diye iki kısma ayrılmış, adilleri Arapça olan Alevi, Ermeni, Ortodoks, Suriyeli Arap öğrenciler bu kısma aktarılmış ve böylece halkın arasına da ilk resmi nifak sokulmuştur. Bundan sonra bu iki kısım arasında şapka ve fes ya da sidari, Kemalizm ve Suriye sempatanlığı/Arap milliyetçiliği ayırıcı bir işaret olmuştur. Fransızca Sertifikası, ortaokulu ve liseyi okumak isteyen öğrencilerin önünde bir engel iken, sonraki yıllarda Türk kısmında Arapça’nın mecburi olması yetmiyormuş gibi, Fransızca derslerinin sayısı da arttırılmış, Türkiye’den kitap getirilmesi uygulamasına da son verilmiştir. Amaç, Türk çocuklarını Türklükten,

Türkiye'den ve Türk kültüründen uzaklaştırmaktır. Başlangıçta Fransızca öğretmenleri dışında lisenin tüm öğretmenleri Türk idi. Zamanla bu kadro da değişime uğradı ve burada Fransız subayları, eski Osmanlı subayları, Fransız, Ermeni, Arap, Kürt Ortodoks ve birkaç tane de Türk öğretmen görev yapmaya başladı. Bunlar arasında yüzellilikler¹, doktora yapmış kişiler (1 felsefe, 1 edebiyat, 2 tıp doktoru) de vardı. Bunların her biri ayrı bir ideoloji peşinde koşuyordu. Suriyeliler ve işgalci Fransızlar öğrencilerin etkilenmesi konusunda lisenin öğretmen kadrosuna güveniyordu. Derslerde Türk ve Türkiye kelimesi hiç telaffuz edilmiyordu. Ama her türlü kısıtlama, takip ve tedbire rağmen Türk öğrenciler Türkiye'ye bağlılığını yitirmedi. Lisenin ayrımına karşı, dışarıda **Gençspor** adıyla bir kulüp kuruldu ve burası Türk gençleri için ikinci bir okul oldu, spor etkinlikleri lise öğrencileriyle zenginleşti, adeta şehrin hayatı ve çehresi değişti. Gençler her türlü baskı ve takibe rağmen Türkiye'ye bağlılıklarını sürdürdü, bunu milli bayramlarda kutlamalarla gösterdiler, Türkiye yanlısı mitinglere katıldılar, sırf bu yüzden cezalar aldılar, okuldan ayrılmak zorunda kalanlar oldu. Bütün suçları, Türkiye ve Atatürk sevgisini açığa vurmalarıydı (Tekin 1999: 134).

Lise ikiye ayrıldıktan sonra Arap Lisesi denen kısımda, daha kısa süre öncesine kadar birlikte ders görmelerine rağmen, Türk karşıtı ve Türkiye düşmanı öğrenci yetiştirme hedefleniyordu. Türk öğrenciler Arapça da okurken, bu kısımda tek saat bile Türkçe yoktu. Öğretmenlerin bir kısmı Suriye'den geliyor, burada Suriye Liseleri programı uygulamıyor, öğrenciler koyu birer Arap milliyetçisi ve Türk karşıtı olarak yetiştiriliyordu. Bu yüzden, aynı idare altında eğitim gören bu iki grup arasında gerginlik ve sürtüşme eksik olmuyor, okulda ya da şehirde, Araplık namına en küçük bir ses, ya da hareket Türk öğrencilerden cevabını alıyordu. 1936 yılından itibaren, daha sonra Atatürk tarafından "**Hatay**" adı verilen İskenderun Sancağı'nın bağımsızlık çabaları hızlanmış, bu amaçla düzenlenen yürüyüş, miting ve kutlamalarda Türk Lisesi etkin rol almıştır. Bu yıllarda Fransız bakloryası pek çok öğrencinin okulu bitirmeden ayrılmasına sebep olmuştur. Seçim öncesinde 1937 yılı Temmuzunda lise öğrencileri köylerde okuma yazma öğretmenidir, bu yüzden bir kısmı mahkemeye verilmiş, aynı öğrenciler seçim sandıklarında Türk tarafı adına görev almıştır. (Arap kısmı öğrencileri ise

¹ Milli mücadele sırasında işgalcilerle işbirliği yapan, milli güçlere karşı koyan kişiler Lozan Antlaşması'nda genel af dışı bırakılan Türk uyruklu 150 kişidir. Bunların isimleri genel affa eklenmiş ve af dışı kalmaları sağlanmıştır. Türkiye Antlaşma ek protokolü gereği bunlardan Türkiye'de olanları sınır dışı etmiş, dışarıda olanların Türkiye'ye geçişini yasaklamıştır. Bunlar 1938 yılında çıkan bir aftan yararlanarak çoğu yurda dönmüştür (Geniş bilgi için bkz. Erhan 2003: 882-831).

seçimlerde Suriye için çalışmış, silahlı mücadele dahi yapmışlar ve nihayet Temmuz 1938'de Hatay'ı terk edip Suriye'ye gitmek zorunda kalmışlardır).

Türk-Fransız Askeri heyetleri 13 Haziran-3 Temmuz 1938 arasında görüşmelerini Antakya Lisesi'nde sürdürmüş, anlaşma burada imzalanmış ve 5 Temmuz 1938'de Türk askeri Hatay'a girmiş, seçimler yapılmış, 2 Eylül 1938'de Hatay Devleti kurulmuştur (Tekin 2002: 95). Lise artık bu yeni Türk Devleti'nin tek resmi lisesi, adeta üniversitesidir ve devlet teşkilatında görev alan elemanların çoğu Antakya lisesinin yetiştirdiği ve Türkiye'de, Fransa'da üniversite bitirmiş meslek mensuplarıdır. Hatay Devleti'nde eğitim konusunda yapılan ilk işlerden biri, lisenin 11 yıla indirilmesi olmuştur. Ama devlet uzun sürmediği için , yeni öğrenciler gelmesine ve öğretmen atamaları olmasına rağmen yıl içinde bir atılım yapılamamış, yıl sonunda 11 mezun vermiştir. 23 Temmuz 1939'da Hatay Türkiye'nin bir vilayeti olmuş (Tekin 2002: 171) , Antakya Erkek Lisesi geride Bekir Sıtkı Kunt, Cemil Meriç, Kemal Sülker gibi edebiyatçı ve fikir adamları, Vahit Halefoğlu, Nejat Uçtum, Zübeyir Bensan, Selahattin Ülkümen gibi hariciyeciler, çeşitli alanlarda başarılı olan hukukçular, idareciler, bilim ve meslek adamları bırakmıştır.

Bu yönleriyle değerlendirildiğinde Antakya Lisesi, kültürel değerleri ve idealleri canlı tutmak, beslemek suretiyle işgal altında kalmış bir vatan parçasının kurtuluşunda oynadığı rol ile Türkiye liseleri arasında çok farklı ve özel bir yere sahiptir ve bir başka örneği yoktur. Ama bu konu nedense Mehmet Tekin dışında hiçbir yazar ve araştırmacı tarafından ele alınmamış, konuyla ilgili resmi yayınlarda hep aynı yazarların yazıları kullanılmış, bu konuda başka hiçbir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle bu kurumun tarihçesi ile kentin yakın tarihindeki önemi tez konusu olarak seçilmiş, bu konuda Mehmet Tekin'in arşivinden ve konuyla ilgili çalışmalarından da büyük ölçüde yararlanılmıştır. Çalışma, bu kurumun Rüşdiye'den 1939'a kadar genel bir tarihçesi ile faaliyetlerini ve özelliklerini yansıtan bölümlerden, örneklerden ve bu güne kadar hiç kullanılmamış, sadece bu tezde kullanılmış fotoğraf ve belgelerden oluşmaktadır.

2. TEZİN ÖNEMİ VE AMACI

2.1. Tezin Önemi

Kurtuluş Savaşımızın başlarında Misalk-ı Millî'nin hedefleri arasında yer alan amaçla sürdürülen uzun mücadeleler sonucunda Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırlarına giren son yurt parçası Hatay'dır. Hatay'ın anavatana katılmasıyla sonuçlanan mücadeleler çeşitli kalemlerce belli açılardan değerlendirilmiştir. Ancak Millî Mücadele yılları ile ilgili yayınlar Mehmet Tekin'in belli konulardaki çalışmaları dışında arasında Hatay'ın kültür tarihini aydınlatan, yorumlayan ayrıntılı bir kaynak eser bulunmamaktadır.

Toplum hayatında medeniyet ve kültürün korunmasını ve gelişmesini sağlayan en önemli unsur eğitim ve bu kültürün gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan en önemli kurumları ise okullardır. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı Millî Mücadele yıllarında ve 1921-1938 yılları arasında yaşanan işgal yılları ile 1938-1939 dönemine rastlayan Hatay Devleti döneminde de Hatay'da bu görevi üstlenen Antakya Lisesi'nin, Hatay'ın kültür tarihindeki ve Kurtuluş Mücadeledeki yeri ve önemini vurgulamaktır. Bu mücadele aynı zamanda Türk-Arap, Türk-Fransız kültürleri arasında cereyan eden bir kültür mücadelesi ve Türk kültürünün gücünü ispatlayan bir süreçtir. Bu süreç incelenirken kavramlar da göz önünde bulundurulacak, aynı zamanda tarih, kültür ve eğitimin birbirinden ayrılmaz bir bütün olduğu vurgulanmış olacaktır. Bu anlamda Hatay'ın anavatana katılma sürecinde silahlı ve diplomatik mücadelelerin yanı sıra fikrî ve ideolojik mücadelenin varlığının vurgulanması kadar, bu mücadelede Türk milliyetçiliğinin bir karargâhı olan Antakya Lisesi'nin yerinin belirlenmesi önemlidir. Çalışmayla bu konu araştırılarak aydınlatılmıştır.

2.2. Tezin Amacı

1921-1939 yılları arasında Hatay halkının, anavatana katılabilmesi için sürdürdüğü girişimlerde ve Türklük mücadelesinde bir eğitim kurumu olarak Antakya Lisesi'nin rolünü ve önemini aydınlatmaya çalışmak bu araştırmanın genel amacını oluşturmaktadır.

Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1- Tarihte Hatay'ın yeri ve önemi nedir?

- 2- Ortadoğu’da bir kültür merkezi olarak Antakya’nın yeri nedir?
- 3- Osmanlı döneminde eğitim sisteminin genel yapısı ve kurumları nelerdir?
- 4- Antakya’da ilk rüştiyenin kurulduğu 19. yüzyıl sonları ile idadinin kurulduğu 20. yüzyıl başlarında eğitim kurumlarının durumları nasıldır?
- 5- Antakya Lisesi’nin kuruluşunun ve tarihi gelişiminin temel yapısı ve kurumları nedir?
- 6- Antakya Lisesi’nin programı nedir?
- 7- Antakya Lisesi’nin işleyişi, öğretmen kadrosu nasıldır?
- 8- Antakya Lisesi işgal yıllarında hangi değişiklikleri geçirmiş nasıl direnmiştir?

2.3. Yöntem

Araştırma genel olarak tarama modelinde, mevcut olan bir durumu inceleyen betimsel bir çalışmadır. Karasar’a göre, betimsel bir çalışmada araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Bilinmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan onu uygun bir biçimde gözleyip belirleyebilmektir (Karasar 2000: 77).

2.4. Kavramsal Çerçeve

2.4.1. Tarih ve Tarih ile İlgili Bilim Dalları

2.4.1.1. Tarih

Arapça kökenli bir kelime olan “tarih” terimi, İbranice VRH kökünden türemiştir. “*Hikaye etmek, nakletmek, anlatmak*” manalarına gelir (Öztürk 1999: 1). Batı dillerinde çeşitli şekillerde kullanılan “*historia*” ise ‘*hatırlanmaya değer olayların hikayesi*’ anlamına gelmektedir (Yücel-Yediyıldız 1990: 57). Bu kelime Yunanca “*istoria*” kelimesinden doğmuş ve çeşitli batı dillerinde farklı telaffuzlarla ifade edilmiş (Fransızca “*histoire*”, İngilizce “*history*”, İtalyanca “*istoria*” ve Rusça “*istori*”), Batı dillerinde de Arapça’daki anlamı ile ifadesini

bulmuştur. Hatta bu terimin doğu kökenli “*sitare / esatir*” (yıldız, uzak, felek, geçmiş) terimi ile bağlantısı olduğu yolunda görüşler vardır (Öztürk 1999 : 1).

Sosyal ilimlerde kullanılan bir deyim olarak ele alınan tarih; bir toplumun, bir sosyal grubun, bir milletin veya bütün insanlığın zaman içerisinde yaşadığı gerçekliktir. Bir diğer deyişle tarih, bir toplumun veya bütün insanlık tarafından yaşanan bu gerçeklik üzerinde yapılan ilmi araştırma ve bu araştırmalar sonucu ortaya konabilen bilgilerin bir bütünüdür (Yücel-Yediyıldız 1990: 57).

İbn Haldun, ünlü eseri Mukaddime’de tarih ilmini, “*şerefli gayesi pek çok ve usulü gayet önemli bir (disiplin ve) fen*” olarak tanımlar ve bu bilmin geçmişteki kavimlerin ahlâkı, nebilerin gidişatı, hükümdarların devletleri ve siyasetleri ile ilgili hallere bize vâkıf kaldığını belirtir (Haldun 1982: 209-248).

Edward H. Carr tarihi, “*tarihçi ile olgular arasındaki kesintisiz ve karşılıklı etkileşim süreci, bugün ile geçmiş arasında bitmez bir diyalog*” olarak tanımlamıştır.

Salih Özbaran “*Tarihçi ve Toplum*” adlı kitabında tarihi, “*gerçekleşmiş olduğuna inandığımız ama ortaya çıkarılmamış veya tarihçiler, uzmanlar ya da yorumcular tarafından biçimlendirilmemiş, keşfedilmemiş geçmiş düşüncesi*” olarak tanımlamıştır (Özbaran 1997: 10-11).

Öztürk ise tarihi, “*geçmişle uğraşan kişilerin kanıtlara ve belgelere dayanarak kurmaya ve şekillendirmeye çalıştıkları geçmişin bir imgesi ve insan topluluklarının geçmişte meydana getirdikleri olayları yer ve zaman göstererek illiyet prensibi dahilinde anlatan bir bilim*” olarak tarif etmiştir. Tarih bu haliyle bütün olarak insanlığın geçmişini ifade etmektedir. Tarihin materyali ve hedefi insan olduğuna göre, insanı ilgilendiren ve insanın ilgilendiği her şey tarihi ilgilendirir. Bununla birlikte gelecekte de insanı ilgilendirecek her şey tarihin konusu olacaktır. O halde tarih, sadece geçmişteki siyasi olayların bir toplamı olmayıp, geçmişte insanı ilgilendiren her şeydir. Yani bu tanıma göre, siyasi, iktisadi, kültürel, sosyal, hukuk, eğitim vb. tüm konular tarihin ilgi alanına girmektedir (Öztürk 1999: 3-4).

Tarihçi, kültürel mirasın bekçisidir. O mirasa aşına olmak, insanlık durumunu anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu da kendimizi daha iyi tanıyıp başkalarına da çok empati duymamızın bir yoludur. Bu anlamda tarih, Cobb’un deyişiyle, başlı başına değer taşıyan, zenginleştirici, kültürel bir alandır (Özbaran 1997: 19).

F. Braudel ise tarihi, “*kültürel ve içtimai, kültürel ve siyasi, içtimai ve siyasi ve bunlar gibi sayısız manzaralar arasındaki komşulukların, ortaklıkların ve sonsuz etkileşimlerin bütünü*” olarak tanımlamaktadır.

Toplum yaşayışının belli bir disiplin içinde değerlendirilmesi ve bundan sonuçlar çıkarılması anlamına gelen tarih, bu son tanıma göre kültürel değer alanlarından biri ve kültürel mirası bütünleyen bir disiplin olarak ele alınmıştır ki, biz de bu görüşe katılıyoruz. Bu nedenle kültür kavramı ve kültür tarih ilişkisine de değinmekte yarar görmekteyiz.

2.4.1.2. Kültür

Türkçe’ye Fransızca’dan geçen “kültür” kelimesinin asıl anlamı ‘*ekin ekmek*’ demektir. Voltaire, Fransız Devrimi öncesinde kültürü, insan zekasının oluşumunu ve gelişimini belirleyen bir terim olarak kullanınca, sözcük değişik bir anlam kazanmış oldu. Fransızca’dan zamanla bütün Avrupa’ya yayılan kültür kelimesine İngiliz antropologu Tylor, 1871’de bilimsel bir içerik kazandırınca önemi giderek artmış, aynı zamanda bir uğraş alanına dönüşmüştür (Turan 1994: 11). Ziya Gökalp kültürün karşılığı olarak, Arapça ‘*hars*’ kelimesini kullanmıştır. Öz Türkçe’de de aynı kavram, yine kök anlamına uygun olarak ‘*ekin*’ kelimesiyle karşılanmıştır (Kaplan 1976: 53). Genel anlamıyla kültür, “*bir milletin duygu, düşünce, davranış kalıpları, belirli dönemlerdeki bilgi, sanat ve beceri birikimleri, kendi varlığı hakkındaki tarih bilinci ve milletin belirginleşen objektif sosyal yapısına sahip olan sistemler bütünü, din, ahlâk, hukuk, dil, sanat ve edebiyat ile ekonomik ve teknolojik kurumların biçim ve içeriklerini kapsayan hayat tarzları*” olarak anlaşılır (Özbaran 1997: 58). Çeşitli toplumlarda ve farklı dönemlerde bir çok kültür tanımı yapılmıştır.

1950’li yıllara kadar yalnızca Anglo Amerikan toplum biliminde yapılan kültür tanımlarının sayısı 160’ı bulmuştur. Yeni tanımlarla bu sayının 200’ü aştığı söylenebilir. Bu tanımlardan birkaçını şöyle sıralayabiliriz (Turan 1994: 13):

“ Kültür, bir toplumun tüm hayat biçimidir.” (R. Linton).

“ Kültür belli bir düşünceler sistemidir.” (C. Wissler).

“ Kültür, toplumdaki geçmiş davranışların birleştirilerek aktarılan sonuçlarıdır.” (L. J. Carr).

“Kültür, insan gereksinimlerinin karşılanması için doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak çalışan araç gereçler ile, gelenek görenekler ve bedensel ve düşünceyle ilişkili alışkanlıkların tümüdür.” (B. Malinowski) .

Kültür, başka insanlarla etkileşimin bir ürünüdür. Bu etkileşim sonucu öğrenilen davranışlar insanı sosyalleştirir. Bu yönüyle kültür insanın eseri, insan ise kültürün yarattığı sosyal bir varlıktır.

Atatürk’ün, “*Kültür, okumak, anlamak, görebildiğinden mana çıkarmak, intibah (fikren uyanma) almak, düşünmek, zekayı terbiye etmektir*” şeklindeki tanımı da hem kültürün bu yönüne hem de eğitim boyutuna dikkat çekmektedir.

Bu tanımlar özetlenecek olursa kültür, insan hayatının maddi ve manevi her türlü faaliyet şeklini ve bunların vasıta ve neticesi olan eserlerin bütününe içerisine almaktadır (Kaplan 1976: 56).

Biz kültürün tarih ile olan ilişkisini belirtmek istediğimize göre, tarih ile kültürün mukayesesini yapmak için kültür tanımının unsurlarına da değinmek gerekmektedir buna göre;

Kültür,

- Bir milletin duygu, düşünce, davranış kalıpları
- Belirli dönemlerde sağlanan bilgi, sanat ve beceri birikimleri
- Kendi varlığı hakkındaki tarih bilinci
- Milletin belirginleşen objektif sosyal yapısı
- Bu yapıyı oluşturan din, dil, ahlâk, hukuk, ekonomi, sanat, edebiyat, teknoloji gibi sistemler bütünlüğünü ve bu sistemlerin biçim ve içeriklerini kapsayan hayat tarzlarından ibarettir.

Buna göre tarih, kültür unsurlarını muhafaza eden bir hazine durumunda olup, bütün kültür sahasını içine almakta, kültürün nesilden nesle aktarılmasında hayati öneme sahip olan düşünce üretimi, sosyalleşme, zeka ve değerler eğitimi bu süreçte önemli bir boyut olarak ön plana çıkmaktadır (Özbaran 1997: 58-59) .

Tarih ve kültür ilişkisine temas ettikten sonra, tarih bilinci yaratmada, kültür üretiminde ve kültür değerlerinin gelecek nesillere aktarılmasında en önemli rolü oynayan eğitim kavramına ve eğitim-kültür ilişkisine de kısaca değinmekte yarar vardır.

2.4.1.3. Kültür ve Eğitim

Batı dillerinde eğitim kelimesinin karşılığı olarak kullanılan ‘*education*’ Latince çıkışlı bir kelime olup, iki orijinali bulunmaktadır (Varış 1994: 19):

- Educare-Beslemek, yükseltmek, desteklemek
- Educare-Yükselmek,düzey kazanmak

Bilindiği gibi eğitim alanının insanlık tarihi kadar eski bir geçmişi vardır. İnsanda merak etme, tecrübe etme ve bunların doğal sonucu olarak öğrenme güdüsü doğuştan vardır. Öğrenme güdüsünün varlığı ise, insanda her geçen gün yeni öğrenmelere, bilgi ve deneyim birikimine yol açmıştır. Öğrenilenlerin hayata geçirilmesi ve onun bir parçası haline gelmesi insanlık tarihi boyunca devam etmiş ve toplum hayatının esasını, yani kültürünü oluşturmuştur (Kırsakürek 1984 : s.1-3).

Çok yönlü bir bilim olan eğitimin de pek çok tanımları yapılmıştır. Bunlara göz atacak olursak genel bir fikir sahibi olabiliriz.

Eğitim, toplumun kuşaktan kuşağa aktarılan kültürünün o toplumun üyelerince benimsendiğini gösteren bir niteliktir. “*Kültürlü insan*” deyiminin anlamı “*eğitilmiş insan*”dır. Buradan anlaşıldığına göre eğitim, insana üyesi olduğu toplumun kültürünü öğreten bir araç anlamında kullanılmaktadır (Başaran 1996: 168).

1929 yılında Alfred North Whitehead, Eğitimin Amaçları isimli kitabında eğitimi, ‘*bilgiyi kullanma sanatının öğrenimi*’, ‘*öğrencilerin, fikir ürünleri ile düşünceler arasındaki dayanışmayı öğrenmeleri*’ olarak tanımlamıştır.

1940 yılında Waldo Frank, eğitimi, ‘*yarışmacı birey yetiştirmekten çok, kişilik bütünlüğü olan, işbirlikçi insan yetiştirme süreci*’ olarak görmüştür.

1956 yılında Laski, “*eğitim bireyin gelişimidir; eğitim kurumları gibi politik kurumların da bu amaca hizmet etmesi gerekir*” yaklaşımı ile eğitim kurumlarının sorumluluğunu genişletmiştir.

Levy-Strauss, 1996 yılında ‘eğitimin en geniş anlamda kültürün özümsemesi’ olduğunu dile getirmişti (Varış 1994: 19).

Buna göre eğitim, sosyalleşme ve kültürleme sürecini yaşayan genç nüfusa kültürü öğreten, bilgiyi kullanma becerisini kazandıran, onların kişiliklerini geliştiren bir süreçtir ve bu süreç büyük ölçüde eğitim kurumlarında gerçekleşir.

2.4.1.4. Kültür Tarihi

Kültür toplumların yaşayışlarını etkileyen tüm maddi ve manevi unsurları içermektedir. Eğitim alanı ise diğer disiplinlerle sıkı ilişki içinde olan bir alandır. Çünkü eğitim özde insan davranışlarının toplumsal istekler doğrultusunda değiştirilmesi ile uğraşan bir alandır. Ama bunu yapabilmesi için toplumun hangi değerlere önem ve öncelik verdiğinin bilinmesi gereklidir.

Toplum hayatını düzenleyen unsurlar başlangıçta informel (gayiresmi, birebir ilişki içinde evde, işte, aile içinde her an eğitim) yollarla kuşaktan kuşağa aktarılmış ve geliştirilmiş, daha sonraları ise, bu aktarma ve geliştirme sorumluluğunu toplumsal hayattaki gelişmelere paralel olarak “okul” dediğimiz kurumlar üstlenmiştir.

Tüm toplumların tarihte görülen başarılarında “eğitim” alanının bilimsel olarak ele alınmasının önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. O halde toplumun bir taraftan okullar yolu ile geleceğin insanını yetiştirerek, yani yeni kuşakların toplumun benimsediği davranışlar doğrultusunda yetişmesini sağlarken, bir taraftan da bireyi mutlu, kişiliği en üst düzeyde gelişmiş, kültür değişimine öncülük yapan aydın insanlar olarak yetiştirmek durumundadır. Toplumun geleceğini oluşturacak nesiller eğitimle bilinçlendirilir. Bu “kültürleme” olayıdır

Tarih, geçmişte yaşanmış insanla ilgili ve insanın ilgisini çeken, toplumun sosyal bilincini ve bilinçaltını oluşturan olayları incelemesi ve bunlar ışığında bu günün problemlerinin aydınlatılması ve geleceği buna göre planlanması açısından toplum yaşayışında önemli bir yere sahiptir. Kısaca, tarihi bilgiler birikimi toplumların temel taşıdır; bunlardan çıkan değerler, yani kültür de harcını oluşturur. Tarih ile bugüne taşınan kültür, eğitim yolu ile gelecek nesillere aktarılır (Kırsaklıoğlu 1984: 1-3).

Milletlerin bilgi bankası durumunda olan tarihin genç nesillere aktarılması suretiyle milletler geleceklerini güvence altına alırlar. Aksi takdirde kökleri kesilmiş bir ağaç haline düşerler. Yahya Kemal bu konuyu;

‘Ne harabiyim, ne harabiyim

Kökü mazide olan atiyim’. dizeleri ile güzel bir şekilde açıklamaktadır.

Atatürk, tarihi toplumların aynası olarak değerlendirmiş, bunun yanı sıra, *‘Tarih yazmak yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa, değişmeyen hakikat insanlığı şaşkırtacak bir mahiyet alır’* sözleriyle tarihin ve tarihsel yöntemin önemini vurgulamıştır.

Bu nedenle bir toplumun tarihi süreç içinde kültürel, sosyal ve siyasi gelişimini objektif ölçütlere göre araştırıp, temel değerlerini belirlemesi ve bunun eğitim yoluyla yeni nesillere aktarılmasının yollarını, yöntemlerini geliştirmesi, bunu gerçekleştirecek kurumları oluşturması tarih boyunca büyük önem taşımıştır ve bu önem günümüzde de devam etmektedir ve çalışmamızın amacı, Hatay'da bulunan bir eğitim kurumunu bu süreç ve ölçütlere göre incelemektir.

2.4.2. Tarihte Hatay

Hatay Türkiye'nin en eski yerleşim yerlerinden biridir. Yörenin iskân tarihi M.Ö. ikiyüzbini yıllara rastlayan Paleolitik Döneme kadar uzanır. 1943-1966 yılları arasında Altınözü, Şenköy, Antakya ve Çevlik'te yapılan kazı ve araştırmalardan elde edilen ve M.Ö. 100.000-40.000 yılları arasına tarihlenen bulgular Orta Paleolitik dönem özellikleri taşımaktadır. Yine Yayladağı'na bağlı Kışlak köyü civarında ve Çevlik- Kanal mağarasında, M.Ö. 40.000-11.000 yılları arasında tarihlenen üst Paleolitik döneme ait araçlar ve insan kalıntıları ile, yine Çevlik'te 1970-1975 yıllarında yapılan kazılarda Homo Sapiens Çevlikensis'ten kalma kemikler bulunmuştur. Bu mağaralarda insan yaşamının Milattan sonraki yıllara kadar sürdüğü tahmin edilmektedir (Tekin 2000: 1).

Amik Ovası'nda Cüdeyde, Hamam Vadisi, Çatalhöyük (Kırıkhan-Reyhanlı arasındaki), Atçana, Tainat gibi büyük höyüklerde değişik zamanlarda yapılan kazı ve araştırmalarda elde edilen buluntular Hatay yöresinin Neolitik, Kalkolitik dönemlerde ve Tunç Çağı'nda yaygın ve hareketli bir yerleşim yeri olduğunu gösterir (Tekin 2000: 2-3).

Amik Ovası yerleşimlerinde görülen saray mimarisi kalıntıları Tunç Çağı'nın siyasi yapı ve yaşayışı ile ilgili bazı bilgiler yanında, bu yerleşimlerin beylik biçiminde örgütlendiğini de ortaya koymaktadır. Bu dönemden M.Ö. 4. yüzyıla kadar bölgede çeşitli beylik ve devletler hüküm sürmüştür. Atçana ve Çatalhöyük ören yerleri o dönemlerin yerleşimlerinden en önemlileridir (Tekin 2000: 3).

M.Ö. 334-333 yıllarında Anadolu'yu baştan başa aşır, Gülek Boğazından Çukurova'ya geçen Büyük İskender Akdeniz'in kuzeydoğu ucunda bulunan İssos'da M.Ö. 333 yılı sonlarında Pers İmparatoru III. Dareios ile savaşa tutuşmuş ve sonuçta Pers ordusunu ağır bir yenilgiye uğrattıktan sonra Amanos dağlarını aşarak Amik Ovasından geçip yoluna devam etmiştir (Tekin 2000: 4).

2.4.2.1. Antakya ve Seleukeia Pieria'nın Kuruluşu, "Seleukoslar Dönemi"

2.4.2.1.1. Seleukoslar Döneminde Antakya Tarihi

İskender'in M.Ö. 323 yılında ölmesi üzerine komutanları arasında nüfuz mücadelesi ortaya çıktı. Nihayet M.Ö. 312 yılında I. Antigonos'u yenen Seleukos, Asur ülkesi ile İran'daki satraplıkları kendisine bağladı, Dicle kıyısındaki Seleukeia kentini merkez yaptı. Antigonos, M.Ö. 307 yılında bugünkü Antakya'nın biraz kuzeyinde Akdeniz sahilinden doğuya, iç bölgelere giden yol üzerinde Asi Nehri kenarında bir şehir kurdu ve bu şehre "Antigonia" adını verdi. Ancak Antigonos 301 yılında I.Seleukos Nikator'la yaptığı savaşta öldü. I.Seleukos Nikator M.Ö. 23 Nisan 300 tarihinde Akdeniz kıyısında Seleukeia (bugünkü Samandağ- Çevlik) kentini kurdu ve başkenti buraya taşıdı. Daha sonra I. Seleukos Antigonia'yı yıktırıp, daha güneyde, dağ eteğinde (yani Antakya'nın bugünkü yerinde) yeni bir şehir yapılmasını emretti. Kseneus tarafından "ızgara plan" yöntemi uygulanarak planlanmış olan şehrin temeli M.Ö. 22 Mayıs 300 tarihinde atıldı ve inşası tamamlanınca devlet merkezi buraya nakledildi. Seleukos bu yeni kente babasının (yada oğlunun) adına izafen "Antiocheia" adını verdi (Tekin 2000: 4).

Bu dönemde Antakya, Doğu'nun başkenti ve Suriye'nin önemli bir şehriydi. Antakya'nın bu özelliği şehrin kültürel ve entelektüel yönden üst seviyeye gelmesinde etkili oldu (Downey 1961: 374). Hızla gelişip dünyaca ünlü bir ticaret ve sanayi merkezi haline geldi. Antakya, aynı zamanda bir olimpiyatlar şehriydi. Bilindiği kadarıyla Antakya'da ilki M.Ö.195 yılında olmak üzere M.S. 6. yüzyıla kadar birçok defa muhteşem olimpiyatlar düzenlenmiştir (Tekin 2000: 12-13).

2.4.2.1.2. Seleukoslar Döneminde Antakya'da Eğitim ve Kültür

Seleukoslar döneminde Antakya'da Yunan eğitim kuruluşlarından biri olan ve Yunanca eğitim veren Retorik Okulu bulunmaktaydı. M.Ö.268 yılında Malchion adında bir rahip bu okulun başında bulunanlardan birisidir (Downey 1961: 264). Malchion, Helen kültürüne sahip bir kişi olup, din değiştirerek

Hristiyan olmuştu. Rahiplik ve sofistlik öğretimi yapmakla görevli olmasına rağmen okulda Helen kültürünü öğretmeye devam etmiştir. Hristiyan eğitiminin bir parçası olan diyalektik ve mantık eğitimi Malchion'un görev aldığı okulda temel dersler olarak okutuluyordu (Downey 1961: 314). Ayrıca o dönemde çocuklara verilen eğitimin parasız olduğuna dair bilgiler bulunmaktadır (Downey 1961: 270). Ancak bu okulun klasik eğitim veren, klasik metotlarla mantık ve diyalektik öğreten bir okul olup olmadığı kesin olarak bilinmemektedir. Bunun yanı sıra o dönemde Antakya'da bir Teoloji Okulu olduğundan bahsedilmişse de böyle bir okula ait herhangi bir kanıt bulunamamıştır. Her şeye rağmen bu dönemde Antakya'da Malchion'un idaresinde Yunan tarzı eğitim veren bir okulun varlığı kesindir (Downey 1961: 314).

2.4.2.2. Roma Dönemi

2.4.2.2.1. Roma Döneminde Antakya Tarihi

Antakya M.Ö. 64 yılında Roma İmparatorluğu'na katıldı ve İmparatorluğun Suriye eyaletinin başkenti oldu. M.S. 1. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan Hristiyanlık, Kudüs dışında ilk defa Antakya'da yayıldı. Burada ilk defa Hz. İsa'ya inananlara "*Hristiyan*" adı verildi ve ilk kilise Antakya'da kuruldu. Yine aynı yüzyılda Antakya nüfus yoğunluğu bakımından Roma ve İskenderiye'den sonra Roma İmparatorluğu'nun üçüncü büyük şehri idi (Tekin 2000: 5).

Antakya şehri Asi Nehri ile Silpiyus Dağı arasındaki meyilli arazide kurulmuştu. Yaklaşık 360 burçlu yüksek sağlam surları ve tepeleri vardı. Önemli anayolların kavşak noktasında ve El Mina, Seleukeia, İskenderun gibi limanlara sahip olması nedeniyle hem maddi hem de kültürel yönden zengin bir şehirdi. Şehir içinde ve çevresinde birçok sanat yapıtları, anıtlar, mabetler, tiyatro, hipodrom, hamamlar, agora, geniş ve muntazam caddeler vardı. Zenginlerin önemli kişilerin evlerinin zeminleri eşsiz sanat eserleri olan mozaiklerle süsleniyordu. Helenizm devrinde de bir kültür merkezi vazifesini üstlenen, Romalıların da gözde şehirlerinden biri ve imparatorluğun doğu başkenti olan, zaman zaman imparatorlara ev sahipliği yapan Antakya M.S.256 ve 260 yıllarında Sasani hükümdarı I. Şapur tarafından işgal edildi. M.S.395 veya 396 yılında güneye inip Suriye'yi işgal eden Hunlar Antakya önlerine kadar gelip

şehri zapt ettikten sonra bölgeden çekildiler. 395 yılında Roma imparatorluğu yıkıldıktan sonra Antakya Doğu Roma sınırları içinde kaldı (Tekin 2000: 6; Öymen 1969: 40).

2.4.2.2.2. Roma Döneminde Antakya'da Eğitim ve Kültür

M.S. 4. yüzyılın ortalarında Antakya'da dini bir okul (veya manastır) mevcut olup, bu okulun yöneticileri Diodorus ve Carterus'tur (Downey 1961: 363). Antakya M.S. 4. yüzyıl sonlarında ise Yunan tarzı eğitimin verildiği önemli merkezlerden biri durumuna gelmiştir (Downey 1961: 374). Libanius bu dönemde yaşamış ünlü bir sofist, bir öğretmendir. Ulpian, Prohaeresius ve Zenobius ile pagan olarak kalan Libanius öğretmenliği ve yeteneği sayesinde öğretmenlikte yüksek seviyelere ulaşarak imtiyazlı bir vatandaş haline gelmiştir (Downey 1961: 374; Harrent 2003: 15).

Öte yandan Yunan kültürü ile yoğrulmuş olan Origines, Harran ve Nusaybin'deki okulların yanı sıra, Antakya'daki okulların birer "ruhban ve teoloji okulu" haline getirilmesini sağlamıştır (Öymen 1969: 64).

2.4.2.3. İslam Dönemi

540 yılındaki İran işgalinden sonra Antakya, 611-628 yılları arasında İran işgali altında kaldı. 638 yılında Suriye'de fetihler yapan Ebu Ubeyde İbn-ül Cerrah komutasındaki İslam ordusu şehri anlaşma ile teslim aldı. Daha sonra burası Bizans ülkesine düzenlenen akınlar için üs olarak kullanıldı. 705-715 yılları arasında yörede birçok kaleler yapıldı. Emeviler döneminde, Antakya Halep'e bağlıydı (Tekin 2000: 6).

877 yılında Tolunoğullarının, daha sonra İhşitlerin egemenliğine giren Antakya 944 yılında Hamdanoğullarının Halep koluna bağlandı. Bizanslılar 968 yılında Antakya şehrini kuşatarak 969 yılında zaptettiler. Böylece buradaki 331 yıllık İslam dönemi sona ermiş oldu. (Tekin 2000: 7)

2.4.2.4. Selçuklular Dönemi

Antakya, Anadolu Selçuklu Sultanı Süleyman Şah tarafından 12 Aralık 1084 günü zapt edildi. Süleyman Şah'ın ölümünden sonra 1086 yılında Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah Antakya'ya geldi, Yağsıyan'ı Antakya'ya vali tayin ettikten sonra 1087 yılında bölgeden ayrıldı.1097'de Haçlı ordusu tarafından kuşatılan Antakya'da Selçuklu dönemi 1098 yılına kadar sürdü. (Tekin 2000: 7)

2.4.2.5. Haçlı Dönemi

Antakya 1097 yılında Haçlılar tarafından kuşatıldı, kuşatmaya uzun süre direndi, ama sonuçta 3 Haziran 1098'de Haçlılar tarafından zapt edildi. Bu dönemde Antakya'da Ceyhan Irmağından Lazkiye'ye kadar olan bölgeyi kapsayan ve Kudüs Haçı Krallığı'na bağlı olan bir dükalık (Antakya Prenslığı veya Antakya Kontluğu) kuruldu. (Tekin 2000: 8).

2.4.2.6. Bizans Dönemi

Antakya 1137 yılında Kilikya seferine çıkmış olan Bizans İmparatoru Jan Komnenos tarafından zapt edildi. 1142 yılında düzenlenen ikinci bir Bizans seferinde Antakya ve çevresi tahrip edildi (Tekin 2000: 8).

2.4.2.7. Eyyübiler Antakya'da

Eyyubi Devleti Sultanı Selahaddin Eyyubi Eylül 1188'de Haçlıların elinde olan Bakras ve Darbsak kalelerini zaptederek Antakya'nın Anadolu ile bağlantısını kesti. Bunun üzerine Antakya Prenslığı'nin talebi üzerine kısa süreli bir barış anlaşması yapıldı. Daha sonra Selahaddin, III. Haçlı seferinin çıkması üzerine bu bölgedeki ordularını 1191 yılında bölgeden tümüyle çekti (Tekin; 2000: 9; Şeşen 1987: 127-128).

2.4.2.8. Memlükler Dönemi

Memlükler 1261-1262 yıllarında Antakya'yı iki defa kuşatmışlardı. Şehir 18 Mayıs 1268 tarihindeki savaş sonucunda Baybars komutasındaki Memlük orduları tarafından zapt edildi. Memlüklerin fethi ile bu bölgede 171 yıl hüküm süren Antakya Haçlı Prenslığı sona ermiş oldu. Baybars'ın hükümdarlığı döneminde bölgeye gelen 40 000 evden fazla Türkmen Sis sınırından başlayıp Antakya ve Gazze bölgeleri dahil olmak üzere bütün sahillere yerleştirildi (Tekin 2000: 9; İbn Şeddad 1941: 172).

2.4.2.9. İslamiyet'in Kabulünden Osmanlı Dönemine Kadar Antakya'da Eğitim ve Kültür

İslam döneminde, Selçuklu, Haçlı prensliği ve Memlükler döneminde Antakya'da eğitimin gelişimi ile bir bilgiye rastlanmamıştır. Antakya'nın eğitim sistemi ile ilgili bilgilere tekrar ancak Osmanlı döneminde rastlamaktayız.

2.4.2.10. Osmanlı Döneminde Antakya

24 Ağustos 1516 tarihinde Osmanlı ordusu ile Memluk ordusu arasında Mecidabık'ta yapılan savaşı Osmanlı ordusu kazandı. Savaştan sonra Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim 28 Ağustos 1516 tarihinde Halep'e girdi, Halep ile birlikte, Antakya ve çevresi ile Malatya, Darend, Divriği, Ayntab, Sis, Adana, Tarsus, Hama ve Humus gibi Halep'e bağlı olan otuz kaleyi Osmanlı hakimiyeti altına aldı (Tekin 2000: 11).

Osmanlı hakimiyetinin ilk yıllarında Antakya bir süre de Şam Beylerbeyliğine (ya da diğer adıyla Eyalet-i, Şam, Eyalet-i Arap'a) bağlı olarak yönetildi. Ancak Kanuni Sultan Süleyman döneminde Şam eyaleti sınırları bazen genişledi, bazen daraldı, ama hiçbir zaman Halep'in kuzeyine geçmedi. Daha sonra yapılan düzenlemeler sonucunda ise Antakya Halep Vilayetine bağlandı (Tekin 2000: 12). Osmanlı döneminde Payas, İskenderun, Belen ve Antakya'dan geçen ana yol ekonomik, ticari ve askeri yönlerden olduğu kadar hacı kabilelerin geçtiği başlıca yol olması yönünden de ayrı bir öneme sahipti (Tekin 2000: 43).

Tanzimat'tan sonra yapılan idari düzenlemeye göre Uzeyr Livası (Uzeyr ve Kınık), Payas Kazası ve Beylan Livası Adana Eyaletine; Antakya Livası

(Şeyhülhadid, Kuseyr, Karamurt, Süveydiye, Altınözü, Cebel-i Akra) Halep Eyaleti'ne bağlandı (Tekin 2000: 100).

Fırkai Islahiye çalışmalarının askeri yönü tamamlandıktan sonra 1867 yılında çıkan 1 no.lu Halep Vilayeti Salnamesine göre, Antakya merkezinde 22 çarşı, 8 han, 4 mağaza, 1144 dükkan, 5 hamam, 24 cami, 28 mescit, 5 medrese, 3 kilise, 24 mektep, 1 büyük çeşme vardı (Salname-i Vilayet-i Halep 1284: defa 1: 164).

Antakya 1872 yılında tarihinin son büyük depremini yaşadı. Bundan sonraki dönemlerde Belen kazasına bağlı bir köy olan İskenderun'da (iskele) kaza teşkilatı kuruldu. 1909 yılında Adana'da çıkan ve "iğtişâş" olarak anılan Ermeni olayları Erzin, Dört Yol, Kırıkhan ve Antakya'da da yaşandı. 1915 yılının Temmuz ayında Süveydiye nahiyesi sınırları içinde bulunan Musadağı eteklerindeki köylerde yaşayan Ermeniler, devletin göç etmeleri konusundaki emirlerine uymayıp isyan ettiler ve dağa çıktılar. 40 gün süren silahlı direnişten sonra bunlar Fransız gemileri tarafından buradan alınarak Mısır'a götürüldüler. 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nden sonra ilk işgal edilen yer, İskenderun oldu (14.11. 1918). İlk silahlı direniş ve millî mücadelenin ilk kurşunu 19 Aralık 1918'de Dört Yol'da atıldı. Halkın ve çetelerin işgale karşı direnişi yayıldı. Daha sonra bölgede kurulan Türk çeteler Kuvayı Millîye çeteleri olarak görev yaptılar (Hatipoğlu 1989: 78).

2.4.2.11. İşgal Yılları, Hatay Devleti ve Anavatan'a Dönüş

20 Ekim 1921 tarihinde Türkiye ve Fransa arasında bir anlaşma (Ankara İtilafnamesi) imzalandı. İtilafname Türkiye ile işgalci Fransa arasında devam etmekte olan savaşı durduruyor, Türkiye ile Fransa'nın işgal bölgesi olan Suriye'nin arasında bir sınır çiziyordu. Bu sınır işgale karşı şiddetle mücadele eden ve Misak-ı Millî'ye dahil olan Antakya, İskenderun ve havalisini özerk bir bölge olarak Suriye sınırları içine bırakmıştı. Ancak İtilafname'nin 7. maddesinde, bölgede yaşayan Türklerin kültürlerini geliştirmek için her türlü kolaylıktan yararlanabilecekleri ve Türkçe'nin burada resmi dil niteliğinde olacağı hükmüne yer verilmişti. Bu konu Mustafa Kemal Paşa'nın hassasiyetle üzerinde durduğu bir husus idi (Hatipoğlu 2002: 685-690). Çünkü kültürel benlik korunursa, burada kalan Türklerin er veya geç kurtuluşları mümkün olabilirdi. Ankara İtilafnamesi'nden sonraki dönemde bu maddenin tek ve en belirgin

uygulaması eğitim alanında görüldü. Antakya Lisesi'nde eğitim dili Türkçe idi ve kitaplar Türkiye'den geliyordu². Lise 1925-1926 öğretim yılında Türk Lisesi-Arap Lisesi diye kısma ayrılıp, bir tarafta Arapça öğretim başladı.

İşgal yıllarında 1926 yılında Sancak'ta Suriye'den bağımsız bir hükümet kuruldu, ama bu deneme başarısızlıkla sonuçlandı. Aynı yıl, Antakya'da Türk gençleri Gençspor adıyla bir spor kulübü kurdular. Bu kulüp gençliğe yön verme, bilinçlendirme ve birleştirme yönünde çok etkili oldu. 1928 yılında ilk Türk dergisi Yeni Mecmua yayımlandı. Bu dergi 1930 yılında Yenigün adlı bir gazeteye dönüştü. Gençspor Kütüphanesi (daha sonraki adıyla "*Bekir Efendi Kütüphanesi*") kültürel bilinçlenmede hayati bir rol oynadı. Bu arada eğitim sisteminde Fransız etkisinin dozu giderek arttı, sömürge düzeninin kurulması için okullarda Fransız eğitim sistemi ve dili zorunlu hale getirildi. Bazı dersler Fransızca okutuldu, başarılı olamayanların eğitimini sürdürmeleri engellendi. Ama okulda birkaç yıldır sürdürülmekte olan Türkçe eğitim, bilinçli ve anavatan sevgisiyle dolu bir gençliğin yetişmesini sağlamıştı. Bu gençlik giderek işgal idaresine karşı tavır koymaya, Türkiye sevgisini açığa vurmaya başladı.

1936 yılında Fransa ile mandası altındaki Suriye arasında bir bağımsızlık anlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya göre İskenderun Sancağı'nın özel durumu ortadan kaldırılarak, Sancak Suriye'nin bir vilayeti haline getiriliyordu. Türkiye bu duruma müdahale etti. Konu Milletler Cemiyeti'nde ele alındı ve çetin görüşmelerden sonra 27 Ocak 1937'de burada Suriye'den ayrı bir devlet kurulması kabul edildi. Seçimler yapıldı, 2 Eylül 1938 günü Millet Meclisi toplanarak yeni devlet kuruldu. Meclis, devletin adını "Hatay Devleti" olarak kabul etti. Bir Türk devleti olan Hatay Devleti 10 ay devam etti. Türkiye ile Fransa arasında imzalanan 23 Haziran 1939 anlaşmasından sonra Hatay Millet Meclisi 29 Haziran günü toplanarak Türkiye'ye katılma kararı alarak kendi varlığını sona erdirdi. Hatay, Türkiye'nin bir vilayeti oldu. 23 Temmuz 1939 günü son ve temsili Fransız birliği, yapılan törenden sonra Hatay'ı terk etti, Anavatan'a katılış coşkunu törenlerle kutlandı.

² İleride de görüleceği gibi, burada dil ve kültür faktörünün yarattığı etki zamanla Fransızları rahatsız edecek ve önce 1933'te Türkiye'den gelen Atatürk resimlerini yırtacaklar, bir yıl sonra da Türkiye'den kitap getirilmesini yasaklayacaklardı.

2.4.3. Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Osmanlı Döneminde Eğitim

Osmanlı eğitimi, Osmanlı dönemi boyunca imparatorluğun yayıldığı coğrafya üzerinde gelişen ilim ve eğitim faaliyetlerini kapsar. Osmanlı İmparatorluğu XIII. yüzyıl sonunda Anadolu coğrafyasında kurulmuş küçük bir beylik iken 16. yüzyılın sonlarına doğru Orta Avrupa'dan Hint Okyanusu'na kadar uzanan büyük bir sahaya hakim olmuş ve kısa zamanda dünyanın en kuvvetli ve ihtişamlı devleti haline gelmiş, Avrupa ile güç dengelerini koruyarak varlığını sürdürüp, I. Dünya Savaşı'ndaki mağlubiyetinden sonra TBMM tarafından saltanatın kaldırılması ile son bulmuştur.

Osmanlı dünyasında eğitim, yüzyıllarca resmi ve gayr-ı resmi kurumlar yoluyla yürütülmüştür. Bu farklı kurumlar arasında en önemlisi ve ilim ile ilgili faaliyetlerin başta gelen kaynağı, varlığını altı yüzyıla yakın bir zaman sürdüren medreselerdir. Klasik döneme damgasını vuran sıbyan mektepleri ile başlayıp değişik seviyelerdeki medrese tahsili ile devam eden eğitim sistemi yanında Enderun Mektebi ikinci bir eğitim kurumu olarak ortaya çıkmıştır. Bunun yanı sıra bürokrasi içinde değişik kademelerde çalışacak personeli yetiştirmek üzere düzenlenen "hizmet içi" eğitim de resmi eğitime girmektedir. Bu bölümde Osmanlı İmparatorluğu'nda eski ve yeni sistemlerin birlikte var olduğu ve Batı tarzında temel eğitim kurumlarının ilk defa kurulduğu 19. yüzyılın eğitim anlayışı, eğitim kurumlarının yapısı ve işleyişi ile ilgili esaslar üzerinde durulacaktır.

2.4.3.1. 19.Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim Anlayışı ve Mektepler

2.4.3.2. Tanzimat Dönemi Eğitim Anlayışı ve Bu Alandaki Gelişmeler

XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti, artık eski günlerdeki gücüne sahip olmadığını ve Avrupa ülkelerine göre geri kaldığını fark edince çağa uyum sağlayarak Batı karşısında durabilmek ve eski güçlü günlerine dönebilmek amacıyla bir dizi önlemler alma yoluna girmişti. III. Selim döneminde (1789-1807) askeri alanda başlayan ve II. Mahmut döneminde (1808-1839) iyi yetişmiş memur ihtiyacını karşılamak için yeni mekteplerin açılmasıyla

sürdürülen bu çabalar sonucunda, Sultan Abdülmecid devrinde (1839-1861) ülke Tanzimat dönemi adı verilen ve batı müesseselerinin Osmanlı Devleti'ne aktarıldığı bir süreç başladı. 1839 yılında Sultan Abdülmecid'in ilân ettiği Tanzimat Fermanı ile yapılan çalışmalar öncekilere göre daha sistemli bir hale geldi. Tanzimat Dönemi'nde her alanda bir yenileşme süreci başlamış ve Batı müesseseleri örnek alınmak suretiyle Osmanlı Devleti'nde yeni müesseseler oluşturulmaya başlanmıştır. Yenileşme sürecinin en yoğun yaşandığı alanlardan biri de eğitim oldu. Bu sürecin hedefi, Avrupa ülkelerinin sahip oldukları gelişmişlik düzeyine erişmektir (Kuran 1994: 51-59; İhsanoğlu 2002: 345-385; Beydili 1995: 33-34; Kodaman- Saydam 1992: 476).

Bu dönemde ayrıca Tanzimatçı devlet adamları bir Osmanlılık prensibi de geliştirmişlerdir. Buna göre, Osmanlı Hükümetine muhtelif milletleri temsil ederek ve birleştirerek bir Osmanlı milleti vücuda getirme düşüncesi ağırlık kazanmıştır (Engin 2003. 23).

Tanzimat Fermanı'nda eğitim ile ilgili herhangi bir madde bulunmamasına karşılık, 1856 Islahat Fermanı'nda eğitim konusu tek bir madde ile ele alınmıştır. Buna göre; *“Osmanlı tebaasından olanlar devlet mekteplerinin talimatnamelerinde, gerek yaş, gerek imtihan yönünden tespit edilmiş olan şartları yerine getirdikleri takdirde, tamamı hiçbir fark gözetilmeksizin askeri ve mülki yüksek okullara kabul olunacaktır. Ayrıca her cemaat maarif, sanat ve sanayie dair kendi mekteplerini açabilecektir. Ancak bu gibi umumi mekteplerin tadrıs usulleri, muallim tayinleri ve âzâları padişah tarafından seçilecek karma bir Maarif Meclisi'nin nezaret ve teftişi altında olacaktır”*. Metinden anlaşıldığına göre bu hükmün esas hedefi, Müslüman halka eğitim imkanı sağlamak değil, gayrimüslim azınlıklara kendi eğitim kurumlarını kurmak, Müslüman okullarına girme hakkı sağlamak ve eğitimde bağımsızlık gibi bir takım yeni imtiyazlar sağlamaktır (İhsanoğlu 2002: 345-385).

Maarif Dairesi'nin baş yardımcısı olan Sadullah Paşa'nın esas mimarı olduğu ve 1869 yılı başlarında yürürlüğe giren Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, Türk eğitim tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı olduğu gibi, eğitim kurumlarının Batılılaşması yolunda resmi bir devlet politikası olarak hazırlanmış ilk kapsamlı belgedir. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi 198 maddeden oluşmaktadır ve beş bölüm halinde düzenlenmiştir. Birinci bölümde mekteplerin kısımları ve dereceleri ele alınmıştır. Umumi mektepler adı altında sıbyan, rüştiye, idadi, sultani ve yüksek mektepler olarak sıralanmıştır. İkinci bölümde

Maarif Umumiye teşkilatı, üçüncü bölümde mekteplerin imtihan ve diploma usulleri, dördüncü bölümde muallimler, beşinci bölümde ise Maarif teşkilatının mali yönü ele alınmıştır. Ancak bu nizamnamede medreselere hiç yer verilmemiş, bu tutum yaygın ve önemli bir kurumun gereksiz olduğu kanaatinin doğmasına yol açmış, sağlam vakıf gelirlerine sahip olan bu kurumlardan daha iyi ve verimli bir şekilde yararlanılması yoluna gidilmemiştir (İhsanoğlu 2002: 345-385).

Tanzimat sonrasında Osmanlı'da mevcut yüksek eğitim veren askeri ve sivil okullara öğrenci yetiştirmek üzere bu kurumların bünyesinde bir veya iki sene gibi kısa süreli hazırlık sınıfları kurulmuş, bu hazırlık sınıflarının bulunduğu kademeye “*idadi*” adı verilmişti. Mekteb-i Tıbbiye İdadisi, Mektebi-i Harbiye İdadisi, Mülkiye İdadisi gibi, her mektebin ayrı ayrı birer hazırlık (idadi) sınıfı bulunmaktaydı, Hatta rüştiyelerin dahi idadisi bulunmaktaydı (İhsanoğlu 2002: 345-385).

Bu kademe giderek kurumlaşmış ve 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile “İdadi Mektebi” adıyla rüştiyelerden sonra gelen bir orta eğitim kurumu olarak Osmanlı eğitim hayatına girmiştir. 1868 yılında kurulan Mektebi Sultani'ye ek olarak 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nde orta öğretim basmağının üst sınıflarını teşkil etmek üzere, vilayet merkezlerinde açılması düşünülen okullara “Sultani” ismi verilmiştir (Kodaman 1980: 181-186).

1903 yılında uygulanmaya başlanan programda, idadi adı altında faaliyetlerine devam eden bu mekteplerin, rüştiyeler kaldırılarak altı yıla çıkarılması öngörülmüş, ayrıca okullar farklı eğitim programlarına göre yeniden teşkilatlandırılmışlardır (Kodaman 1980: 203-209).

Meşrutiyetin ilânından sonra ortaöğretim alanında ihtiyaç duyulan ıslahatların başında, vilayet merkezlerindeki bir kısım idadilerin “lise”ye dönüştürülmesi ve programlarının buna göre düzenlenmesi gelmiştir. 1910 yılında ilki İstanbul'da olmak üzere bazı büyük şehirlerde on kadar idadi “lise”ye çevrilmiştir. Liseler ise, rüştiye mekteplerinin üzerinde, iki devreli ve altı yıllık öğrenim süresi olan ve ikinci devresi fen ve edebiyat kollarına ayrılan bir yapıya kavuşmuştur. 1913 yılında bu uygulamanın alanı daha da genişleyerek liseler, beş yıllık kendi iptidai kısmına veya altı yıllık umumi ilkokula dayanmak üzere dört yıllık ikinci devresi bulunan birer okul haline getirilmiş ve bütünüyle vilayet merkezlerinde daha önce mevcut idadilerin yerini almıştır. İstanbul'da ve bazı önemli merkezlerde de bunların da bir kısmında ikinci devrelerin kurulduğu görülmüştür (Unat 1964: 47-48).

2.4.3.3. Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'ne Göre Mektepler ve İşleyiş Esasları

1869 yılı başlarında yürürlüğe giren Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile Osmanlı eğitim sisteminin yapısında ve işleyişinde yapılan düzenlemeye göre Osmanlı Devleti'nde iki çeşit mektep bulunmaktadır (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, Düstur 1289: 184-219):

1) Mekâtib-i Umumiye (Resmi okullar): Denetimi ve idaresi devlete ait okullardır.

2) Mekâtib -i Hususiye (Özel okullar): Denetimi devlete, tesis ve idaresi bireylere veyahut bir cemaate ait okullardır.

1) Mekâtib-i Umumiye:

Umumi mektepler üç dereceden oluşmaktadır (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 2):

1- Sıbyan ve Rüştüye mektepleri

2- İdadi ve Sultaniye

3- Mekâtib -i Aliye (Yüksek mektepler)

Buna göre 19. yüz yılda Osmanlı Devleti'nde Sıbyan, Rüştüye, İdadiye, Sultaniye ve Aliye olmak üzere beş çeşit resmi mektep bulunmaktadır (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/md. 2).

1- Mekâtib -i Sıbyaniye: Osmanlı Devleti'nde her mahalle, köy veya iki köy ya da mahallede en az bir sıbyan mektebi bulunmaktaydı. Müslüman ve gayrimüslim nüfusun bulunduğu bölgelerde her iki cemaat için ayrı sıbyan mektepleri açılırdı. Bu okulların öğretmenleri, öğretmenler özel nizamnamesine göre tayin edilirdi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 3).

Sıbyan mekteplerinin öğrenim süresi dört senedir. Bu mekteplerde okutulan müfredat programı şu şekildedir (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 6);

- Elifba
- Kurân-ı Kerim
- Tecvîd
- Ahlâk Risalesi³
- İlm-i Hâl
- Muhtasar Fenn-i Hesap

- Muhtasar Tarih-i Osmanî
- Yazı Talimi
- Muhtasar Coğrafya
- Malûmat-ı Nafiayı Câmi Risale⁴

Öğrenciler bu mektepleri bitirdikten sonra eğer isterlerse Hifz-ı Kur'an için okulda bir süre daha eğitim görebilme hakkına sahiplerdi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 6).

Sıbyan mektebinin günlük ders süresi, sabahtan akşama kadar devam ederdi. Derslerin bir kısmı sabah, bir kısmı öğleden sonra okutulurdu. Öğrenim çağında olan çocukların (kızlar 6-10, erkekler 7-11 yaş) okula devam zorunluluğu bulunmaktaydı (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 8).

Ayrıca kızlar için ayrı sıbyan mektebi bulunmaktaydı. Sıbyan mektebini bitiren öğrenci imtihan nizamnamesi gereği kazandığı diploma (şahadetname) ile, imtihansız rüştiyeye kabul edilirdi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 8).

Müslüman ve gayrimüslim sıbyan mekteplerinde birbirinden ayrı olarak cemaatin bayram ve özel günlerinde okul tatil edilirdi. Ancak tüm okullarda olduğu gibi cülus-u hümayun günlerinde tüm sıbyan mektepleri aynı zamanda tatil edilmekteydi.

2- Mekteb-i Rüştiye:

Osmanlı Devleti'nde 500 haneyi aşkın bir kasaba ahalesinin tümünü Müslümanların oluşturması halinde bu ahali için Müslüman Mekteb-i Rüştiyesi, Hristiyanların oluşturması halinde Hristiyan Mekteb-i Rüştiyesi açılırdı. Şayet bir kasabada her iki cemaat mensupları bulunuyorsa ve Hristiyanların nüfusu 100'den fazla ise her iki cemaat için birer mekteb-i rüştiye açılırdı (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 18).

Okulun inşa masrafı ve öğretmenlerin ödenekleri Vilayet Maarif İdaresi sandığından karşılanırdı (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 19). Mekteb-i rüştiyede görev alan öğretmenler derecelerine göre maaş alırlardı. Buna göre muallim-i evvel 800 guruş, muallim-i sani 500 guruş, mubassır (öğrencilerin durumlarıyla ilgilenen, okulda düzeni sağlayan kişi) 250 guruş, bevab (kapıcı) 150 guruş maaş alırdı. Rüştiyenin diğer masrafları için devlet okula yıllık 4000

⁴ Gayri-Müslimler bu dersleri kendi dilleri ile okuyordu.

guruş ödenek ayırırdı. Nizamnameye göre bir rüştiyenin yıllık toplam masrafı 40000 guruşu geçmezdi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 20).

Mekteb-i Rüştiye'de dört yıl süresince okutulan dersler şu şekildedir (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 23);

- Mebadii Ulûm-u Diniye
- Lisan-ı Osmanî Kavaidi
- İmlâ ve İnşâ
- Kavad-i Arabiye ve Farisiye (Tertib-i cedîde üzere)
- Ulûm-u Hesap
- Defter Tutma Usulü
- Mebadii Hendese
- Tarih-i Umumi
- Coğrafya
- Tarih-i Osmanî
- Jimnastik

Rüştiyelerde eğitim dili, mektebin bulunduğu bölgede en fazla konuşulan dile göre belirlenirdi. Ticaret memleketi olan yerlerde zeki öğrenciler eğer isterlerse son sınıfta seçmeli ders olarak Fransızca dersine başlayabilirlerdi. Her cemaat öğrencileri dini ve ilmî derslerini kendi dillerinde kendi ruhani reisleri tarafından okur, bunun yanı sıra kendi dillerini de ders olarak okurlardı. Ayrıca öğrencilere okutulacak dersler, öğretmenler tarafından daha önce hazırlanan haftalık ders programına göre yapılırdı (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 24).

Mekteb-i rüştiyelerin tümünde sene sonu tatili Ağustos başından 3. haftası sonuna kadar olup 20 gündür (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 25). Şöyle ki, Temmuz başında derslere ara verilip tatile girilir, 15 gün öğretmenler öğrencilerin durumunu, gelecek sene uygulanacak programı görüşüp sene sonunda uygulanacak sınav sorularını hazırlarlardı. 15-31 Temmuz arasında öğrencilerin sene sonu sınavları uygulanarak sınavların bitiminde rüştiye mektepleri kapatılırdı. Mekteplerde Ağustos'un 23. günü tekrar eğitim- öğretime başlanırdı (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 26). Bu tatil günleri dışında Müslüman Mektepleri Rüştiyesi için uygulanan diğer tatil günleri şunlardır;

Ramazanın 3. haftasının sonundan Şevvalın 1. haftası sonuna kadar 15 gün ve Kurban bayramı için 1 hafta, ayrıca cuma günleri okul tatil edilirdi. Gayrimüslimlerin de dini bayramları tatil olup, başka günlerde tatil yapamazlardı.

Ancak cülûs-u hümayunda tüm okullar gibi tüm rüştiyeler de tatil edilirdi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 26).

Rüştiye tahsilini tamamlayan ve imtihan nizamnamesine göre sınava girip şahadetname alanlar sınava girmeden idadiye kabul edilirdi. Sınavda başarısız olup şahadetnameyi alamayan öğrenciler okula bir sene daha devam ederlerdi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 26).

Rüştiye öğretmenleri öğretmen okullarının rüştiye şubesi şahadetnamesine sahip olup, iyi ahlâkı ve davranışları ile tanınan kişilerden tayin edilirdi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 181). Her rüştiye mektebinin öğrenci sayısına göre birer veya ikişer muallim-i evvel ve sanisi, bir mubassırı ve bir bevvabı bulunurdu (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 21).

Osmanlı Devleti'nde büyük şehirlerde ahalinin çoğunluğunu Müslümanların oluşturması halinde bu ahali için Müslüman Kız Mekteb-i Rüştiyesi, Hristiyanların oluşturması halinde Hristiyan Kız Mekteb-i Rüştiyesi açılırdı. Şayet nüfus her iki cemaat mensuplarından oluşuyorsa ve taban nüfus 500'den fazla ise, her iki cemaat için birer kız mekteb-i rüştiyesi açılırdı. Kız mekteplerinin hocaları kadın ve ehliyetli (diploma) olup öğretmenlerin maaş ve tahsisatı maarif idaresi sandığından karşılanırdı (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 28).

Kız rüştiyelerinin eğitim süresi de dört yıldır. Bu mekteplerde okutulan müfredat programı şu şekildeydi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 28):

- Mebadii Ulûm-u Diniye
- Lisan-ı Osmanî Kavaidi
- İmlâ ve İnşâ
- Mebadii Kavaid-i Arabiye ve Farisiye (Tertib-i cedîde üzere)
- Ulûm-u Hesap
- Defter Tutma Usûlü
- Mebadii Hendese
- Muhtasar Coğrafya
- Muhtasar Tarih
- Nakışa medar olacak derecede resim
- Ameliyât-ı Hayatiye
- Müntehâbât-ı Edbiye
- Tedbir-i Menzil
- Mûsikî (Mecburi değil)

Kız mekteb-i rüştiyesinde Kavaidi Arabiye ve Farisiye yerine cemaat öğrencilerine kendi lisanları okutulurdu. Gayrimüslim talebeye din dersi kendi ruhani görevlileri tarafından okutulurdu (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 28).

Elinde Sıbyan mektebi şahadetnamesi olanlar rüşdiyelere sınavsız alınırlardı. Şahadetnamesi olmayanlar sınava tâbi tutulur ve yeterli olduğu görülürse okula kaydedilirdi. Kız mekteplerinin tatil günleri de erkek rüştiyesinde uygulanan şekilde düzenlenmişti (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 28).

3- İdadiler (Mekâtib -i İdadiye) :

Rüştiyeyi bitirmiş Müslüman veya gayrimüslim çocukların eğitimleri için kurulmuş karma okullardır. 1000 haneyi aşkın olan, gerekli görülen kasabalarda mekteb-i idadi açılır (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 34). Bu okulların inşalarını devlet yapar, masrafları vilâyet maarif idaresi sandığınca karşılanırdı (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 35). Her mektebin muhtelif ilimler için gerekli öğretmenleriyle beraber altışar öğretmeni olup, bunlar İstanbul'daki büyük dar'ülmuallimin şahadetnamesi ve Maarif Nezareti'nin reyi ile seçilip atanırdı. Ayrıca bu okullarda mubassır ve kapıcı bulunuyordu (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 35). Her mekteb-i idadiyenin muallim ve hizmetlilerinin toplam maaşları ayda 6000 guruş, okulun masrafları yıllık 8000 guruş; yıllık toplam masrafları 80.000 guruştur (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 37).

Mekteb-i idadiye 9 ile 12 yaşları arasında öğrenciler kabul edilirdi. Ancak yaşı büyük olup bilgisi sınavla onaylanan öğrenciler bir üst sınıfa geçebilirlerdi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi - s.246/ md.6).

Mekâtib-i İdadiye'nin eğitim süresi üç yıldır. Bu mekteplerde okutulan müfredat programı şu şekildedir (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 38);

- Mükemmel Türkçe Kitabet ve İnşa
- Mebadii Ulûm-u Servet-i Milel
- Hesap ve Defter Tutma Usulü
- Fransızca
- Coğrafya
- Hendese ve Ulûm -u Mesaha
- Kavanin-i Osmaniye

- Tarihi Umumî
- Hikmet-i Tabîye
- Matematik
- İlmi Mevalid
- Kimya
- Cebir
- Resim

Bu dersler haftalık bir ders programına göre okutuluyordu (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 39). Mekâtib-i idadiyenin tatil zamanları rüştiyelerle aynıydı. Ancak bir cemaat için yapılan bayram tatili okulların karma olması nedeniyle her iki gruba aynı anda uygulanırdı (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 40).

İdadi tahsilini bitiren, sınavları başarıyla geçen ve rüus (diploma) alan öğrenciler imtihan nizamnamesinde belirtilen hakları kazanırlardı. Sınavda başarılı olamayanlar ise okula bir yıl daha devam ederlerdi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 41).

4- Sultaniler (Mekâtib-i Sultaniye):

Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'ne göre, her vilayetin merkezi olan şehir ile önemli kazalarda birer Sultani Mektebi açılmaya başlanmıştır. İdadi mekteplerinin sınavlarını geçen her cemaat mensubu Osmanlı vatandaşı bu mektebe ücretle kabul edilirdi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 42).

Rüştiye mekteplerinde eğitimini tamamlayıp diploma almış olanlar da bu okula ücretle alınabilir, ama bunlar "kısm-ı âdi" adı verilen orta okul kısmına dahil edilirdi. İdadi mekteplerini bitiren öğrenciler içinde çok yetenekli ve başarılı olan, ancak ücret ödemeye gücü yetmeyenlere kolaylık yaratabilmek ve bu yolla toplumsal eşitliği sağlayabilmek amacıyla bu öğrenciler de Mekâtib-i Sultaniye'ye kabul edilirdi. Öğrencilerin %5'i meccani (parasız), %10'u rübu (dörtte bir) ve yarım ücretle okula kabul edilirdi. (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 42).

Sultani binalarının inşa masrafları saltanatı seniyece (padişah tarafından) karşılanır, öğrencilerden alınan ücret ise mektebin işletme giderleri için harcanırdı. Ancak bu yetmezse hazine tarafından ödenmek üzere her sene Maarif

bütçesine bir miktar para ayrılır; bu para Maarif Meclisi tarafından okula harcanırdı (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 43).

Sultani talebesi leyli (yatılı) ve nehari (gündüzlü) olmak üzere ikiye ayrılır, yalnız derslerde hazır olmak için hariçten de öğrenci kabul edilebilirdi. Leyli, nehari ve harici öğrenci miktarı ayrıca belirlenirdi. Buna göre Leyli (yatılı) öğrencinin tam ücreti yıllık 20 Osmanlı lirasından aşağı, 30 Osmanlı lirasından yukarı olmayacak şekilde okul ücretleri belirlenir; gündüzlü öğrenci, yatılı öğrencinin yarısını; harici öğrenci ise leyli (yatılı) öğrencinin dörtte bir kadar okul ücreti öderdi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 44).

Mekâtib-i Sultaniye'nin tümünde edebiyat, ulum, fünun ve kavanin dersleri için sayısı 8 ile 12 arasında değişebilen sayıda öğretmeni bulunur, bunlar Muallim Nizamnamesine göre tayin edilirdi. Her mektebe; ihtiyaca göre müdür, muhasebeci, vekilharç, aşçı, bevrap ve mubassır gibi görevliler tayin edilirdi. Mektep idaresi Vilayet Maarif Idaresi Müdürü'nün özel gözetimi altında bulunurdu (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 45).

Sultani, kısm-ı âdi ile birlikte okunursa altı senedir. Sadece kısm-ı alide Mekteb-i Sultani'nin tahsil süresi üç senedir.

Sultanilerde okutulacak dersler iki kısma ayrılıyordu. Buna göre (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 46);

- Kısm-ı âdi'nin dersleri Mekteb-i İdadide okutulan derslerden ibaretti.
- Kısm-ı âlinin dersleri ikiye ayrılıyordu:
  - a) Edebiyat sınıfı b) Ulûm ve fünun sınıfı
  - a) Edebiyat Sınıfının müfredat programı şöyleydi;
    - Türkçe fenni kitabet ve inşa
    - Arabî ve Farsîden edebiyata müteallik müellefat (isteğe bağlı)
    - Fransızca
    - İlm-i servet-i milel
    - Hukuk-u milel
    - Tarih
  - b) Ulûm Sınıfının müfredat programı;
    - Hendese-i Resmîye
    - Menâzır-ı Cebir ve Cebir-i Hendeseye Tatbiki
    - Müsellesat-ı Müsteviye ve Küreviye

- Hey'et
- Hikmet-i iye ve Kimyanın Muhtasar Suretle Sanayi ve Ziraata Tatbiki
- İlmi Mevalid
- Fenn-i Tahdid-i Arazi

Bu dersler bir ders cetveli ile günlere taksim edilerek okutulurdu ve ihtiyaç halinde değişiklik yapılması teklif edilebilirdi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 47). Sultanilerin tatil günleri rüştiye ve idadi ile aynıydı. Leyli öğrencilerinin tatilde kalacağı yere maarif idaresi karar verirdi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 48). Sultanilerin eğitim süresi beş seneydi. Sultaniye girmek isteyen ve sınava tâbi tutulan öğrencinin sınavı kazanamaması halinde öğrenci iki sene idadi (hazırlık) sınıfında eğitim gördükten sonra sultaniye kabul edilirdi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 3)

Mekteb-i Umumiye'de uygulanan sınavlar (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 153-154);

Sınıf sınavları: Her sene okul öğrencisinin bulunduğu sınıftan bir üst sınıfa yükselmesi için yapılır,

- Mektep sınavı: Bir mektebin bitişinde uygulanır,
- Rûs sınavı: Sultaninin âlî kısmı tamamlandığında yapılırdı.
- Rüştiye ve Idadiye sınavları: Rüştiye için idadi mekteplerinin; idadiye için Sultani mekteplerinin baş öğretmenlerinden birer kişi ile memleketin ehl-i maarifinden uygun görülen kişiler huzurunda yapılırdı.

Sınavlar, idadi ve sultani yoksa kendi hocalarının ve memleketin erbâb-ı maarifinin katılımıyla yapılırdı. Idadiye mekteplerinin sınavlarında mümkün olursa maarif heyetinden bir hakem bulundurulurdu. İkinci tür (bitirme) imtihanlar aynı şekilde yapılır sınavı başarıyla geçen öğrencilere şahadetname (diploma) verilirdi. Şahadetnameyi alanlar, bir üst okula sınavsız geçebilme hakkını kazanırdı.

Mekâtib-i âliyeyi (Sultaninin yüksek kısmını) bitirenler sınavdan sonra şahadetname alırlardı. Öğrencilere şahadetnameleri onaylandıktan sonra Meclis-i Kebir-i Maarif (Maarif Yüksek Meclisi) tarafından rûs verilirdi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 153-154).

Sultaniler, Osmanlı Devleti'nin ihtiyaçlarına uygun ve Avrupa tarzında eğitim veren okullardır. Bu okulu bitirip şahadetname alan

öğrenciler, her türlü devlet hizmetinde görev alabilirlerdi (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi/ md. 1)

2.4.3.4. 19. Yüzyıl Sonları ile 20. Yüzyıl Başlarında Antakya’da Eğitim

Osmanlı döneminde eğitimin camilerde, vakıf medreselerinde ve külliyeler (Payas, Belen) bünyesinde oluşturulan medreselerde sürdürüldüğünü görebilmekteyiz. Vakfiyeler dışında Antakya’da bu konuda ilk ayrıntılı bilgiler Evliya Çelebi’nin Seyahatnamesi’nde yer almaktadır.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi’ne göre 17. yüzyılda Antakya’da yedi yerde cami ve mescidler içinde bütün ilimler öğretilir. Dersiamları fazıl ve bilgin kişilerdir. Bunlardan başka üç yerde seb’a, aşare ve takrib konularını öğreten darü’l-kurraları vardır, fakat öğrencilerine ücret ödeyecek durumda değildir. Şeyhi de ücretsizdir. Kırk kadar sıbyan mektebi vardır. Güzel mekteplerdir. Çocukların bayramlık giyimleri ve harçlıkları vakıflar tarafından her yıl gönderilir (Çelebi 1982: 16-25; Tekin 2000: 43).

Tarih ve Coğrafya Lügati’nde Ali Cevad Antakya, Belen ve Amik yöresinin 1890’lı yıllarındaki durumuna ilişkin bazı bilgiler vermiştir. Bu bilgilere göre, kaza dahilinde çeşitli milletlere ve cemaatlere mensup 43 mektep ve bu mekteplerde 1248 öğrenci bulunmaktadır (Tekin 2000: 117).

19.yüzyılın ikinci yarısında devletin ülkedeki okul sayısını hızla arttırmak için çabalarını arttırmasına rağmen ülkenin çoğu yerine yeterli eğitim hizmeti götürülemedi, buna karşılık yabancı devletler ya da misyoner kuruluşlar ülkenin önemli merkezlerinde teşkilatlı okullar açmışlardı. Antakya’dakiler de dahil olmak üzere bu okullarının çoğunu yerinde görmüş olan Anadolu Islahatı Umum Müfettişi Şakir Paşa, gayrimüslimlerin bu okullarda verilen eğitim sayesinde memleketin ticaret ve servetini gündün güne ellerine geçirdikleri sonucuna varmıştı (Tekin 2000: 123).

Nitekim zaman içinde Antakya, İskenderun ve havalisinin bölgede yabancıların okul açma konusunda çok önem verdikleri bir yer olduğu görüldü. Stüveydiye’de 19. yüzyılın ortalarında açılan İngiliz Okulundan sonra 1876’da bir İngiliz Okulu da Antakya’da açıldı, okulun binasının ve kilisenin yapımı 1908’de tamamlandı. İngilizlerden sonra Kaposen (Capucin) misyonerleri 1851’de Antakya’ya gelerek faaliyete başlamışlar, ilk kiliseyi ve okulu 1860 yılında

açmışlardı. Daha sonra 1872’de yıkılan okul ve kilisenin yerine daha büyük bir kilise ve okul yaptılar (Tekin 2000: 124).

Antakya’da Padişah II.Abdulhamid döneminde 1883 yılında Rüştiye Mektebi açılmıştır (Tekin 2000: 118).

Sen Jozef Sörleri (Les Seurs de St. Joseph) misyoner grubu, 1905 yılında Antakya’da faaliyete geçmiş, okul, yetimhane ve dispanser açarak hizmet vermiştir. Antakya’da daha çok “*College des Frères*” adıyla bilinen Frérler Okulu (Les Frères des Ecoles Chrétiennes) 1911 yılında açıldı. Bu okul bölgede Alman ve İtalyan nüfuzuna karşı Fransa tarafından büyük ölçüde desteklendi, en hızlı gelişen kurum oldu (Tekin 2000: 124).

Antakya rüştiyesi 1913-1914 öğretim yılında idadiye dönüştürüldü. 1921 yılında ise “Sultani” oldu.

2.5. Varsayımlar

- Antakya Lisesi’nin 1921-1924 yılları arasındaki işleyiş ve programı özerklik yönünden adeta bir üniversiteyi andırmaktadır.
- 1925-1926 yılları arasında Arap milliyetçiliği ve Fransız kültürü okuldaki Türk öğrenciler üzerindeki baskısını yoğunlaştırmış, bu baskı giderek artmıştır.
- 1927-1938 yılları arasında okulda uygulanan programla Türklük ve Türk gençliği asimile edilmeye çalışılmıştır.
- Antakya Lisesinde görev alan Türk öğretmenler, kısa sürelerle de olsa, görevleri süresince Türk öğrenciler üzerinde büyük etki yaparak bu öğrencilerin bilinçli birer Türk Milliyetçisi olarak yetişmelerini sağlamışlardır. Bu bilinç ışığında öğrenciler işgalci güçlere karşı mücadelelerini fikri düzeyde Atatürk ilkelerine bağlı bir şekilde sürdürmüşler ve günü geldiğinde bizzat eylemlere katılarak Türklük mücadelesinin başarıya ulaşmasında etkili olmuşlardır.

2.6. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırmanın evrenini Hatay kültür tarihinde 1921-1939 yılları arası dönem ve bu dönemde bir orta eğitim kurumu olan Antakya Lisesi oluşturmaktadır.

Araştırma;

- 1- 1921-1939 yılları arasındaki tarihsel olaylarla,
- 2- Antakya Lisesi'nin tarihi ve geçirdiği eğitim yaklaşımları ile sınırlıdır.

2.7. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada başlıca sıkıntı kaynak yokluğu olmuştur. Gerek ilimizde gerekse Lise'de geçmişin incelenebileceği bir arşiv yoktur. Bu yüzden mevcut imkânlar tespit edilerek, Araştırma ile ilgili olarak önce literatür taraması yapılmış, araştırmaya konu olan dönem içerisinde çıkan gazete ve dergiler taranmış, Antakya Lisesi arşivinde mevcut olan defterlerden yararlanılmış, 1921-1939 yılları arasında Antakya Lisesi'nde okuyan şahsiyetlerden hayatta kalanların bazılarını ulaşılarak onlarla görüşmeler yapılmıştır. Ulaşılan kaynaklar ve özellikle arşiv belgeleri okunarak günümüz Türkçe'sine çevrilmiş veya fotokopi ile çoğaltılmıştır. Kaynak taraması yapıldığı sırada Antakya Lisesi'nin arşivinde dönemi aydınlatan belgelerin çoğunun iyi korunamadığı ve zaman içerisinde kaybolduğu görülmüş, bu konuda en fazla, konuyla ilgili araştırmaları olan Mehmet Tekin'in özel arşivinde bulunan kaynak ve belgelerden yararlanılarak eksikliğin giderilmesi için azami çaba harcanmıştır. Araştırmanın yapıldığı dönemi aydınlatan birçok belgenin ve kaynaklarının Osmanlıca, Fransızca ve Arapça olması da bu çalışmaya verilen emeğin yoğunluğunu arttırmış, bu nedenle tez, uzun süren bir araştırmanın ürünü olmuştur. Ulaşılan bilgi ve bulgular kronolojik bir sıra ile ve konu başlıklarına göre sınıflandırılmıştır.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

3.1. Antakya Lisesi'nin Tarihçesi

II. Abdülhamit döneminde yukarıda belirtildiği gibi 1883 yılında açılan Antakya Rüştiye Mektebi'nin binası açılıp Asi nehri kıyısında bugünkü Mozaik Müzesi'nin yerinde bulunuyordu. 1913 Maarif Nizamnamesi gereği Ekim 1913'te Rüştiye İdadi haline getirildi ve görevliler atanarak eğitim-öğretim görevini sürdürdü. Bu dönemi incelemeden önce, kuruluştan o güne kadar olan gelişmelerle ilgili şu tablolara göz atmakta fayda var.

1883-1913 arasındaki bu dönemle ilgili gelişimi gösteren bilgiler ve çizelgeler aşağıda verilmiştir:

Çizelge 1. 1884 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okulların Dereceleri, Sayıları Bu Okulların Öğrenci Mevcudu

Okul Derecesi ve Sayısı	Öğrenci Mevcudu
10 Medrese	128
1 Rüştiye	150
26 Sıbyan Mektebi	690
5 Gayri Müslim Mektebi	
1 Rüştiye	150

Kaynak: S.V.H.1302 (1884):14: 204.

Çizelge 2. 1887 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştiye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler

Görevlinin Sıfatı	Adı
Muallim-i Evvel	Bekir Efendi
Muallim i Sani	Ahmet Efendi
Rık'a (yazı, hat) Muallimi	İzzet Efendi
Fransızca Muallimi	Josef Efendi
Bevvab (hademe)	İbrahim Efendi

Kaynak: S.V.H. 1305(1887): 18: 105.

Çizelge 3. 1888 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar

Okul Derecesi ve Sayısı
27 Medrese
1 Rüştiye Mektebi
40 Sıbyan Mektebi

Kaynak: S.V.H. 1306 (1888): 19: 105.

Çizelge 4. 1889 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştiye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler

Görevlinin Sıfatı	Adı
Muallim-i Evvel	Bekir Efendi
Muallim i Sani	Ahmet Efendi
Rık'a (yazı, hat) Muallimi	İzzet Efendi
Fransızca Muallimi	Oğüst Efendi

Kaynak: S.V.H. 1307(1889): 20: 99.

Çizelge 5.1889 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar

Okul Derecesi ve Sayısı
27 Medrese
1 Rüştiye Mektebi
40 Sıbyan Mektebi

Kaynak: S.V.H.1307(1889): 20:126.

Çizelge 6.1890 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar

Okul Derecesi ve Sayısı
27 Medrese
1 Rüştiye Mektebi
40 Sıbyan Mektebi

Kaynak: S.V.H.1308 (1890): 21: 200.

Çizelge 7. 1894 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştîye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler

Görevlinin Sıfatı	Adı
Muallim-i Evvel	Bekir Efendi
Muallim i Sani	Reşit Efendi
Rık'a (yazı, hat) Muallimi	İzzet Efendi
Fransızca Muallim Vekili	Rıza Efendi
Bevvap	Kasım Ağa

Kaynak: S.V.H. 1312 (1894): 24: 208.

Çizelge 8. 1894 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar

Okul Derecesi ve Sayısı
27 Medrese
1 Rüştîye Mektebi
40 Sıbyan Mektebi

Kaynak: S.V.H. 1312(1894): 24: 212.

Çizelge 9. 1895 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştîye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler

Görevlinin Sıfatı	Adı
Muallim-i Evvel	Bekir Efendi
Muallim i Sani	Reşit Efendi
Rık'a (yazı, hat) Muallimi	Hacı Neş'et Efendi
Fransızca Muallim Vekili	Ali Rıza Efendi
Bevvap	Kasım Ağa

Kaynak: S.V.H. 1313(1895): 25: 213.

Çizelge 10.1895 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar

Okul Derecesi ve Sayısı
27 Medrese ve Kütüphane
1 Rüştîye Mektebi
40 Sıbyan Mektebi

Kaynak: S.V.H. 1313(1895): 25: 217.

Çizelge 11. 1896 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştîye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler

Görevlinin Sıfatı	Adı
Muallim-i Evvel	Bekir Efendi
Muallim i Sani	Ahmet Efendi
Fransızca Muallim Vekili	Ali Rıza Efendi
Bevvap	Kasım Ağa

Bu okulda 50 öğrenci bulunmaktadır (S.V.H. 1314(1896): 26: 221).

Çizelge 12. 1896 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar

Okul Derecesi ve Sayısı
27 Medrese ve Kütüphane
1 Rüştîye Mektebi
39 Sıbyan Mektebi
3 Rum Mektebi (Ortodoks)
1 Ermeni Mektebi
2 Protestan Mektebi
1 Yahudi Mektebi

Bu mekteplerde toplam 1526 öğrenci bulunuyordu (S.V.H. 1314 (1896): 26: 225).

Çizelge 13. 1897 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar

Okul Derecesi ve Sayısı
27 Medrese ve Kütüphane
1 Rüştîye Mektebi
39 Sıbyan Mektebi
3 Rum Mektebi (Ortodoks)
1 Ermeni Mektebi
2 Protestan Mektebi
1 Yahudi Mektebi

Bu mekteplerde toplam 1526 öğrenci bulunuyordu (S.V.H. 1315(1897): 27: 23).

Çizelge 14.1898 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar

Okul Derecesi ve Sayısı
27 Medrese ve Kütüphane
1 Rüştîye Mektebi
39 Sıbyan Mektebi
3 Rum Mektebi (Ortodoks)
1 Ermeni Mektebi
2 Protestan Mektebi
1 Yahudi Mektebi

Bu mekteplerde toplam 1526 öğrenci bulunuyordu (S.V.H. 1316(1898): 28: 255).

Çizelge 15. 1899 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar

Okul Derecesi ve Sayısı
27 Medrese ve Kütüphane
1 Rüştîye Mektebi
39 Sıbyan Mektebi
3 Rum Mektebi (Ortodoks)
1 Ermeni Mektebi
2 Protestan Mektebi
1 Yahudi Mektebi

Bu mekteplerde toplam 1526 öğrenci bulunuyordu. Mektepler; Habib-i Neccar, Köprübaşı, Affan,Saha, Dörtayak Mektebi (S.V.H. 1317(1899): 29: 262).

Çizelge 16. 1899 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştîye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler

Görevlinin Sıfatı	Adı
Muallim-i Evvel	Cemal Efendi
Muallim i Sani	Vehbi Efendi
Fransızca Muallim Vekili	Ali Rıza Efendi

Bu okulda 60 öğrenci bulunmaktadır (S.V.H. 1317 (1899): 29: 262).

Çizelge 17.1900 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar

Okul Derecesi ve Sayısı
27 Medrese ve Kütüphane
1 Rüştiye Mektebi
39 İptidai Mektebi
3 Rum Mektebi (Ortodoks)
1 Ermeni Mektebi
2 Protestan Mektebi
1 Yahudi Mektebi

Kaynak: S.V.H. 1318 (1900): 30: 271.

Çizelge 18. 1900 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştiye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler

Görevlinin Sıfatı	Adı
Muallim-i Evvel	Cemal Efendi
Muallim-i Sani	Vehbi Efendi
Fransızca Muallim Vekili	Ali Rıza Efendi
Hüsn-ü Hat Muallimi	İbrahim Naci Efendi

Bu okulda 60 öğrenci bulunmaktadır (S.V.H. 1318 (1900): 30: 271).

Çizelge 19. 1901 Yılında Antakya'da Bulunan Medreseler, Bu Medreselerin Kurucuları, Bulunduğu Yerler, Öğretmenleri, Öğrenci Sayıları

Adı	Yeri	Müdürrisi	Talebe Adedi	Medresenin Kurucusu
Sarimiye	Sarimiye Cami	Hacı Hüseyin Efendi	15	Halil Ağa
Kantara	Kantara Mah.	Molla Hasan Efendi	10	Müftü Hacı HasanEfei
Zencirli	Akbaba Mah.	Ali Efendi	82	-
Habib-ün Neccar	Habib-ün Neccar	Mahmud Efendi	51	-
Zühriye	Dakik Mah.	Kamil Efendi	110	Mehmed Efendi
Selvili	Meydan Mah.	Hasan Efendi	46	Abdullah Efendi
Meydan	Meydan Mah.	Bacacızade Mehmed Efendi	32	Alaeddin Efendi
Ahmediye	Kefkeş (Köşker)	Ali Efendi	26	Ahmed Efendi
Camii Kebir	Camii Kebir	Ahmed Efendi	63	-
Nakib	Nakib Camii	Tahir Efendi	8	Mehmed Efendi
Mahremiy	Sara Mah.	Ahmed Efendi	17	Muharrem Efendi
			Toplam	
			460	

Kaynak: S. M. U. 1319 (1901): 463.

Çizelge 20. 1901 Yılında Antakya'da Bulunan Gayr-ı Müslim Mektepleri, Bu Mekteplerin Bulunduğu Yerler, Mensup Olduğu Cemaat, Adına Ruhsat Düzenlenen, Müdürler, Okulların Dereceleri, Öğrenci Sayıları, Açıldığı ve Ruhsat Aldıkları Tarih

	Mektebin Adı	Mensup olduğu cemaat	Adına ruhsat düzenlenen mesul md.	Derecesi	Öğrenci Kız	Erkek	Açıldığı Tarih	Ruhsatname Tarihi
Beylan	Protestan Mektebi	Protestan	İbrahim	Rüştiye	-	29	1295	22-8-1308
İskenderun	Rum Mektebi	Rum	-	Rüştiye	-	45	Meçhul	Ruhsatsız
İskenderun	Ermeni Mektebi	Ermeni	-	Rüştiye	-	25	Meçhul	Ruhsatsız
İskenderun	Ermeni Mektebi	Ermeni	-	Rüştiye	20	-	Meçhul	Ruhsatsız
İskenderun	Fransiskan Mektebi	Fransa	-	Rüştiye	-	51	Meçhul	Ruhsatsız
İskenderun	Fransiskan Mektebi	Fransa	-	Rüştiye	25	-	Meçhul	Ruhsatsız
Antakya	İngiliz Protestan	İngiltere	-	İdadi	35	-	Meçhul	Ruhsatsız

Kaynak: S. M. U. 1319 (1901): 466; S.M. U. 1319 (1901): 467.

Çizelge 21. 1902 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştiye-i Mülki'de Görev

Alan Öğretmenler

Görevlinin Sıfatı	Adı
Muallim-i Evvel	Cemal Efendi
Muallim-i Sani	Vehbi Efendi
Fransızca Muallim Vekili	Ali Rıza Efendi
Hüsn-ü Hat Muallimi	İbrahim Naci Efendi

Bu okulda 60 öğrenci bulunmaktadır (S. V. H.1320 (1902): 32: 258).

Çizelge 22.1902 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar

Okul Derecesi ve Sayısı
30 Medrese ve 5 Kütüphane
1 Rüştîye Mektebi
39 İptidai Mektebi
3 Rum Mektebi (Ortodoks)
1 Ermeni Mektebi
2 Protestan Mektebi
1 Yahudi Mektebi

Kaynak: (S. V. H. 1320(1902): 32: 258).

Çizelge 23. 1903 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştîye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler

Görevlinin Sıfatı	Adı
Muallim-i Evvel	Hacı Bekir Hilmi Efendi
Muallim-i Sani	İbrahim Vehbi Efendi
Riyaziye Muallimi	Ali Rıza Efendi
Hüsn-ü Hat Muallimi	İbrahim Naci Efendi
Bevvab	Hasan Ağa

Bu okulda 55 öğrenci bulunmaktadır (S. V. H. 1321 (1903): 33: 300).

Çizelge 24.1902 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar

Okul Derecesi ve Sayısı
30 Medrese ve 5 Kütüphane
1 Rüştîye Mektebi
17 İslam İptidai Mektebi
3 Rum Mektebi (Ortodoks)
1 Ermeni Mektebi
2 Protestan Mektebi
1 Yahudi Mektebi

Kaynak: (S. V. H. 1320 (1902): 32: 307).

Çizelge 25. 1904 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar

Okul Derecesi ve Sayısı
30 Medrese ve 5 Kütüphane
1 Rüştîye Mektebi
17 İslam İptidai Mektebi
3 Rum Mektebi (Ortodoks)
1 Ermeni Mektebi
2 Protestan Mektebi
1 Yahudi Mektebi

Kaynak: (S. V. H. 1322 (1904):34: 293).

Çizelge 26. 1904 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştîye-i Mülki'de Görev Alan Öğretmenler

Görevlinin Sıfatı	Adı
Muallim-i Evvel	Hacı Bekir Hilmi Efendi
Muallim-i Sani	İbrahim Vehbi Efendi
Riyaziye ve Ahlâk Muallimi	Ali Rıza Efendi
Hüsn-ü Hat Muallimi	İbrahim Naci Efendi
Bevvab	1 Kişi

Bu okulda 50 öğrenci bulunmaktadır (S. V. H. 1322 (1904): 34: 285).

Çizelge 27. 1906 Yılında Antakya ve Çevresinde Bulunan Okullar

Okul Derecesi ve Sayısı
30 Medrese ve 5 Kütüphane
1 Rüştîye Mektebi
17 İslam İptidai Mektebi
3 Rum Mektebi (Ortodoks)
1 Ermeni Mektebi
2 Protestan Mektebi
1 Yahudi Mektebi

Kaynak: (S. V. H. 1324 (1906): 345).

Çizelge 28. 1906 Yılında Antakya'da Bulunan Mekteb-i Rüştiye-i Mülki'de Görev

Alan Öğretmenler	
Görevlinin Sıfatı	Adı
Muallim-i Evvel	Hacı Bekir Hilmi Efendi
Muallim-i Sani	İbrahim Vehbi Efendi
Riyaziye ve Ahlâk Muallimi	Ali Rıza Efendi
Hüsn-ü Hat Muallimi	İbrahim Naci Efendi
Bevvab	Mehmet Hasan Ağa

Bu okulda 60 öğrenci bulunmaktadır (S. V. H. 1324 (1906): 345 :285).

Çizelgelerde görüldüğü gibi 19. yüzyılda Antakya, eğitim kurumları bakımından bol bir kenttir. Ama bu kurumların rüştiye hariç, tümü dini eğitim veren medreselerdir. Çağdaş eğitim kurumu olarak rüştiye tek kurumdur. Bu yönden bakıldığında özel okullara ve yabancıların yönettiği misyoner okullarına sahip olan gayrimüslimler çok avantajlı durumda olup, eğitilmiş nüfuslarıyla kültür ve ticaret hayatını baskı altında tutup yönlendirmeye çalışıyor, dış dünya ile bağları onlar kurup yönlendiriyorlardı.

Antakya Rüştiyesi'nin kurulduğu ilk yıllardan itibaren rüştiyede muallim-i evvel derecesiyle Bekir (Hilmi) Efendi görev almıştı. Başarılı bir muallim ve Türklük bilinci güçlü olan Bekir Efendi'nin biyografisine aşağıda kısaca yer verilmiştir.

Resim 1. Bekir Hilmi Efendi (1827-1925) (Tekin 2001).

Bekir Efendi: 1824 yılında Kayseri'nin İncesu ilçesinde doğmuş, Muallim Mektebi'ni pek iyi dereceyle bitirmiş zeki ve çalışkan bir kişiydi. 1850'li yıllarda Antakya'ya geldi. Rüştüye'nin açılmasından sonra bu okulda görev aldı. Uzun süre burada "Muallim Evvel"lik yaptı. Antakya'da eğitimin gelişmesi konusunda büyük hizmetleri oldu. Fransız işgalinden sonra işgale tahammül edemeyerek 1921 yılında Antakya'yı terk ederek Urfa'ya gitti. 101 yaşında 1925 yılında Birecik'te vefat etti. 1931 yılında Gençspor Kulübü bünyesinde kurulan kütüphaneye daha sonra "*Bekir Efendi Kütüphanesi*" adı verildi (Tekin 2001: 53).

3.1.1. Antakya İdadisi

Antakya Rüştüyesi, 1913 Ekiminde "İdadi" haline getirildi (Asi kıyısındaki Rüştüye binasında) ve rüştüye mezunları idadi birinci sınıfa kaydedildi. 1914- 1918 yılları arasında yaşanan I. Dünya Savaşı nedeniyle hem öğrencilerin bir kısmının askere alınmasından hem de savaş ortamının getirdiği sıkıntı ve düzensizlikten dolayı Antakya idadisinde savaş yıllarında okula gelen olmadığı için eğitime ara verildi (Melek 1991: 1-2; Tekin 2000: s. 169; Mehmet Teki'nin Necdet Miskioğlu ile Eylül 1999'da yaptığı görüşme).

1918 yılında savaşın sona ermesi üzerine okul yeniden açıldı. Ama okulda düzenli bir eğitim ortamı sağlanamadı. Bu dönemde Arap hükümeti girişimleri, işgal, çete savaşları gibi olaylar nedeniyle sağlıklı bir eğitim ortamı olmadığından, dolayısıyla düzenli kayıtlar tutulmadığından eğitim kadrosu ve verilen eğitimin niteliği hakkında bilgi edinmek mümkün olmamıştır (Tekin 2000: s. 169). Bu dönemde 1919 yılında Mehmet Nedim adında bir kişinin müdür olarak atandığı tantanalı bir açılış yaptığı, 1920-1921 öğretim yılında önce Kâmil Efendi'nin, sonra Esseyid Mahmut Nedim El-Hariri'nin idadide müdür olduğu görülmektedir. Fransız işgal idaresi bu dönemde Fransız modeli bir lise oluşturmayı planlamış, çeşitli bahanelerle Türk öğretmenler saf dışı edilmişti. Antakya İdadisi'nde bu belirsiz ve karışık ortam Ankara İtilafnamesi'nin imzalanmasına kadar devam etti. İtilafname İskenderun Sancağı adı verilen ve 3 yıldır Fransız işgali altında bulunan bölgeyi Türkiye dışında, Fransız işgali altındaki Suriye içinde bırakmıştı. Aynı İtilafname, işgal altında kalmasına rağmen Antakya, İskenderun ve havalisinde özel ve özerk bir idare kurulmasını sağlıyor, 7. madde burada yaşayan Türklerin kültürlerini geliştirmeleri için her türlü kolaylıktan yararlanma hakkı veriyordu (Bu madde Türklerin eğitimi için

hayati önem taşıyordu). Aynı İtilfnameye göre Türkçe Sancak'ta resmi dil olacak, halkın çoğunluğunun Türk olduğu yerlerde memurluklara Türkler atanacaktı (Bilgili 1939: 35-42; Tekin 1993: 62-69; Soysal 1989: 51).

3.1.2. Antakya Sultanisi ve Gelişimi

İtilafname imzalandıktan sonra, Fransız işgal idaresinin İskenderun Sancağı'ndaki temsilcisi olan Delege Keylo Liseye gelerek okulun adının bundan sonra 'Antakya Sultanisi' olacağını açıkladı. Bunun hemen ardından okulda gerekli ön hazırlıklar yapıldı ve zaten öğretim yılı başı olması nedeniyle eğitime açılmış olan Antakya İdadisi 26 Ekim 1921'de Sultani oldu (EK-1). Bu, ilkokul 1. sınıftan lise son sınıfa kadar tüm öğrencilerin aynı idare ve aynı çatı altında eğitim görmesi demektir. Bu okulun oluşturulmasında Galatasaray Sultanisi model alınmıştı (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 26 Ekim 1921/6).

Sultani açılır açılmaz, savaş yüzünden üst sınıflarda birikim olmadığından, ortaokul (rüştiye) mezunları 9. sınıfa kabul edildi. İşleyişte Osmanlı dönemindeki talimatnameleri ve eğitimi esas alındı. Okulun özel kıyafeti vardı. Bu kıyafet mavi veya lacivert elbise ve kırmızı festen oluşuyordu (Mehmet Teki'nin Necdet Miskioğlu ile Eylül 1999'da yaptığı görüşme). Okulun eğitim-öğretim dili Türkçe idi. Osmanlı eseri ders kitapları okutuluyordu (Bilgili 1935: 34-45).

Ocak 1923'ten Eylül 1923 tarihine kadar geçen dönemde öğretmenler kurulu kararlarında Müdür Esseyid Mahmut Nedim El Hariri'nin imzası bulunmadığından Sultani Müdürlüğü'nün vekâleten sürdürüldüğü sanılmaktadır (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri; Bilgili 1939: 43).

1 Eylül 1923 tarihinde Antakya Sultanisi'ne Emekli Yarbay Mehmet Lütfi Rifai Müdür olarak atandı. 1924 yılında Tabiiye dersi öğretmeni Mithat Kuseyri, Sancak Maarif Müdürlüğüne atandı (Bilgili 1939: 35). 1925 yılında Halep Meclisi'nde, Antakya mebuslarından birine verilen bir teklif fırsat bilinip hemen yürürlüğe konularak 1925-1926 öğretim yılından itibaren Antakya Sultanisi Türk ve Arap kısmı olarak ikiye ayrıldı. Bunda amaç her ne kadar Suriyeli memurların çocuklarının eğitim görmelerini sağlamak gibi sunulduysa da gerçekte toplumun kesimleri arasında mevcut mezhep, din, dil farklılıklarını ayırıcı unsurlar olarak okula taşıyarak farklı idealler aşılacaktı. Bu iki bölümde Fransızca ortak okutulacaktı. O güne kadar lisenin öğretim dili Türkçe idi ve kitapları Türkiye'den geliyordu. Arap kısmı açılınca burada eğitim dili Arapça oldu. Arap

kısımının edebiyat ve Arapça kitapları Suriye'den geliyordu. Sonuçta Türk ve Arap kısımlarında Fransızca zorunlu yabancı dil oldu, yabancı dil dersleri ortak yapılmaya başlandı (Bilgili 1939: 50-52). Konuya yabancı olan çocuklar Fransızca'yı öğrenemiyor, dışarıda yabancı dil öğretmenlerinden ve Fransızlardan yüksek ücretle özel ders almak zorunda kalıyorlardı (Bilgili 1939: 52-57).

9.8.1928 tarihinde bir Fransız görevli olan Pierre Bazantay Sancak Maarif Müfettişliğine atandı. Bazantay göreve başlar başlamaz aynı zamanda Sultani'de ve tüm Sancakta Fransız eğitim sistemini uygulamak için çalışmalara başladı (Bilgili 1939: 48).

1929 yılında kötü idare ve kötü muamele yüzünden Sultani'nin Türk kısmında bir öğrenci grevi oldu, öğrenciler toptan okulu terk ettiler. Bir ay kadar sonra öğrencilerin bir kısmı aile baskısıyla okula döndü, gelmeyenlere tasdikname verilip okulla ilişkisi kesildi. Bunun ardından 19 Mart 1929 tarihinde Mehmet Lütfi Rifai Antakya Sultanisi Müdürlüğü'nden ayrıldı. Bu tarihten 30 Kasım 1929 tarihine kadar geçen süre içinde Antakya Sultanisi Müdürlüğü'nün Bazantay tarafından vekâleten sürdürüldüğü sanılmaktadır (Bilgili 1939: 50). Aralık 1929 tarihinde Antakya Sultanisi'ne Arif Rifai müdür olarak atandı (Yenigün 28.9.1933).

10 Kasım 1930 tarihinde Sancak Mutasarrıflığı tarafından yayınlanan bir kararname ile Antakya Sultanisi'nin bünyesinde 'Öğretmen Okulu' adıyla anılan ve ilk okullara öğretmen yetiştiren bir yıllık bir kurs açıldığı görüldü. Sancak okullarının öğretmen ihtiyacını karşılamak amacıyla açılan bu kursla bir sene eğitim gören öğrenciler, sene sonunda uygulanan sınavda başarılı olurlarsa yeterlilik belgesi alarak ilk okullara öğretmen olarak atanıyordu. 1931 yılında lise öğrencileri tarafından okul bünyesinde bir izci grubu oluşturuldu (EK-1). Bu grup, lise tarihinin ilk izcileriydi.

1932 yılında Sancak bütçesinden ayrılan ödeneklerle Sancak Maarif İdaresi tarafından yaptırılan bugünkü lise binasının yapımı tamamlandı ve yeni binasına taşındı. Okul lise sadece altı sınıflı olarak öğrenimi sürdüreceği için, ilk kısım öğrencileri yeni yapılan Köprü Mektebi'ne naklederek öğrenimlerini bu okulda sürdürdüler (Bugünkü Büyük Antakya Oteli bu okulun yerine yapılmıştır). Orta ve lise kısmı öğrencileri öğrenimlerini yeni binada sürdürdüler.

1932 yılına kadar Arapça kitaplar hariç, okulun ders kitapları İstanbul'dan getirtiliyordu. Bu kitaplarda Atatürk resimlerinin olması, Türk tarihinden ve Türkiye coğrafyasından bahsedilmesi, Türk millî bayramlarının yer alıp Fransız

ve Suriye millî bayramlarının yer almaması Sancak Türk gençliğinin millî duygularını kamçılarken, Fransızlar ve Suriyeliler bu durumdan rahatsızlık duyuyorlardı. Bu rahatsızlığın bir sonucu olarak, Ekim 1933'te Köprü Mektebi'nde okutulmakta olan kitapların baş tarafında Atatürk resimlerinin de bulunduğu birkaç sayfa yırtıldıktan sonra okunmasına izin verildiği görüldü. Fransız idaresi bu tarihten sonra Türkiye'den ders kitapları gelmesini yasaklayarak Lise öğretmenlerinin ders kitapları hazırlamaları istedi. Mahalli olarak hazırlanıp basılan kitaplar arasında Lami Cankat'ın "Benim Kitabım", Maarif Sekreteri ve Lise öğretmeni Ata Derviş'in "Küçük Suriye Tarihi" ve "Küçük Coğrafya", Selim Memduh'un ve Ali İlmi Fani'nin ortaklaşa hazırladıkları "Kıraat Parçaları" kitapları da bulunuyordu. Bunun yanı sıra Arap kısmında Suriye'den getirilen ders kitapları okutulmaya devam etti (Yenigün 1933/67; 15.10.1933; 25.4.1934; 21.9.1934; 25.10.1934).

1933 Liseye felsefe sınıfı eklenerek lise 12 yıla çıkarıldı. Felsefe bölümünde Fransız orta öğretim programında uygulanan felsefe programı izleniyordu. Bu programa fazladan Doğu alimlerinden İbn-i Sina, İbn-i Rüşd, İbn-i Haldun, Gazali, Miskeveyh, İbn-i Hallikan gibi İslâm âlimleri ve İhvan'üs-Safa gibi konular eklenmişti. Felsefe bölümünde fen ve matematik dersleri Fransızca okutuluyordu (Bazantay 1935: 70).

1933 yılında lise etrafında öğrenciler tarafından bir ağaçlık vücuda getirildi (Yenigün 15.10.1933). 1933–1934 yıllarında lisede çeşitli kaynaklardan gelen ve eğitim seviyeleri çok farklı olan meslek gruplarından oluşan öğretmen kadrosuna yönelik pedagojik formasyon kursları açıldı. Bu çalışma ile öğretmenlerin homojen bir yapıya sahip olmalarına çalışıldı. Burada eğitim gören öğrenciler bir jüri önünde genel kültür ve pedagojik formasyon yeterliliğini tespit amacıyla sınava tâbi tutuluyor ve bu sınavda başarılı olanlar köy ilkokullarına öğretmen olarak atanmaya hak kazandıran öğretmenlik yeterlilik belgesine sahip oluyordu. Bunun yanı sıra Arap kısmının öğretmen ihtiyacının karşılanması için de lise mezun öğrenciler eğitim görmek üzere Şam'a gönderiliyordu (Bazantay 1935: 71–72).

1933'de Arif Rifai Antakya Lisesi Müdürlüğü'nden ayrıldı. 18 Şubat 1934 tarihine kadar bu görev vekâleten Pierre Bazantay tarafından yürütüldü. 3.2.1934 tarihli ve 2596 nolu Yüksek Komiserlik Kararnamesi ile Maarif teşkilatında bazı düzenlemelere göre, Maarif Reisi Doktor Mithat Kuseyri, tasarruf sağlanması amacıyla Maarif Reisi görevinin yanı sıra Antakya Lisesi Müdürlüğü'nü de

üstleniyordu. Kararname gereği 1934 Ağustos ayı başında Dr. Mithat Kuseyri Lisede müdürlük görevine başladı (Yenigün 1.3.1933; 28.9.1933; 3.8.1934; Bilgili 1939: 60; Bazantay 1935: 71).

1934 yılında Lise'nin hem Türk hem de Arap kısımlarında fen dersleri Fransızca okutulmaya başlandı (Yenigün 19.7.1934). Aynı yılında eski lise binası yıkılarak yerine müze binası yapımına başlandı (Yenigün 3.8.1934). 13 Ekim 1934 tarihinde başlayan 1934–1935 eğitim yılında lisede Türk-Arap kısımları arasındaki ayrılık kaldırılarak okul tek lise olarak eğitime başladı. (Mehmet Tekin'in Necdet Miskioğlu ile Eylül 1999'da yaptığı görüşme).

1936 yılında Türkiye, Sancak'ın durumu için Milletler Cemiyeti'ne başvurmuş, müzakereler sonucunda 27.1.1937'de Sancak'ın bağımsızlığı kabul edilerek Mayıs 1937'de bir Statü ve Anayasa hazırlanmıştı; bunlar Kasım 1937'de yürürlüğe girecekti (Soysal 1989: 544).

Antakya Lisesi idaresi 19 Eylül 1937'de lise öğrencilerinin giymelerine bir yıl önce izin verdiği kasketlerin giyilmesini yasakladı. Bu kasketler Türkiye Liselerindeki kasketlerin aynısıydı. Ama buna karşılık Arap kısmının uzun feslerine ve agellerine karıştırılmadı.

Aralık 1937'den itibaren Antakya Erkek Lisesi'nde Pazar günleri tatil oldu. okulda Cuma günleri sadece 10.30'a (17.30) kadar ders yapılacaktı. Aynı yıl yayımlanan Delege tebligatında Sancak Statüsü'nün okullardaki tedrisat dili ile ilgili hükmü açıklandı. İkinci dili Türkçe olan okullarda haftada dört saat Arapça, ikinci dili Arapça olan okullarda haftada 4 saat Türkçe okutulacağı duyuruldu. Ama Suriyeli görevlilerin militan tutumları yüzünden Lise'de Türkçe ders programı bile hala Arapça yazılıyor, anlaşma sonrası rejimde Türkçe 1. derece dil olması gerekirken, Lisede hep Arapça yer alıyordu. Türkçe resmi dil olsa da Lisede bütün programlar, yazılar, ders çizelgeleri Arapça olarak hazırlanıyordu. Bunun yanı sıra uygulanmakta olan bakalorya sisteminde de değişiklik yapılmamıştı ve hala Arapça ağırlığını koruyordu (Yenigün 8.12.1937; 16.12.1937; 25.12.1937).

Eylül 1938'de Hatay Devleti kurulunca Lise Müdürlüğü'ne Zekeriya Gökaytaç getirildi (Yenigün 27.9.1938). 1938–1939 eğitim yılından itibaren Hatay'da bulunan okullarda, Türkiye okullarında uygulanan müfredat programı uygulanmaya başlandı. Özel okullar, sağlık şartları, okul disiplin ve düzenine uymak kaydıyla öğretime devam ettiler. Ancak bu eğitim yılına lisede ve ilkokullarda kitapsızlık yüzünden eğitim-öğretime Türkiye ile aynı tarihte

başlanamadı (Yenigün 29.9.1938; 2.10.1938; 3.10.1938; 8.10.1938). Hatay Devleti döneminde lisede eğitim dili Türkçe idi ve Fransızca, öğrencilere sadece yabancı dil olarak okutuluyordu (Melek 1991: 69).

Türkiye’de okunan kitaplardan yeterli sayıda sipariş yapıldı. Lisede önceden öğrencilerden alınmakta olan öğrenim parası kaldırıldı (Yenigün 2.9.1938). Maarif Müfettişi Pieere Bazantay görevinden istifa etti ve Hatay’dan ayrıldı (Yenigün 12.9.1938). 8.10.1938 tarihinde Lisede 12. sınıf olan felsefe sınıfı kaldırıldı (Hatay Devleti resmi Gazete 18.3.1939/ sayı 69).

1938–1939 eğitim-öğretim yılına başlarken Antakya Erkek Lisesi’nin adı “Hatay Erkek Lisesi” olarak değiştirildi. 17 Ekim 1938 Pazartesi günü okulda eğitime başlandı (Yenigün 9.10.1938; 11.10.1938; 15.10.1938; 16.10.1938).

29.10.1938 tarihinde Hatay Devleti’nde ilk defa düzenlenen Cumhuriyet Bayramı coşkun bir şekilde kutlandı. Her okul Türk inkılâbının ayrı yönlerini sembolize ederek geçit resmine katıldı.

9 Kasım 1938 tarihinde Hatay Devleti’nin Başvekili Dr. Abdurrahman Melek, Maarif Vekili ile beraber Hatay Erkek Lisesi’ni ziyaret etti. Öğretmenlerle görüşerek sınıfları birer birer gezdi (Yenigün 11.11.1938).

14.12.1938 tarihinde saat 2’de Hatay Devlet Reisi Tayfur Sökmen Adliye Vekili Cemil Yurtman ile birlikte liseyi ziyaret etti. Lisede incelemeler yaparak okulun kitap durumuyla ilgilendi. Arap sınıflarında da kitap bulunmadığını gören Sökmen bu eksikliğin giderilmesi amacıyla çalışmaların başlatılması için emir verdi (Yenigün 16.12.1938).

1939 yılında Maarif Vekâleti tarafından Hatay Erkek Lisesi’nde ilkokul öğretmenleri için meslek kursu açıldı. Meslek okulundan(öğretmen okulu) mezun olmamış öğretmenlerin mesleki bilgilerini arttırmak amacıyla açılan bu kurslara öğretmenlerden bröveli (ilkokul öğretmenliği yeterlilik belgesi almış), ortaokul ve lise mezunu olanların devam edip diploma alma şartı getirildi (Yenigün 24.2.1939). Ayrıca 1939 yılında Antakya Lisesi müdürlüğüne Naci Alev (matematik öğretmeni) getirildi. Hatay Anavatana katıldıktan sonra liseye yeni öğretmenler atandı.

3.1.3. Antakya Lisesi'nin Öğretmen Kadrosu ve Okulun İşleyişi ile İlgili Esaslar

3.1.3.1. Öğretmenler: Kaynak, Nitelik ve Biyografileri

1918 yılında savaşın sona ermesi üzerine Antakya İdadisi yeniden açılmış, ama okulda düzenli bir eğitim ortamı sağlanamamıştı. Bu dönemde Arap hükümeti girişimleri, işgal, çete savaşları gibi olaylar nedeniyle sağlıklı bir eğitim ortamı olmadığından, dolayısıyla düzenli kayıtlar tutulmadığından öğretmen kadrosu ve verilen eğitimin niteliği hakkında bilgi edinmek mümkün olmamıştır. Bu belirsiz ve karışık ortam Ankara İtilafnamesi'nin imzalanmasına kadar devam etti. Elimizdeki kaynaklara göre 1919–1921 döneminde İdadi müdürü Esseyid Mahmut Nedim El Hariri'dir. 1919 yılında Mehmet Nedim'in tayinini, Vahan, Misak ve İspir isimlerinde iki Ermeni, bir Rum öğretmenin tayini takip ettiği görülmektedir. Mahmut Nedim'den bir sene sonra Sancak Maarif Reisliğine yine onun gibi bir Arap milliyetçisi olan Kamil Eşrefiye tayin edildi. Bu dönemde Monsieur Lavar adlı bir Fransız subayı Lise'de kalarak idareyi sıkı bir kontrol altında tutmaya başlamıştı (Bilgili 1939: 43).

Müdür Mehmet Nedim Beyin, göreve başlaması ile İdadi idaresi, eğitimin işleyişi ve eğitim programında önemli ölçüde değişiklik yapılmış, bu değişiklikler özellikle Arap milliyetçiliğini ön plana çıkarmaya yönelik olmuştur. Okulda uygulanmaya çalışılan Arap milliyetçiliği ile Türk öğrencilerine yönelik baskı, tehditler artmış bu durum karşısında öğrencilerin büyük bir kısmı okulu terk etmek zorunda kalmıştı. Ancak 1923'te Manda idaresi Türkiye'nin Antakya Sultanisi'nde yaşananlara tepki göstermesinden çekinerek Sultani Müdürü Mehmet Nedim'i görevden aldı (Ayrıntılı bilgi için bkz. Bilgili 1939: 44–45).

1 Eylül 1923 tarihinde Sultani Müdürlüğü'ne Emekli topçu yarbayı olan Mehmet Lütfi Rifai getirildi (EK-2). Lütfi Bey, Türk ordusunda yetişmiş ve hatta Çanakkale'de Mustafa Kemal Paşa'nın kurmay subaylığını yapmış bir kişi olmasına rağmen, Arap milliyetçiliğinin etkisinde kaldığı ifade edilmektedir (Bilgili 1939: 45). 1924'te idarede bir değişiklik daha yapılarak Sancak Maarif Reisliği'ne Halepli Kamil Eşrefiye yerine Türk olan Doktor Mithat Bey getirildi (Bilgili 1939: 45).

Lütfi Rifai döneminde, 1925–1926 eğitim yılında, önceden de belirtildiği gibi o güne kadar Türkçe eğitim verilen Sultani, Türk ve Arap kısmı diye ikiye ayrılarak Türkçe eğitim karşısında birde Arapça eğitim başlatıldı. Bu yıllarda

öğretmen kadrosunda büyük değişiklikler olmadı. İhtiyaç oldukça derslere ya okulda bulunan öğretmenler girdi, ya da dışardan, doktor, avukat, eczacı gibi çeşitli meslek mensuplarından ücretli öğretmen görevlendirilerek derslerin işlenmesi sağlandı. Başlangıçta bu öğretmenler arasında genellikle Fransız subayları da yer alıyordu (Yenigün1933/ 57). Liseye dışardan ilk kalabalık Fransız öğretmen grubu (Bazantay, Vuieux, Gomber, Movati) 1928 yılında atandı. Bu atamadan sonra lisede Fransız etkisi iyice hissedilmeye başladı, ayrıca Sultanide asker ve subayların görevlendirilmesine son verildi (Bilgili 1939: 48–49).

Bu ortamda, farklı etnik unsurlara mensup, her meslekten ve ortaokuldan doktora seviyesine kadar her seviyeden öğretmenin bir arada çalıştığı Antakya Lisesi'nin öğretmen kadrosu araştırılmış ve 1921–1939 yılları arasında çeşitli sürelerle çalışıp ayrılan öğretmenlerin bir listesi aşağıya çıkarılmıştır (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib):

3.1.3.1.1. 1921-1922 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler

Esseyid Mahmud Nedim el Hariri: Kanun Evvel 1921 tarihinde Antakya Lisesi'ne müdür olarak atandı. 1923 yılında görevden ayrıldı.

Ziya Abdi: 1921 yılında Sultani tâbiye öğretmenliğine atanan Ziya Abdi, 1922 yılında istifa etti.

Dr. Mithat Kuseyri: 1897 yılında Antakya'da doğan Mithat Kuseyri, 1922 Antakya Sultanisi Ulum-u Tabiiye muallimi oldu. 1924 yılında İskenderun Sancağı Maarif-i Umumi Reis'iliğine getirilen Kuseyri 1934 yılında Antakya Lisesi Müdürlüğü'ne atandı. Böylece hem Sancak Maarif Reisliği görevini hem de Lise Müdürlüğü görevi yapmıştır (Tarık Mümtaz 1936: 214).

3.1.3.1.2. 1923-1924 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler

Çerkez Mahmut Ali: Hicri 1315 yılında Münbic'de doğdu. İlkokulu Maraş'ta, Sultaniye Halep'te bitirdi. İstanbul Üniversitesi'nin dördüncü sınıfında iken Mondros Mütarekesi nedeniyle memleketine döndü. 1923'te Antakya Sultanisi'nde tarih, coğrafya öğretmenliğine tayin edildi (EK-3). 1926'dan sonra Sultanisi'nin Arapça kısmının tarih dersine de girdi, bu nedenle kendisine ek maaş verildi. Antakya Sultanisi'nde on iki yıl hizmet verdikten sonra 1934'te

İskenderun Numune Mektebi Müdürlüğü'ne atandı. Hatay Türkiye'ye katıldıktan sonra Arzuhalcilik ve benzeri işler yaptı. Mahmut Ali, 1945 yılında vefat etti (Tekin 1998: 27).

Mehmet Sabri Efendi: 1923 yılında Antakya Sultanisi'nde göreve başlayan Sabri Efendi, 1929 yılında Arap kısmında Arapça öğretmenliği yaptı (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Hikmet Bey: 1923 yılında Antakya Sultanisi'nde göreve başladı. Hukuk, İktisat ve felsefe derslerine girdi. 1925 yılında istifa etti (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Tavilzade Nazif: 1923 yılında Sultaniye din dersi hocası olarak atandı. Daha sonra Kız Muallim Mektebi'nde de görev aldı (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Monsieur Lavaber: 1923 yılında Antakya Sultanisi'ne Fransızca öğretmeni olarak atandı (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Lütfi Rifai: Emekli topçu yarbayı olan Rifai 1 Eylül 1923 tarihinde Antakya Sultanisi'ne müdür olarak atadı. 1926'dan itibaren Sultani'nin Arap kısmında Arapça öğretmenliği yaptı. Ayrıca Arapça kısmında matematik dersleri verdi. Sultani'de 19 Mart 1929 tarihine kadar müdürlük yaptı (Tekin 1998: 27).

3.1.3.1.3. 1924-1925 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler

Mehmet Vasfi: 1924 yılında Antakya Sultanisi'ne ilkokul öğretmeni olarak atandı. 1929 yılında Sultani'den ayrıldı (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

İsmail Hakkı Bey: 1924 yılında Antakya Sultanisi'ne öğretmen olarak atandı. 1929 yılında görevden ayrıldı (EK-4) (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Monsieur Barlonik: Asker kökenli olan Monsieur Barlonik, 17 Kasım 1924 yılında Antakya Sultanisi'ne öğretmen olarak atandı. 1925 yılında görevden ayrıldı (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Vedi Münir (Karabay) : Rumi 1303 yılında Antakya'da doğdu. İlkokul ve rüştiyeyi Antakya'da bitirdi. Arapça ve Farsça öğrendi. Harim kazası tapu müdürlüğü yaptı. Halep Adliye Encümeni'nde imtihana girerek dava vekilliği izni aldı. 1331 yılında Antakya İdadisi edebiyat öğretmenliğine ve aynı zamanda Antakya Tapu ve Hazine Avukatlığı görevine atandı. 1333'te Halep Tapu Müdür

Yardımcısı, Arap Hükümeti'nin ilân ı üzerine 1918'de Halep Tapu Müdür Vekili oldu. 1923–1925 yılları arasında Alevi Devleti Umum Müdürlüğü yaptı, 1925'te istifa ederek Antakya'ya döndü. 1926 yılında Antakya Sultanisi'nde felsefe, iktisat, hukuk öğretmenliği yaptı (EK–5). 1927 yılında istifa ederek, sadece avukatlık yaptı. Bir süre Antakya Belediyesi Avukatlığı yaptıktan sonra 1938'de Antakya Belediye Başkanlığı, daha sonra Hatay Devleti Milletvekilliği yaptı. Hatay'ın Anavatana katılmasından sonra serbest avukatlık yaptı. Şubat 1952'de vefat etti. Usta bir yazar, iyi yetişmiş dava adamıydı. Hatay'ın Anavatana katılmasında büyük hizmeti olmuştur (Tekin 1998: 27).

Antuvan Efendi: 16.7.1925 tarihinde Antakya Sultanisi'nin iptidai kısmına öğretmen olarak atandı. Daha sonraki yıllarda Antuvan Efendi, Lisede isteyen öğrenciye daktilo kursu verdi (Yenigün 25.3.1934).

Zeki Arsuzi: Antakya Affan Mektebi'nde 1925 yılında öğretmenliğe başladı, 1927 yılında felsefe tahsili için Fransa'ya gitti. 1930 yılında Fransa'dan dönen Arsuzi, Eylül 1931'de Lise öğretmenliğine tayin edildi. 1932 yılında Maarif Vezâreti emrine alındı. Daha sonraki yıllarda Sancak'taki Araplık hareketinin önderliğini yaptı (Tekin 1998: 27).

Monsieur Bruker: Asker kökenli olan Monsieur Bruker, 1925 yılında Antakya Sultanisi'ne öğretmen olarak atandı. 1927 yılında görevden ayrıldı (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

3.1.3.1.4. 1925-1926 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler

Monsieur Battandye: Bir Fransız subayıdır. 12.10.1926 tarihinde göreve başlayan Monsieur Battandye günlük 100 kuruş maaş alıyordu. Monsieur Battandye 1.12.1927 tarihinde görevinden ayrıldı (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Mehmet Habib Efendi: Ekim 1926 yılında Antakya Sultanisi'ne Fransızca öğretmeni olarak atandı. Aynı yıl görevden ayrıldı (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Remzi Efendi: 12.11.1926 yılında Antakya Sultanisi'ne öğretmen olarak atanan Remzi Efendi 1.10.1927 tarihinde Türkiye'ye gitti (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Mehmet Recep Efendi: Antakya Sultanisi'ne 1.10.1926 tarihinde atanan Mehmet Recep Efendi, Fransızca öğretmenidir. 16.12.1926 yılında istifa ederek okuğan ayrıldı (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

3.1.3.1.5. 1926-1927 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler

Sem'an Lazkani: Lazkiyeli'dir. Antakya Sultanisi'nde 1.10.1927 tarihinde Arap kısmında öğretmenlik yapmaya başlayan Lazkani 1.10.1938 tarihinde bu görevden ayrıldı. Lazkani, daha sonra Lazkiye'ye gitti.

"Asi Nehri yeşil bahçeler arasına atılmış parlak bir kılıç gibi parlıyorau diye başlayan bir şiiri vardır (Tekin 1998: 28).

Monsieur Kayyun: Asker kökenli olan Monsieur Kayyun, 1927 yılında Antakya Sultanisi'ne öğretmen olarak atandı. 1928 yılında görevden ayrıldı (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Monsieur Benedetti: Asker kökenli olan Monsieur Benedetti, 1927 yılında Antakya Sultanisi'ne öğretmen olarak atandı. 1928 yılında görevden ayrıldı (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Memduh Selim: Hoybon Cemiyeti üyesi olarak bilinen ve bu yüzden Türkiye'den kaçmak zorunda kalan bir Kürt milliyetçisidir (EK-6). 1927 yılında Antakya Sultanisi ulumu ictimaiye (sosyoloji) muallimi olarak atanır. 1928'de görevinden ayrılan Selim Memduh, 1929 yılında Antakya Sultanisi'ne bu defa Türkçe muallimi olarak atandı ve görevini 1938 yılına kadar devam ettirdi (Tekin 1998: 27).

3.1.3.1.6. 1927-1928 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler

Lami (Cankat) Bey: 1928 yılında Sultani öğretmenliğine atanan Lami Bey, 1935 yılında Kız Mektebi'ne atandı (Tekin 1998: 27).

Musa Hamati: 1928 yılında tayin edildiği Antakya Sultanisi'nde 1933 yılına kadar rişaziye muallimliği yaptı. Defterde kayıtlı bulunan bilgiye göre 1928-38 yılları arasında Lisede öğretmen olarak görev yapmıştır (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Monsieur Gomber: İlkokul mezunu olan Gomber papazdı. 24 yaşına kadar manastırda yaşayan Gomber işlediği bir suç nedeniyle papazlık yetkisi elinden alınarak manastırdan uzaklaştırıldı. Ekim 1928 tarihinde Antakya

Sultanisi'ne Fransızca öğretmeni olarak atanan Monsieur Gomber, görevini 1938 yılına kadar devam ettirdi. Gomber, 11000 kuruş maaş alıyordu, Sultani'de görev aldığı dönemlerde Türk aleyhtarlığı yapmasıyla tanınmıştır (Bilgili 1939: 48-49).

Monsieur Movati: Movati, Suriye'ye gönüllü asker olarak gelmiş bir Fransızdır. Orduda nalbantlık öğrenerek süvari onbaşılığına kadar terfi etti. Daha sonra 1928 yılında Antakya Sultanisi'ne Fransızca muallimi olarak atanmış, görevini 8625 kuruş maaşla 1938 yılına kadar devam etmiştir (Bilgili 1939: 49).

Pierre Bazantay: Çocukluğunu Jesuit papazlarının elinde geçiren Bazantay, 1918'de gönüllü asker olarak Fransızların Şark ordusu hizmetine girmiş ve İstanbul yoluyla Suriye'ye geldi. Burada askerliğini bitirdikten sonra Beyrut Jesuit papazlarının yardımıyla bakalorya imtihanını kazandı (Bilgili 1939: 48). Daha sonra Bazantay, Nansi Ulum Fakültesinden Lisansını aldı (Bilgili 1939: 54). 19 Ağustos 1928 tarihinde Antakya Sultanisi'ne Fransızca öğretmeni olarak atandı (EK-7) (Bilgili 1939: 48). Daha sonra Sancak Maarif Müfettişliği'ne atanan Bazantay, Müdür Arif Rifai'nin ayrılmasından sonra bir süre lise müdür vekilliğini de üstlenen Bazantay (Bilgili 1939: 60), İlk önceleri 17717 kuruş maaş alıyordu, daha sonraları 21450 + 1916 kuruş maaş almaya başladı. 1934'te Bazantay 12. asırdan beri olan Antakya Türk şairlerinin hayat ve eserlerine dair, içerisinde örnekleri de olan bir eser hazırladı, ama bu eser yayınlanmadı (Yenigün 4.11.1934). Bazantay 1935 yılında Paris'te Doktorasını tamamladı (Yenigün 2.5.1935). Doktora tezinde Sancağın 1921 ile 1934 yılları arasındaki eğitimi konu alan Bazantay'ın, ayrıca Antakya el sanatları ve sosyal yaşayışı üzerine bir kitabı daha yayınlandı. (Bilgili 1939: 54). Bazantay'ın hazırladığı bu tez bu dönemde Sancağın eğitim yapısı ve işleyişi, öğrenci durumu gibi konularda tablolar halinde bilgi veren tek kaynaktır. Bazantay, 11 Ekim 1938 tarihinde görevinden istifa etti, 12 Ekim'de görevinden ayrıldı (Yenigün 12.10.1938). Daha sonra Sancaktan ayrılarak Fransa'ya gitti.

3.1.3.1.7. 1928-1929 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler

Arif Rifai: 1 Aralık 1929'da Arif Rifai Bey, Antakya Sultanisi'ne Müdür olarak atandı, Eylül 1933'te vezaret emrine alındığı için 1 Ekim 1933 tarihinde Antakya Lisesi Müdürlüğü'nden ayrıldı (Yenigün 28.9.1933).

Cemil Ganim: Musiki muallimidir. 1929'da göreve başlamış 1931 yılında görevden ayrılmıştır (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Berekat Mardini: 1929 tarihinde Mehmet Sabri'nin yerine atanan Arapça öğretmenidir (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Ali İlmi Fani: Yüzelliliklerden olan ve yıllardır Türkiye dışında yaşayan Ali İlmi Fani, 1.10.1929 tarihinde Antakya Sultanisi'ne Edebiyat Profesörü olarak atandı. 1.10.1937 tarihinde emekliye ayrılan Ali İlmi Fani 'ye, 1938'de tekrar görev verilmesi düşünülür, ancak Temmuz 1938'de yüzellilikler için af çıkınca Türkiye'ye gider, bir daha geri dönmez.

Ali İlmi Bey'in Yeni Mecmua ve Yenigün'de yazıları yayınlanmış, Rıza Tevfik'e yazdığı mektuplar 1990'lı yıllarda 'Bir 150'liğin Mektupları' adlı eserde yayınlanmıştır (Bir 150'liğin Mektupları (Abdullah Uçman), Bu ülke (Cemil Meriç) (Tekin 1998: 27).

Fehim Paşazade Cevri: 12.10.1929 tarihinde Antakya Sultanisi'nin iptidai öğretmenliğine tayin oldu. 1934 yılında Lisede 150 kitabı ile özel bir kütüphane kurdu (Yenigün 27.2.1934). Aynı yıl Kırıkhan'daki Zükur Mektebine atandığından okuldan ayrıldı.

Ali Rıza Bey: 1.10.1929 tarihinde Antakya Sultanisi iptidai mektebine tayin edildi. 1931 yılında ise başka bir okula tayin edildi (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

3.1.3.1.8. 1929-1930 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler

Ahmet Reşad Efendi: 1.10.1930 tarihinde Vehbi Efendi'nin yerine Antakya Sultanisi'nin 5. sınıf öğretmeni olarak tayin edildi. 2. 4. 1934 tarihinde görevinden istifa etti (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

3.1.3.1.9. 1930-1931 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler

Nesib El-İhtiyar Efendi: 1931 yılında Antakya Sultanisi'nde Arapça kısmında stajyer olarak görev yaptı. 1932 yılında okuldan ayrıldı (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Abdulkerim Çinçin: Antakya Sultanisi mezunu olan Çinçin, üniversiteyi Fransa'da bitirerek, 10.10.1931 tarihinde Antakya Sultanisi'ne fizik öğretmeni olarak tayin edildi (EK-8). 1937 yılından itibaren Antakya Lisesi'nde Müdür Muavinliği yaptı (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Melekzade Kamil Efendi: Tıp Doktoru olan Melekzade Kamil Efendi, Antakya Sultanisi'nde bir sene stajyerlik yaptıktan sonra 11.10.1931 tarihinde okula asıl öğretmen olarak atandı. Sultani'de bir dönem Müdür Muavinliği de yapan Kamil Efendi, 12.7.1938 tarihinde vefat edene kadar lisede görev aldı (Tekin 1998: 27).

3.1.3.1.10. 1931–1932 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler

Zeki el-Mehasini: 1932 yılında Antakya Lisesinde Arapça kısmında stajyer olarak görev yaptı. 1933 yılında okuldan ayrıldı (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

Nafiz El-Ganim Efendi: 21.7.1932 tarihinde Antakya Lisesi'nin lise kısmına öğretmen olarak atandı. 1.10.1933 tarihine kadar bu görevini devam ettirdi (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib).

3.1.3.1.11. 1932-1933 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler

Cemil Sultan Efendi: 1.10.1933 tarihinde Antakya Lisesi'nin Arap kısmına Arapça öğretmeni olarak atadı. Eylül 1934 tarihinde Şam Maarif Vezâreti emrine tayini çıktığından bu görevden ayrıldı (Yenigün 15.10.1934).

Cevdet El Mardini: 1934 yılında Cemil Sultan'ın yerine Antakya Lisesi'nin Arap kısmına Arapça öğretmeni olarak atandı (Yenigün 15.10.1934). 4.10.1938 tarihinde bu görevden ayrıldı.

Hikmet Faik Efendi: Öğrenimini tamamlamak için Şam Tıbbiyesine giden Melekzade Kamil Efendi'nin yerine vekaleten 18.10.1933 tarihinde Antakya Lisesi'ne Müdür Muavini olarak atandı. 1 Ekim 1935 tarihine kadar bu görevi sürdürdü. Liseden ayrıldıktan sonra Faik Efendi, Köprü Mektebi'nde görev yaptı (Tekin 1998: 27).

Dr. Mesut Fani Bey: Lise Felsefe öğretmeni olan Mesut Fani, hem Türkiye vatandaşlığından hem de ülkeden çıkarılan 150'liklerdendir. 1 Aralık 1933 tarihinde Antakya Lisesi'nde göreve başladı. 16.7.1938 tarihinde yüzelliliklerle ilgili af kanununun yürürlüğe girmesinden sonra 1 Kasım 1938 tarihinde Liseden ayrılarak Türkiye'ye gitti. Daha sonra Antakya'ya tekrar dönen Mesut Fani Bey, 1970'li yıllara kadar Hatay'da avukatlık yaptı. Mesut Fani Bilgili'nin, Kürtlerle ilgili bir doktora tezi, 1939 yılında yayınladığı 'Manda

İdaresinde: Hatay Kültür Hayatı' ve '5 Temmuz Hatay'ın Kurtuluş Günü' adlı eserleri vardır (Bilgili1939: 22–23).

3.1.3.1.12. 1933-1934 Eğitim Yılında Yeni Gelen Öğretmenler

Arif Rifai Bey'in Lise Müdürlüğü görevinden ayrılmasından sonra yerine vekâleten Maarif Müfettişi Pierre Bazantay atandı. Ancak mahalli basında bu görevin vekâleten sürdürülemeyeceği ve Şam'dan değil, yerli bir müdürün atanması gerektiği konusu işlenmeye başladı. Müdürün ne Arap ne de Fransız olması istenmiyor, bu göreve bir Türk'ün atanması yerli halkın bir hakkı olarak görülüyordu (Yenigün 8.11.1933). Nitekim basının bu konudaki titizliği dikkate alınarak 3.2.1934 tarihli ve 2596 nolu Yüksek Komiserlik Kararnamesi ile Maarif teşkilatında bazı düzenlemeler yapıldı. Buna göre Maarif Reisi Doktor Mithat Kuseyri Lise Müdürlüğü'ne atandı. Bu görevinin yanı sıra Mithat Bey Maarif Reisliği görevini de devam ettirecekti (EK-9) (Yenigün 19.2.1934). Ayrıca böyle bir düzenleme ile eğitim bütçesinden tasarruf sağlanması da amaçlanıyordu (Bazantay 1935: 71). 1934 Ağustos ayı başında Dr. Mithat Kuseyri, Lise Müdürlüğü görevine başladı (Yenigün 2.8.1934).

Ömer Yahya Efendi: 19.10.1934 tarihinde bir yıl stajyerlik şartıyla Arap kısmına Arapça öğretmeni olarak atandı. 12.10.1936 tarihinde Halep'e tayin edildi. Ömer Yahya Efendi, aynı zamanda şairdi (Yenigün 15.10.1934).

Emin Asım: İskenderun Müftüsü Mustafa Asım Efendi'nin oğludur. Liseyi Antakya'da okudu, öğrenciliği sırasında Yeni Mecmua'da şiirleri yayınlandı. Okulu bitirdikten sonra burs kazanarak Fransa'ya gitti. Sorbon'dan diploma alarak Antakya'ya döndü. 2.12.1934 tarihinde Antakya Lisesi'nde fen dersleri öğretmenliğine atandı. Dersleri Hatay Devleti dönemine kadar Fransızca okuttu (Yenigün 3.12.1938). 1.11.1938 tarihinde görevinden ayrıldı. Emin Asım, 1941 yılında Polis Enstitüsü Kriminalistik Öğretmen Emniyet Müdürlüğü'ne atandı. Mesleki yazıları Paris'te yayınlanan "Revue Internationale de Police Criminelle" de yayınlandı, birçok dile çevrildi. Geçirdiği trafik kazası nedeniyle emekliye ayrılan Emin Asım bir süre sonra hayatını kaybetti (Tekin 1998: 28).

3.1.3.1.13. 1937-1938 Eğitim Yılında Ayrılan Öğretmenler

Sem'an Latkani, Monsieur Gomber, Monsieur Movati, Monsieur Bazantay, Musa Hamali, Ali İlmî Bey, Melekzade Kamil Efendi(vefat etmiştir), Cevat El Mardini, Mesut Fani Bey, Emin Asım.

3.1.3.1.14. 1938 Yılında Antakya Lisesi Kadrosu

Antakya Erkek Lisesi İdari Kadrosu;

Müdür : Zekeriya Gökaytaç
Başmuavin : Mahmut Ali
Müdür Muavini : Cevri Fehim
Kütüphaneci ve Ders Aletleri Muhafızı : Durmuş Lami (Yenigün 3.10.1938).

Çizelge 29/a. 1938 Yılında Antakya Lisesi'nin Türk Kısmında Görevli Öğretmenler

DERS	ÖĞRETMEN
Edebiyat	Zekeriya Gökaytaç
Felsefe	Kemal Yalazkan
Tarih	Mahmut Ali
Riyaziye	Nuri Çolan
Riyaziye	Nevin Çolan
Fizik	Abdulkerim Çinçin
Kimya	Emin Asım
Tâbiye	Ayşe Eren
Coğrafya	Nihad

Kaynak: Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri.

Çizelge 29/b. 1938 Yılında Antakya Lisesi'nin Türk Kısımında Görevli Öğretmenler

DERS	ÖĞRETMEN
Türkçe	Nadir Bilge
Arap Dili- Edebiyatı	Seman Latkani
Tarih-Coğrafya	Adil Şaban
Riyaziye	Musa Hamati
Riyaziye	Mişel Huri
Fizik – Kimya	İspir Huri
Katip	Josef Huri

Kaynak: Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri.

3.1.3.1.15. 1938 Yılında Atanan Geçici Öğretmenler

Ali İlmi Fani (Tekrar): 1.1.1938 tarihinde tekrar Antakya Lisesi öğretmenliğine atanan Ali İlmi Fani, 20.6.1938 tarihinde bu görevinden ayrıldı.

Cemil Asım: 16.2.1938 tarihinde atanan Cemil Asım, 20.6.1938 tarihinde görevden ayrıldı.

Nadir Bey: 12.2.1938 tarihinde atanan Nadir Bey, 20.6.1938 tarihinde görevden ayrıldı.

1921 yılından 1939 yılına kadar Antakya Lisesi'nde görev yapmış 62 öğretmen tespit edilebilmiştir. Sultani'de görev alan ancak hangi yıllarda görev yaptığına ilişkin elimizde bilgi olmayan öğretmenler kadrosu şöyledir (Halep Devleti İskenderun Sancağı Defter-i Revatib);

Şükrü Barudî: Antakya Lisesi matematik öğretmeni idi (EK- 10). Hatay'ın Anavatan'a katılmasından sonra da Antakya Lisesi'nde çalıştı.

Ziya Abdi Bey: Ulumu iye öğretmenidir, daha sonra eczacılık yaptı.

Hocazade Mustafa Efendi: Din dersi hocası olan Hocazade Mustafa Efendi, ulumu diniye ve hukuk derslerine girdi.

Esseyid Nedim Bey: Öğretmen ve katiptir.

Esseyid İsmet Cemali Bey: Antakya Lisesi'nde 7. sınıf Tarih ve coğrafya öğretmenidir.

Esseyid Misak Misakyan: Antakya Lisesi'nde 7. sınıf Fransızca öğretmenidir.

3.1.3.1.16. Antakya Sultanisi'nde Görev Alan Hizmetliler

Mustafa Ağa; Kapıcı,
Ali Bin Abdullah Molla; Kapıcı,
Hoca Cemil Efendi; Hademe,
Mustafa Ağa; Hademe,
İdris Ağa; Hademe,
Serkis Efendi Antonyan; Hademe.

3.1.4. Program, Yöntem ve Dersler

Antakya İdadisi'nin 26 Ekim 1921 tarihinde Sultani olmasıyla ilkokul 1. sınıftan lise son sınıfa kadar tüm öğrenciler aynı idare altında eğitim görmeye başladı. Açıldığı yıllarda Osmanlı eğitim sisteminin uygulandığı Sultani'ye, ortaokul (rüştüye) mezunları kabul edilerek, bu öğrenciler Sultani'nin 9. sınıfına yerleştirildiler. Okulun özel kıyafeti vardı. Bu kıyafet mavi veya lacivert elbise ve kırmızı festen oluşuyordu (Necdet Miskioğlu ile Eylül 1999'da yapılan görüşme; Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 26 Ekim 1921; 12 Mart 1922/8).

Önceden de değinildiği gibi, Antakya Sultanisi, Galatasaray Sultanisi model alınarak kurulmuştu. Ancak bu döneme ilişkin Antakya Sultanisi hakkında elimizde yeterli kaynağın olmaması, bize Galatasaray Sultanisi ile program, programın işleyişi, disiplin gibi belli başlı konuların ne ölçüde benzerlik gösterdiği konusunda eksiksiz bilgiye ulaşmamızı engellemiştir. Bunun yanı sıra Galatasaray Sultanisi'nin şartları ile Antakya Sultanisi'nin şartları kıyaslandığında bu benzerliğin Sancağın şartları değerlendirildiğinde tamamen şartlarının eşit olmadığı, ancak Galatasaray Sultanisi'nde olduğu gibi Avrupa'nın büyük okulları derecesinde mükemmel bir eğitim ve ihtiyaca uygun derslerin verilmeye çalışıldığı söylenebilir.

1921 yılında açılan Antakya Sultanisi'nin Öğretmenler Kurulu öğretim yılı başında 1921–1922 eğitim yılı programının, bu eğitim yılında okutulacak derslerin ve bu derslere girecek öğretmenlerin belirlenmesi amacıyla toplanmış, Öğretmenler Kurulu'nda alınan karar ile bu eğitim yılı içinde Antakya Sultanisi'nin müfredat programı Osmanlı Eğitim Nizamnamesine göre

şekillendirilmişti. Buna göre okutulacak dersler şunlardı (Antakya Sultanisi Mukarrerat):

Türkçe

Arapça

Fransızca

Tarih: Doğu ve orta doğu tarihi hakkında bilgi verilecekti.

Coğrafya: Doğu ve orta doğu coğrafyası hakkında bilgi verilecekti.

Matematik

Cebir: İki dereceli denklemlere kadar olan konular ele alınacaktı (EK-11,EK-12).

Geometri (Riyaziye)

Hendese

Fizik

Kimya

Hayvanat: Hayvanlar hakkında bilgi verilecek. İki saat olan bu dersin birisi hıfzıssıhha dersine tahsis edilecekti.

Hıfzıssıhha

Din

Yukarıda isimlerini sayıp bazılarının içerikleri hakkında bilgi verdiğimiz dersler incelendiğinde o dönemin modern eğitiminde geçerli olan müfredat programının uygulanmaya çalışıldığı görülmektedir. Öğrenciler bu dersleri takip etmek zorunda idi .

Sultaninin eğitim dili Türkçe idi. Arapça (Sancağın Suriye Devleti sınırları içinde olması nedeniyle ek yabancı dil idi) tamamlayıcı bir dil olarak okutuluyordu. Bunun yanı sıra Sultani'de okutulan diğer yabancı dil Fransızca idi. Fransızca dersi, giderek bir süre sonra Fransız işgalinin yavaş yavaş dile de nüfuz ettirilmeye çalışılmasının bir ürünü olarak karşımıza çıkacaktır.

Antakya Sultanisi'nde eğitim saat sabah sekizde başlıyordu. Sultani'nin açıldığı ilk zamanlarda beş saat olan dersler 24 Ocak 1922 öğretmenler kurulunda alınan karar ile yedi saate çıkarılarak, eklenen iki saatte Fransızca'nın okutulmasına karar verildi. Kurul 12 Şubat 1922 tarihinde tekrar toplanarak öğrencileri Fransızca derslerinde gruplara ayırdı ve bu derslerin okutulması görevi Fransızca öğretmenlerinin yanı sıra Dr. Mithat Kuseyri, Ziya Bey ve vekil öğretmen Sıtkı Efendiye verildi (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 24 Ocak 1922/6; 12 Şubat 1922/7).

Fransızca derslerinin işlenişine ilişkin yirmi günlük bir tecrübeden sonra grup çalışması yönteminin öğrencilerin Fransızca dersindeki başarısını arttırdığı görüldüğünden Ocak 1922 tarihli kurul kararı ile grup çalışması yöntemi uygulanmaya başlandı. Fransızca'ya olan aşinalığı arttırarak bunun devam etmesini sağlamak amacıyla idare tarafından Fransızca öğretmenleri derste Fransızcadan başka bir dil kullanmıyor, ayrıca okulda öğrenciler teneffüslerde dahi birbirleri ve öğretmenleri ile Fransızca konuşmaya mecbur tutularak Türkçe konuşanın cezalandırılması esasına dayanan “sinyal usulü” uygulanıyordu. Sinyal usulü, yabancı dili ceza ile öğretme yöntemiydi (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri Aralık 1921). Bu uygulamayla ilgili olarak 1930’lu yıllarda Antakya Sultanisi’nde eğitim gören ve bugün Antakya’nın önemli iş adamlarından olan Kemal Şeyhoğlu ve Fatin Müftüoğlu sinyal sistemi hakkında şu anıları aktarmışlardır (Kemal Şeyhoğlu ile Kasım 2002’de; Fatin Müftüoğlu ile Ağustos 2002’de yapılan görüşmeler):

Kemal Şeyhoğlu: *“Fransızca konuşmaya teşvik etmek için sinyal sistemi denilen ceza uygulaması vardı. Bu sisteme göre Fransızca konuşmayanlara tahtadan bir parça verilir, bu parçaya “sinyal” denilirdi. Öğrenci elindeki bu parçayı Fransızca konuşmayan bir başka öğrenciye devrederdi.”*

Fatin Müftüoğlu: *“Sinyal Usulü, 1. sınıftan itibaren okul içinde Türkçe konuşmamak için uygulanan bir sistemdi. Önpötü Barbot Sinyali; Küçük barbut işareti: Teneffüs aralarında, Fransızca öğrenmeyi teşvik için sinyal adı verilen tahta parçasıyla bir yaptırım uygulanırdı. Bu tahta parçası öğle tatiline kadar kimin elinde kalırsa o öğrenci Önpötü Barbut’u yani Türkçe konuşmanın bedeli olan para cezasını okul idaresine verirdi. Öğrenci cezayı ‘galle’ adı verilen okulun kasasına yatırır, toplanan bu paralar ihtiyacı olan çocuklar için harcanırdı. Bu sistem Hatay Devleti’ne kadar uygulanmış ve 1938’de kaldırılmıştır.”*

Sultani’nin yeni açılmasından doğan bazı eksiklikleri mevcut idi. Bu eksiklikler arasında öğretmen kadrosu da bulunmaktadır. Bu eksiklik yeni tayinler olana kadar Sultani’de var olan öğretmenler tarafından giderilmeye çalışılmıştır (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 1922).

1922 yılında Sultani’de musiki ve keman dersleri müfredat programına eklenerek, musiki öğretmenin maaşı, okul bütçeden karşılanıncaya kadar okul öğretmenleri tarafından karşılandı. Bunun yanı sıra aynı yıl iki saat olan “Hayvanat” dersinin birisi Hıfzıssıhha (sağlık) dersine ayrıldı (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 12 Şubat 1922/md. 7).

1922 yılında Sultani'nin dokuzuncu (Lise 1.) sınıf ile onuncu (Lise 2.) sınıfa ortaklaşa okutulan "Tabakat" (jeoloji) dersinin yanı sıra, sadece onuncu sınıfına okutulmak üzere Hıfzıssıhha dersinin eklenmesine karar verildi. Ancak Suriye Maarif Nezareti'nden gelen 291/ 182 no.lu ve 7 Kasım 1922 tarihli karara göre Hıfzıssıhha dersinin on birinci sınıfın müfredat programına ait olması nedeniyle, Hıfzıssıhha dersi yerine onuncu sınıflara dokuzuncu sınıfta temel bilgiler ile gösterilmiş olan fizyoloji ve tabakat derslerinin bu sene ayrıntılı olarak gösterilmesine karar verildi (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 24 Kasım 1922/ md. 4).

1923 yılında dokuzuncu sınıflara İktisat dersi eklendi (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 1 Ocak 1923/7). 20–21 Ekim 1923 tarihinde, 589/5 no.lu Maarif Nezareti kararı gereği, eğitim yılı üç devreye ayrıldı (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 20.11.1923/ md. 2; 1 Kasım 1923/ md. 4).

1923–1924 eğitim yılında okulda ilk defa on birinci (lise 3.) sınıf açıldı. Ayrıca müfredat programında bu sene uygulanmak üzere bazı konularda değişiklik yapıldı. Buna göre; Şükrü (Barudî) Bey'in okuttuğu Riyaziyat (matematik) ders programının aksamaması koşuluyla on birinci sınıfa üç saat okutulacak Hendese (geometri) dersinden birinde Müsellesat (trigonometri) ve iki saat okutulacak olan Hesap (aritmetik) dersinden birinde cebir (matematik) okutulacaktır (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 20.Kasım 1923/ md. 2; 1 Kasım 1923/ md. 4).

Bu uygulama matematik dersinde öğrencilerin yaşadıkları zorluğu önleyebilmek ve ortadan kaldırmak için alınmış bir tedbirdir. Ama Kemal Şeyhoğlu'nun kendisiyle yapılan röportajda belirttiğine göre okul, matematik ve fen derslerinde yetersiz kalıyordu. (Kemal Bey, lise birinci sınıfta okurken Fransızlar aleyhine yazdığı bir şiirden dolayı hakkında açılan soruşturma nedeniyle kendi isteği ile Antakya Sultanisi'ndeki eğitimini yarım bırakarak İstanbul'a gitti ve eğitimine İstanbul'daki Galatasaray Lisesi'nde devam etti. Ancak Kemal Bey, burada, temeli zayıf olan matematik ve fizik, kimya, biyoloji gibi fen derslerinde zorlandığını, ancak Fransızca, tarih, coğrafya, edebiyat gibi sözel derslerinde başarılı olduğunu belirtti. Bu bize, Sultani'de matematik ve fen derslerinde öğrencilerin iyi yetişmediklerini, zayıf kaldıklarını gösteren bir örnektir) (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 1 Ekim 1922/ md. 2; Kemal Şeyhoğlu ile Kasım 2002 tarihli görüşme).

Bundan başka Doktor Mithat (Kuseyri) Bey'in okuttuğu İyat derslerinden İlm-i Arz (jeoloji) dersini onuncu sınıfta (lise 2.) okuyarak on birinci (lise 3.) sınıfa

geçen öğrencilere bu sene Jeoloji derslerinden birinde Jeoloji diğerinde ise daha önce görmedikleri Botanik dersi okutulacaktır.

Ayrıca onuncu (lise 2.) sınıflar Fizyoloji dersini program değişikliğinden dolayı okuyamadıklarından bu sene on birinci (lise 3.) sınıfa geçen bu öğrenciler Fizyoloji dersini dokuzuncu (lise 1.) sınıflar sınıflarla birlikte okuyacaktı. Bundan başka, dokuzuncu (lise 1.) sınıflar geçen sene Fizik dersinde sıvı ve gazlar konusunu işlemişti. Bu sene onuncu (lise 2.) sınıfa geçen bu öğrencilere fizik dersi üç saate çıkarılarak bu derslerde eski konular tekrar edilecek ‐Işık ve Elektrik‐ konuları ele alınacaktı. Yine onuncu (lise 2.) sınıflarda okutulacak Kimya derslerinde yine eski konular tekrar edilerek madeni kimya konusu tamamlanacaktır (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 1 Kasım 1923/ md. 4).

On birinci (lise 3.) sınıflarda ise fizik dersi için onuncu (lise 2.) sınıflara uygulanan programda değişikliğe gerek duyulmadan olduğu gibi işlenecek, ancak kimya dersinde organik kimya dersi okutulacaktı (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 1 Kasım 1923/ md. 4).

Mahmut Bey'in okuttuğu Tarih ve Coğrafya derslerini de onuncu (lise 2.) sınıflarda İstanbul'un Fethi'nden sonraki dönemler ayrıntılı olarak anlatılacak, bu konular on birinci (lise 3.) sınıf öğrencilerine bir aylık süre içinde kısaca anlatılarak eksikler giderilmeye çalışılacaktı (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 1 Kasım 1923/ md. 4).

Antakya Sultanisi'nde her dönem başında olduğu gibi, Öğretmenler Kurulu öğretmenlerin veya tek bir öğretmenin isteği doğrultusunda da toplanabiliyordu. Kurul toplantısında belirtilen eleştiri ve istekler dinleniyor yapılması gerekenler konusunda kararlar alınıyordu. Nitekim Ocak 1924 Salı günü toplanan öğretmenler kurulu bu duruma örnek teşkil etmektedir. Örnek olarak, Türkçe öğretmeni İsmail Hakkı Bey'in sunduğu görüşler üzerine yapılan bu toplantıda Hakkı Bey kendi dersi ile ilgili olarak, 9, 10 ve 11. sınıflarda okutulan Edebiyat Tarihi ve Türk Edebiyatı derslerinde uygulanan biyografi (hal tercümelere), çözümleme (analiz), eleştiri yöntemlerinin öğrencilerin edebiyat bilgisinin üzerinde olduğunu ve bu yüzden öğrencilerin başarısızlığa düştüğünü belirtti. Hakkı Bey, bu aksaklığın giderilmesi için dokuzuncu, onuncu ve on birinci sınıflarda edebiyat ve Türkçe programının değiştirilerek Edebiyat Tarihi'nin önemli konularının okutulmasına devam edilmesini önerdi, bu değişikliğin gramer bilgileri ve eleştiri tekniğini geliştirilebileceğini ifade etti. Hakkı Bey'in konu ile ilgili önerileri kurulun Ocak 1924 toplantısında oy birliği

ile karara bağlandı. Buna göre; dokuzuncu ve onuncu sınıflarda edebiyat dersi gerekli bilgilerin verilmesi suretiyle işlenecek, on birinci sınıfta ise özellikle Galip Dede'den sonraki edebiyat hareketi ve temel olan konular öğretilicekti (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri Ocak 1924/ md. 7).

Sultani açıldığı tarihten sonra tüm öğrenciler dersler Türkçe okuyorlardı. Programda Arapça ve Fransızca dersleri de vardı. 1925–1926 eğitim yılının başlarında Şam Hükümeti'nin kararı ile Sultani Türkçe kısmı ve Arapça kısmı olarak ikiye ayrılırken, Bu kısımların oluşturulmasında öğrencilerin mensup oldukları milletler, cemaatler veya dini inanışları ile bu dini inanışlar arasındaki mezhep farklılığı göz önünde tutulmuştu. Bu uygulama ile Fransızlar Sancak halkı arasında yaratmaya çalıştığı ayrılık tohumlarını eğitim ve kültür kurumu olan okullara serpiştirerek, fiili hale getiriyor. okulları işgalci emellerine destek olacak gençleri yetiştirmek için bir araç olarak kullanma dönemi başlıyordu. Ancak bu tür uygulamalar daha sonra Fransızlar için tetikçinin elinde patlayan bomba etkisi yaratacaktı.

Antakya Sultanisi'nde haftada beş saat Fransızca dersi okutulmakta idi. Sultani'de öğleye kadar olan dersler Fransızca, öğleden sonraki dersler ise Türkçe olarak yapılmakta idi. Dersler genellikle sabah dört, öğleden sonra üç saat yapılırdı. Derslerin bu şekilde ayrılması sebebiyle öğrenciler bu iki dildeki bilgi seviyelerine göre, Türkçe'den başka, Fransızca'dan başka sınıflarda bulunabilirlerdi. Şöyle ki, Türkçe dersinde lise ikinci sınıfta bulunan bir öğrenci Fransızca dersine lise birinci sınıfta derslere devam edebilirdi. Ancak bu uygulamaya 1926 yılı başına son verildi (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 20.1923/2; 4 Ocak 1926/ md. 4).

1926 yılına kadar programlar oturmuş olduğu gibi, Suriye Maarif Nezareti o yıldan itibaren eğitim kurumları üzerinde etkili olmaya, merkezi otorite kurarak bağlayıcı esaslar koymaya başlamıştı. Bu durum Antakya Sultanisi'ni de etkiledi. Bunu Öğretmenler Kurulu kararlarında da görmek mümkündür. Çünkü 1926–1932 yılları arasında yapılan öğretmenler kurul toplantılarında eğitim programı ile ilgili herhangi bir görüşme olmamış, karar alınmamış, Şam'dan gelen yeni program uygulanmış, bu tarihler arasında kurulda sadece öğrencilerin disiplin durumu veya öğrenimin işleyişi ile ilgili kararlar alınmıştır (Yenigün 1933/67). Tek değişiklik olarak (1930 yılında tutulan Mesai Not Defteri'nden edinilen bilgilere göre) Sultani'nin açıldığı yıllarda on birinci (lise 3.) sınıf müfredat programına ayrıca bir de Hüsn-ü Hat dersi eklenmiştir (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 1930).

1932 yılında Antakya Sultanisi bugünkü Mozaik Müzesi'nin bulunduğu yerdeki eski binadan bugünkü Antakya Lisesi'nin bulunduğu yerde yapılan tek katlı yeni binasına taşınmasıyla iptidai kısımdan ayrılarak bir lise hüviyetine kavuştu. İptidai kısmı ise bugün Büyük Antakya Otel'i'nin bulunduğu yerde açılan Köprü Mektebi'ne taşındı (Yenigün 1933/69; Yenigün 3.8.1934). Sultani binası ile ilgili olarak Yenigün Gazetesi'nde 'Sabık Lise Binası' başlığıyla yayınlanan şu yazı, binanın macerasını gayet güzel anlatmaktadır (Yenigün 15.11.1934):

“Sabık Lise Binası

Antakya'nın Türk münevver halkının takriben yüzde doksanı bu irfan müessesesinden feyiz almıştır. Bidayet-i tesisinde teşkilatı o zamanki teşkilatına göre Rüştiye derecesinde olan bu müessese bilahare yani Harbi Umumi'yi müteâkip idadi derecesinde bir mektep açıldı. 3-4 sene idadi mektebi olarak kaldı. Ondan sonra lise oldu. Ve bundan takriben üç sene evveline kadar da lise olarak devam etti. Bu zavallı lise, sadece bir ilim müessesesi olarak kalmadı. Onun girmediği kalıp, boyanmadığı boya kalmadı.

O, bir vakit de hem mektep, hem de mevk-i müstahkem idi. Binaen bir tarafındaki istihkâmlardan da dağa toplar atılırdı. Biçare bina bu yüzden az kurşun, az bomba yemedi. İhtiyar vücudu delik deşik oldu. Fakat o, kıpranmadan durdu, mukavemet etti.

İhtiyar bina, tatillerde biraz istirahat eder, gürültülerden tepinmelerden kurtulur, temmuz ayı geldi mi ferahlardı.

Fakat bunu da ona çok gördüler Mektep tatil olup da biraz istirahat edeceği zaman Sancak memurlarıyla doldurulur, tatil müddetince onların derdini çekerdi. Bu bina bir zamanlar siyasete de sahne oldu, Mebus intihabatı bu binada oldu. Müntebih-i Saniler kafile kafile getirilerek bu binaya sokuldular.

Bu münasebetle derdmend bina, ne küfürler işitti, ne kavgalara sahne oldu. Burası teşehhüt miktarı da müze oldu. İçerisine üç- beş kırık taş parçalarıyla Amerikan hafriyat heyetinin işine yaramayan birkaç müzelik parça yerleştirildi. Bu kadar görgüden sonra yatıyla kendisi de müzelik oldu. Gönül isterdi ki; kendisi de müzeler idaresine mal edilsin ve her duvarına bu geçen vakayie ait ayrı ayrı tarihler, resimler dizilsin. Fakat hiç te böyle yapılmadı. O daha dinç bir ihtiyarken zorla onu yıktılar, hâk ile yeksan ettiler ... (münekkid)”.

1933 yılında Antakya Lisesi'nin öğrenim süresine bir sınıf daha eklenerek lise 12 yıla çıkarıldı, buna paralel olarak edebiyat ve fen bölümlerinin yanı sıra bir

de “Felsefe Bölümü” açıldı (Bazantay 1935: 70). Antakya Lisesi’nin müfredat programı, kurulduğu ilk yıllarda yukarıda da değinildiği gibi, Osmanlı Maarif Nizamnamesi’ne bağlı kalınarak öğretmenler kurulunda alınan kararlar doğrultusunda oluşturuluyordu. Bu süreç 1926’dan sonra durdurularak Suriye Hükümeti’nin denetimi altına alındı. 1928 yılında Fransız yöneticiler de kontrol altına almak için bazı tedbirler almaya başlamışlardı. 1930’lu yılların başında Suriye Hükümeti ile Fransa Hükümeti arasında yaşanan siyasi yakınlaşmadan dolayı Suriye Hükümeti Sancak’taki etkinliğini artırma çabası içerisine girdi. Nitekim 1932 yılından başlayarak Antakya Lisesi’nde uygulanacak müfredat programının Suriye Devleti tarafından belirlenen yeni program esas alınarak hazırlanmaya başlandığı görüldü (Yenigün 1933/67).

Sultani’de Arap kısmının kurulmasıyla birlikte eğitim kurumu içerisinde Arap milliyetçiliği kendisini açıktan açığa hissettirmeye başlamıştı. Okuldaki Arap hocalarının sayısı arttırılmış, Türkiye’deki şapka devrimine tepki olarak Arap milliyetçilerinin sembolü ilân edilen fes ve sidari giymeye zorlanmıştı. Türk aydınlar buna tepki gösterdi ve ilk şapka giyenlerden Şair Nafi Miski öğrencilere hitaben “*Seni Zincire mi Vurdular Arap Felsefesi*” diye başlayan bir şiir yazdı. Şiir dilden dile dolaştı, destan oldu, Türk öğrenciler fes ve sidariyi boykot ettiler. Suriye’nin emellerinin bir uzantısı olarak 1932 yılında da okul programlarının Suriye Devleti programlarına göre ayarlanmasıyla Türkçe geri plana itildi. Halbuki bu uygulamalar 1921 Ankara İtilafnamesi’nin ruhuna aykırıydı (Yenigün 8.8.1932; 9.8.1932). Bu durumun Türkler aleyhine yarattığı olumsuzluklara tepkiler Sancak Türklerinin sesi olmaya çalışan ve o dönemde Sancak’ta yayınlanan Yenigün Gazetesi aracılığıyla gerçekleşiyordu. İşte bu tepkiyle ilgili 6 Ağustos 1932 tarihili Yenigün Gazetesi’nde yayınlanan haberde; Arap kısmında üstün çaba harcanarak, Arap kültürünün geliştirilmeye çalışıldığından, Arap öğrencilerin mefkûreci ve milliyetperver yetiştirildiğinden, ancak Türk kısmının ise yürekleri parçalayan korkunç bir uçuruma doğru itildiğinden bahsedilerek, Türklerin Sancak’ta korku içinde can çektiğinden, Türk kültürü ile uğraşmanın suç sayıldığından bahsedilmekteydi. Ayrıca haberde Lise, Türk kültürünün batmasına çalışan bir kurum olarak değerlendiriliyordu. Bunun yanı sıra Türk kısmında yabancı dilin, ana dilden kat kat fazla olduğuna dikkat çekilerek bu durum oluşması, Türk edebiyatı ve Türk dili derslerinin Türk aleyhtarı insanların (Hoyboncu Selim Memduh, 150’liklerden Ali İlmî Fani ve Mesut Fani Bilgili) elinde olmasına bağlanıyordu. Bundan başka İstanbul Üniversitesi’ni

bitiren Antakya Sultanisi mezunlarına Lisede görev verilmediğine değinilerek, tüm bu gelişmelerin Ankara İtilafnamesi'ne aykırı bir nitelik taşıdığına dikkat çekiliyordu (Yenigün 6.8.1932). Yine Yenigün Gazetesi'nde daha önce Antakya Sultanisi'nden mezun olan Ahmet Mecit'in kalemiyle yazılan ve 8 Ağustos 1932 tarihinde yayınlanan makalede; müfredat programının Sancak Türkleri'nin harsının gelişmesini temin etmekten uzak olduğuna değinilerek: “*Öğretmenlerin derste ‘Türk’ kelimesini bile telaffuz etmediği, tarih, coğrafya, edebiyat ve Türk dili kitaplarının eskiden kalma olup, üstelik yabancı öğretmenler tarafından okutulduğu, bu nedenle öğrencinin tarih, coğrafya, edebiyat ve Türkçe derslerine yabancı yetiştikleri ileri sürülüyordu.*” (Yenigün 8.8.1932). Ahmet Mecit, yine Yenigün Gazetesi'nin 9 Ağustos 1932 tarihli nüshasında ‘*Lisemiz ve Ana Program*’ başlıklı bir makale yayınladı. Mecit, bu makalesinde Lisede birkaç yıl önce uygulanan program ile mevcut program arasındaki farklılıklara dikkat çekerek bu konu ile ilgili olarak; son sınıf müfredatında önceden mevcut olan mekanik, kozmoğrafya ve müsellesat (trigonometri) gibi bir çok dersin önemli olmasına rağmen kaldırıldığını, ancak Fransızca dersine büyük önem verilerek Fransızca'nın neredeyse ana dilden üstün tutulduğu belirtilerek bu uygulamanın bir sonucu olarak, bitirme sınavlarında tarih, coğrafya, kimya ve edebiyat derslerinde başarılı olan öğrencinin Fransızca bakaloryasını geçememesi halinde okuldan mezun olamamasına, bir çok kabiliyetin önünde engel teşkil eden bu durumun öğrenciyi okulu terke zorladığına ve mezunların bu nedenle seneden seneye azaldığına dikkat çekilmektedir. Mecit, son olarak lisenin müstakil Sancak Türkü'nün bir kültür yuvası olması gerektiğini belirterek, bu amaçla Lisede Şam'ın hazırladığı Lise müfredat programı yerine Türkiye'deki lise müfredat programının uygulanarak Türk kitaplarının okutulmasını önermektedir (Yenigün 9.8.1932).

Nitekim bu dönemlerde elimizde olan belgelerden de anlaşıldığı gibi bir hayli öğrenci okuldan tasdikname alarak ayrılmıştır. Yukarıda Ahmet Mecit'in vurguladığı öğrenci sayılarındaki azalmayı daha iyi anlayabilmek amacıyla senelere göre öğrenci sayısının belirtilmesi faydalı olacaktır. 1922-1934 döneminde yıllara göre lisenin öğrenci sayısı etnik yapılarına göre şöyledir (Bazantay 1935: 92-93);

1922—125 Sünni Türk

1923 -140 Sünni Türk

1924 – 160 Sünni Türk

1925 – Toplam 166 öğrenci vardır. (Arap kısmı 1925-1926 öğretim yılında başlar).

Türk kısmı - 139 Sünni Türk

Arap kısmı - 14 Alevi Türk ve
- 9 Hristiyan

1926 – Toplam 166 öğrenci vardır.

Türk kısmı - 136 Sünni Türk

Arap kısmı - 19 Alevi
- 11 Hristiyan

1927 – Toplam 188 öğrenci vardır.

Türk kısmı - 153

Arap kısmı - 22 Alevi
- 13 Hristiyan

1928 – Toplam 251 öğrenci vardır.

Türk Kısım - 190 Sünni Türk

Arap Kısım - 35 Alevi,
- 26 Hristiyan

1929 – Toplam 266 öğrenci vardır.

Türk Kısım - 199 Sünni Türk

Arap Kısım - 29 Alevi
- 39 Hristiyan

1930 – Toplam 188 öğrenci vardır

Türk Kısım - 99 Sünni Türk

Arap Kısım - 31 Alevi
- 58 Hristiyan

1931 – Toplam 218 öğrenci vardır.

Türk Kısım - 135 Sünni Türk

Arap Kısmı - 28 Alevi
- 38 Hristiyan

1932 – Toplam 170 öğrenci vardır.

Türk Kısmı - 108
Arap Kısmı - 24 Alevi
- 38 Hristiyan

1933 – Toplam 177 öğrenci vardır.

Türk Kısmı - 109
Arap Kısmı - 28 Alevi
- 40 Hristiyan

1934 – Toplam 190 öğrenci vardır.

1933 yılında Suriye Devleti'nin müfredat programı esas alınıp, çeviri ve ayarlanması yapılarak Türk dili kısmına da uygulanıyordu (Bazantay 1935: 69). Antakya Lisesi'nde uygulanmak üzere Türk aleyhtarı bir müfredat programının benimsenmesinin yanı sıra, okulda programın işleniş konusunda aksaklıkların yaşanması özellikle Türk öğrencilerinin başarı seviyesini düşürüyordu. İşte aksaklıklardan dolayı 1934 yılında Yenigün Gazetesi'nde, Sancakta uygulanan eğitim sistemi eleştirilmeye devam edildi. Gazetede bu konuyla ilgili art arda yayınlanan haberlerde, fen dersleri konusunda tahsili olmayan öğretmenlerin bu derslere girdiği, bunun yanı sıra birçok öğretmenin hem kız, hem erkek lisesinde ders vermesinin öğretmeni yorduğu ve bu durumun sonucu olarak, öğrencilerin başarı seviyelerini düşürdüğüne dikkat çekiyordu. Lise'nin problemleri arasında bulunan kitap sıkıntısından da bahseden gazete, Türkçe ders kitaplarının eski olduğuna değinerek, diğer derslerin çoğunun ders kitabı olmaması nedeniyle öğretmenlerin not teksiri ya da aldırma yöntemiyle işlendiğine, ancak bu yöntemin öğrenciye ve öğretmene çok zaman kaybettiğine işaret ediyor, ayrıca lisenin tek programlı bir lise haline getirilmesi için öneride bulunuyordu (Yenigün 24.9.1934; 25.9.1934; 26.9.1934; 27.9.1934).

Bu eleştiriler üzerine Sancak Maarifi, Ahmet Mecit'in üzerinde durduğu kitap konusunda yaşanan sıkıntıyı gidermek amacıyla okul öğretmenlerinden ders kitapları hazırlamalarını istedi ve bazı öğretmenlerin birkaç ay içinde

hazırladıkları birkaç kitap ile öğrencinin kitap eksikliği giderilmeye çalışıldı (Bilgili 1939: 59–60). Araplar Türk gençliğini yutmaya hazırlanırken kendileri Fransa'ya yem olmuşlardı.

Lise'nin Türk kısmında okuyan öğrencilerin eğitim sistemine yönelik muhalefetinin yanı sıra, Arap milliyetçilerinin de okulda uygulanan programın bazı kısımlarına muhalefet ettikleri görülmektedir. Şöyle ki, Antakya Sultanisi'nin Arap kısmında okuyan öğrencilerin, 30 Ağustos 1934 tarihli El Eyyam (Şam'da) Gazetesi'nde açık bir mektubu yayınlandı. Arap öğrencilerin “Şebab-ı Antakya” imzasıyla gönderdikleri bu mektup 31 Ağustos 1934 tarihli Yenigün Gazetesi'nde de aynen yayınlandı. Bu mektupta, Arap kısmına ilâve edilen Fransızca derslerinden şikâyetçi olduklarını belirten gençler, bu derslerin yerine Arapça dersi konması için Suriye'deki Vatani Partisi'nden gerekli girişimlerde bulunulmasını istiyorlardı (Yenigün 31.8.1934). Yine aynı konuyla ilgili olarak 6 Eylül 1934 tarihli El Kabes (Şam'da) Gazetesi'nde, Fransızca eğitimin Arap kültürünü öldürdüğü belirtilerek uygulama protesto edildiği görüldü (El Kabes 6.9.1934).

Lisede uygulanmaya çalışılan Arap ve Fransız milliyetçiliği ile öğrencilerin etnik farklılığı vurgulanmaya çalışılarak, öğrenciler arasında bir sınır yaratılmaya çalışılmıştır. Başka bir deyişle, okulda uygulanmaya çalışılan milliyetçilik düşüncesi, öğrenciler arasında mozaik taşlarının birbirine karışmasını, kaynaşmasını engellemek için aralarına çekilen alçı görevi görüyordu. İşgalci ve ayrılıkçı tüm bu çalışmalar karşısında Sancak Türklerinin uyarı ve karşı koyuşları kısmen de olsa etkili oluyordu. Nitekim 1934–1935 eğitim yılı başında Türk kısmı ile Arap kısmını için uygulanan farklı programlar kaldırılarak her iki kısımda aynı müfredatın uygulanmasına karar verildi, bu sınıflar birleştirildi. Bu değişiklik sebebiyle yeni bir program hazırlandı. Sınıfları birleştirme kararı ile Lisesi'nde sekiz yıldan beri devam eden Türkçe kısmı ayrı, Arapça kısmı ayrı olma ikiliği ortadan kalkmış oldu. Ancak Lise'nin tek bir lise haline getirilerek oluşturulan yeni programı protesto etmek amacıyla Arap, Ortodoks öğrencileri okula gitmeyerek boykot yaptı. Arap öğrenciler bu boykotlarına Türk öğrencilerinin de katılması amacıyla onlara propagandalar yaptılar, davet çıkardılar ancak Türk öğrenciler okul müdürünün telkiniyle bu olaylara katılmadılar. Nitekim eğitim yılına 200 Türk öğrencisinin katılımıyla başladı (Yenigün 14.10.1934; 15.10.1934).

1934–1935 eğitim yılında uygulanmak üzere program ve kadro düzenleme çalışmalarını Sancak Maarif Teşkilatı'nda Reis ile müfettiş tarafından yürütüldü. Yapılan düzenlemelere göre; projenin ana hedefi, Türk – Arap Liselerinde Fen dersleri Fransızca okutulacak, Kimya ve Fizik Laboratuvarları tamamlanacaktı (Yenigün 19.7.1934).

1935 yılında ilkokulu orta derecede bitirip liseye girmek isteyen öğrencileri liseye hazırlamak üzere bir “hazırlık sınıfı” açıldı. Öğrenciler bu sınıfta ders gördükten sonra sınava tutulacak, girdiği bu sınavı geçerse liseye girmeye hak kazanacaktı. Şehir dışından gelip lisenin bu imkânından yararlanmak isteyen öğrenciler için bir de barınma yeri hazırlandı (Yenigün 19.9.1935).

23 Ocak 1936 tarihinde Lise öğretmenlerinde Dr. Mesut Fani (Bilgili) okulda “spor” konulu bir konferans verdi. Bu konferansın büyük ilgi görmesi üzerine Sancak Kültür İdaresi her hafta veya 15 günde bir öğretmenlerin okulda konferans vermesini istedi. Bunun üzerine Memduh Selim, Lise'de ‘Türk Edebiyatı ve Fransız Edebiyatı'nın Türk Edebiyatı'na Tesiri’ başlıklı bir konferans verdi. Daha sonra Ali İlmi (Fani) Bey, ‘Antakya Şairleri’ ve Arap kısmı öğretmenlerinden Ömer Yahya, ‘Arabistan'da Bir Seyahat’ başlıklı birer konferans verdi (Yenigün 26.1.1936).

Aynı dönemde Antakya Lisesi'nin Arap kısmı öğrencileri öğretmenlerinin ve dışarıdaki cemiyetlerin tesiriyle gün geçtikçe okuldaki Arap milliyetçiliği etkinliklerini arttırmaya çalışıyordu. Nitekim 1936'da Arap öğrenciler Suriye okullarında olduğu gibi her Perşembe derslerin bitiminde okulu terk ederek hafta başı olan cumartesi sabahı okula gelmeye başladılar. Arap öğrenciler bununla da yetinmeyerek hafta başı okulun bahçesinde bayrak (Suriye bayrağı) töreni yapılması için idareden izin istediler. Okul idaresi okulda olay çıkmasını istemediklerinden Arap kısmı öğrencilerinin bu isteğini reddetti. Bunun üzerine öğrenciler bu töreni okul dışında yapmaya teşebbüs etti. Bununla yetinmeyen Arap öğrencileri törenin Lisede yapılması için Şam Vezirler Meclisi'ne başvurular. Şam Meclisi ise bu törene izin vermeyen idarecilerin görevden azlini istedi. Şam Meclisi'nin bu tutumu üzerine Sancak Türkleri Ankara İtilafnamesi'nin 7. maddesinin ihlaline yönelik kararlar alınamayacağı belirterek Fransız idarecileri uyardı, onları anlaşma ve Sancak Türkleri'nin haklarına riayetkâr olmaya davet etti. Nitekim Arap öğrencilerinin sunduğu ve Şam Meclisi'nin onayladığı bu teklif Türklerin yoğun muhalefeti sayesinde uygulamaya geçmedi (Yenigün 1.3.1936).

23 Nisan 1936 Perşembe günü Lise'nin Türk kısmında okuyan öğrenciler okula gitmeyerek Belediye bahçesinde (bugünkü büyük park) toplandılar ve Türkiye Cumhuriyeti'nin Ulusal Çocuk Bayramını kutlayarak yürüyüş yaptılar (Yenigün 29.6.1936). 24 Nisan 1936 Cuma günü Lise müdürü ve idarecileri bir toplantı yaptı. Okul idarecileri, bu toplantıda 23 Nisan günü bayram kutlamalarına katılmak için okula gelmeyen (gelmediği için idareye geçerli mazeret gösteremeyen) ve öğrencilerin bu kutlamalara katılmasına ön ayak olanlar hakkında tahkikat açılmasını ve bu öğrencilerin şiddetle cezalandırılmasını kararlaştırdı (Yenigün 26.4.1936). Ancak Lise idaresinin bu kararına Sancak Türklerinin sesi olan Yenigün Gazetesi karşı çıktı. 28 Nisan 1936 tarihli Yenigün Gazetesi'nde Lise idaresini keyfi olarak tatil yapmakla, okul işleyişini keyfi kararlara göre belirlemekle itham eden, okula habersiz ve toplu bir şekilde gelmemeyi disiplin olayı olarak değerlendiren idareyi suçlayan bir yazı yayınladı. Ayrıca gazete, böyle bir olayın tekrar yaşanmasını istemeyen idareye, 23 Nisan gününü tatil yapması önerisinde bulundu (Yenigün 28.4.1936) (Okul idaresi, okul müdürünün çocuğunun doğumunda, Yüksek Komiser ve Umumi Müfettiş geldiğinde okulu re'sen tatil ediyordu.) .Bu farklı Hatay Devleti döneminde sona erdi. (Yenigün 16.10.1938).

3.1.5. Kitap

Antakya Sultanisi'nde öğrenim dili Türkçe olduğu için, ders kitabı konusunda tek kaynak Türkiye idi. Sancakta bulunan Fransız işgal idaresi, hem başka kaynak olmayışının yarattığı zorunluluk, hem de Türk Hükümetiyle iyi ilişkilerin temini amacıyla 1921 yılında Ankara İtilafnamesi'nin Sancakta bulunan Türk halkının millî kültürlerinin korunmasına ilişkin 7. maddesine ters düşmemek için, Sultani'nin ilk yıllarında öğrencilerin kitap ihtiyacını Türkiye'den temin edilmesine müdahale etmemiştir. Türkiye'den gelen okuma kitaplarında doğal olarak Türk millî duygularını uyandıracak hikâyeler, şiirler ve Atatürk resimleri bulunmaktaydı. Ancak 1925 yılında Sultani'nin Arap ve Türk olmak üzere iki kısma ayrılmasıyla Sultani sadece Türkçe eğitim yapılan bir okul olmaktan çıkarılarak hem Türkçe, hem Fransızca, hem de Arapça eğitim veren bir okul haline gelmiştir (Melek 1991: 17). Bu uygulama Sancağın, 1918'de gerçekleşen siyasi işgaline kültürel işgalinin de eklenmesi demektir.

Arap kısmının açılmasıyla bu kısmın kitap ihtiyacı da Suriye'den de karşılanmaya başlandı. 1932'ye kadar kitaplar (Arapça kitaplar hariç) İstanbul'dan getirildi (O dönemlerde bölgenin en gelişmiş matbaaları İstanbul'daydı ve Türkçe eser basılan tek kent İstanbul idi.). Ancak Türkiye'den temin edilen bu kitapların müfredatı (tarih, coğrafya ve edebiyat) ve kitaplarında yer alan milliyet ve vatandaşlık konuları Türk milliyetçiliğine göre hazırlanmış, bu durum Sancak Türk gençliğinde Türk kültür bilincinin uyanmasını, millî duyguların canlı kalmasını, güçlenmesini sağlamıştır. Bunun yanı sıra kitaplarda bulunan Atatürk resimleri, sloganlar ve şiirler Türkiye rejimini övücü mahiyetindeydi. Bu durum Suriye'deki liselerin programına uymadığı gibi kitaplarda Türk kültürü, millî bayram ve gelenekleri anlatılıyor, buna karşılık Fransa ve Arap millî bayramları yer almıyordu. Nitekim durumdan rahatsızlık duyan Fransız işgal idaresi, 1933'de Türkçe kitapları içinde bulunan Atatürk resimlerinin yırtılarak, bu resimsiz kitapların öğrencilere okutulmasına izin verilmesini kararlaştırdı. Aynı yıl bununla da yetinmeyerek Türkiye'den kitap teminini yasakladı. Ekim 1933 başlarında Türkiye'den gelen kitapların ilk birkaç sayfası yırtıldıktan sonra öğrencilere dağıtıldı. Fransız İdaresinin bu tutumu Türk halkının ve öğrencilerinin büyük tepkisini çekti ve ertesi gün öğrenciler, okula olayı protesto etmek amacıyla yakalarına Atatürk rozetleri takarak gittiler (Yenigün 15.10.1933; Melek 1991: 17 Tekin 1999: 147). Okuldaki muhalefetten çekinen öğretmenler bundan sonra dersleri, kitap olmaksızın öğrencilere not utturarak ya da bazı metinleri şapografla çoğaltıp öğrenciler satarak işlemeye başladılar. Ancak not tutturma yönteminin öğrenciye ve öğretmene fazla zaman kaybettirmesi nedeniyle aynı yıl Sancak Maarif İdaresi bu uygulamaya son verdi. Türk kültürünün, Suriye milliyetçiliği ve Fransız işgalciliği çerçevesinde anlatıldığı, ayrıca Suriye'de uygulanan müfredat programının işlenmesine imkân veren kitapların hazırlanması için okul öğretmenlerinden kitap hazırlamaları istendi. Öğretmenler tarafından yazılacak kitapları kontrol için bir de büro kuruldu (Yenigün 24.9.1934; 25.9.1934; 26.9.1934; 27.9.1934; Melek 1991: 17).

1934 yılında Sancak Maarif Müfettişliği kâtibi Ata Derviş, ilkokullar için '*Küçük Suriye Tarihi*', '*Resimli Çocuk Coğrafyası*', 4. sınıflar için Coğrafya kitabı ve son olarak '*Umumi Şark Tarihi*' adlı kitaplarını yayınladı (Yenigün 25.4.1934; 21.9.1934; 25.10.1934; 30.11.1934). Aynı yıl Lise öğretmenlerinden Memduh Selim ve Kız Lisesi öğretmenlerinden Lami Cankat'ın '*Benim Kitabım*' adlı kitabı yayınlandı. Onuncu (lise 2.) sınıflar için hazırlanan ve 200 sayfadan

ibaret olan bu kitap, Halep'te Fokar matbaasında basıldı. Ancak lisede başka okuma kitabı olmadığından, on birinci (lise 3.) sınıflara da zorunlu olarak bu kitap okutuldu (Yenigün 25.10.1934). Bunun yanı sıra Liseye Fransızca dersleri için Fransa'dan temin edilen kitaplar da getirilerek öğrenciye satıldı (Bilgili 1939: 60).

1938 yılında Türkiye'nin Sancaktaki etkinliği iyice arttı. Nitekim aynı yıl Türkiye'deki okullarda okunan kitaplardan yeterli sayıda sipariş edilerek getirildi ve satışa sunuldu, bu kitaplar fakir öğrencilere ücretsiz olarak dağıtıldı (Yenigün 29.9.1938).

3.1.6. Dil

20 Ekim 1921'de imzalanan Ankara İtilafnamesi ile Türk ve Fransız hükümetleri Sancağın resmi dilinin Türkçe olmasını kabul etmiş, böylece Sancakta Türkçe'nin durumu hukuki bir temelle oluşturulmuştu. Bu nedenle Antakya Sultanisi'nin açıldığı ilk yıllarda eğitimin Türk dili ile yapılmasına engel olmayan Fransız işgal idaresi, daha sonra sosyal yapıyı parçalayabilmek bu yapı içerisinde ayrılık yaralmek amacıyla öğrenciler arasındaki etnik farklılıklardan yararlanma yoluna gitti.

Sancak 1 Ocak 1925 tarihinde yönetim bakımından üniter bir yapı içinde doğrudan Şam'a bağlandı. Bu dönemde Sancak, idari, hukuki ve mali yönden özerkliğe sahip olacak, Fransızca ve Arapça'nın yanında Türkçe de resmi dil olarak varlığını sürdürecekti. Uygulamaya konulan bu yeni düzenlemeden sonra Şam Hükümeti Suriye idaresinin ve Arapça'nın Sancak'taki etkinliğinin artması için her çareye başvurdu. Bunun bir devamı olarak 1925-1926 eğitim yılı başında Sultani bünyesinde bir de Arap kısmı açıldı. Eğitim Türkçe ve Arapça olarak iki ayrı dilde sürdürülmeye başlandı. Bu uygulama daha sonra basında da çeşitli vesilelerle eleştiri konusu yapıldı. Aşağıda bu yazılardan bir örneğe yer verilmiştir (Tekin 1999: 128; Yenigün 19.10.1931):

Kararın Fevkinde Bir İdare!

Dünyanın herhangi bir köşesinde, İskenderun Sancağı istisna edilirse, iki türlü alfabe ile lisanlarını öğrenen bir millet tanımıyoruz. Yalnız İskenderun Müstakil Sancağı'nın ilk Türk mekteplerinde Türk çocukları bir taraftan taş basması alfabelerden "a"ları "b"leri esreleye üstünleye bir taraftan yeni

alfabeden harfleri heceleyerek dillerini öğreniyorlar. Halbuki “Ho-Komiserya'nın” bir kararı ile mekteplerimizde Türkçe'nin yeni alfabeden öğretilmesi mukarrerdir. Bu karar fil-hakika iki sene evvelinden beri tatbik edilmiş, fakat bu sene hilâfına harekete başlanmıştır. Sebebi nedir? Maarif Dairesi bu karar hilâfına hareketle nasıl bir gaye takip ediyor? Burası meçhuldür ve bir muammadır.

Biz ister istemez, bu sene mekteplere devam eden Türk çocukları ana dillerini artık iki türlü yapacak ve iki türlü okuyacaklardır.

Ne oldu? Ne oluyor?

Ho—Komserya verdiği karardan nasıl döndü? İkinci bir karar mı sâdır oldu?

Hayır! Sancak idaresi; Ho—Komiserya'nın kararları fevkine çıkan bir idareye mi intikap etti yoksa?

Belki!

Fakat hayır! Hiç birisi değil! Karar birinci karardır.

O halde?!

Acaba işlerimiz keyiflerinize mi tevfiik ediliyor?

Bunun izahını Maarif Dairesi'nden bekliyoruz.

Arapça yanında sayısı bir hayli fazla olan ve Türkiye'yi zaten tehdit eden Fransızca dersleri yetmiyormuş gibi, bu defa da 1928 yılından itibaren Sultani'de matematik, fizik ve kimya derslerinin Fransızca okutulmaya başlandı (Yenigün 19.7.1934). Aslında bu uygulama ile Sultani'nin Liseleşme süreci başlamış oldu. Aynı zamanda bu uygulama Fransız kültürünün yayılması ve genç nesli kendi kültürüne yabancılaştırma yolunda atılan önemli bir adımdı. Özellikle 1928'de Sancak Okulları Müfettişi olan Pierre Bazantay'ın bu konuda çok çaba harcadığı bilinmektedir. Bu dönemde Fransızca köy okullarına kadar yayıldı ve orta birinci sınıfa öğrenci alınırken bu dili çok iyi öğrenmiş ve sertifika (sertifika: ilkokulu bitiren öğrencilere uygulanan dil sınavında barajı aşanlara verilen belge.) almış zeki öğrencilerin seçilmesine özen gösterildi (Tekin: Hatay Tarihi (Yayınlanmamış eser): 131).

Bir gün Antakya Lisesi öğrencileri Arapça öğretiminin kaldırılmasını istediler. Derslerde Arapça dersi kitaplarını çıkarmadılar ve hocalarının yüzüne Arapça öğrenmek istemediklerini söylediler. Bir süre sonra Fransız İdaresi Erkek Lisesi öğrencilerini destekleyen Kız Lisesi'ni kapattı. Erkek Lisesi'nden 6 genç

(Vahit Halefoğlu, Necmettin Melek, Adil Giray, İrfan Yener, Remzi Zorkun ve ismi belirlenemeyen bir arkadaşları) ev ev dolaşarak ilk, orta, lise bütün öğrencileri boykota davet ettiler (Halk bunlara “Altılılar” ismini vermişti.). Boykot başladı. Öğrenciler “Kız Lisesi açılsın, Arapça dersleri kaldırılınsın!” Diye sloganlar kullanıyorlardı. (Mehmet Tekin’in Necdet Miskioğlu ile Eylül 1999’da yaptığı görüşme).

29 Kasım1937 tarihinde yürürlüğe giren Sancak Statüsü ve Anayasası ile Sancakta resmi dil Türkçe ve Arapça olarak ilân edilmişti. Ama Lisede Türkçe ders programı bile hala Arapça idi ve bütün programlar, yazılar, ders izelgeleri Arapça olarak hazırlanmıştı. Bunun yanı sıra bakalorya sınavında da değişiklik yapılmamış, hala Arapça ağırlıklı yapılmaktaydı (Yenigün 25.12.1937).

1938’de Sancak Maarif İdaresi Türk okullarında Arapça dersinin, Arap okullarında Türkçe dersinin mecburi ders olarak okutulmasını kabul etti. Buna göre Lise’nin Türk kısmında dört saat Arapça, Arap kısmında dört saat Türkçe dersinin okutulmasına karar verildi (Yenigün 25.1.1938). Bundan sonra Lise’nin Arap kısmında Türkçe dersini ğretmen Nadir Bey, Türk kısmında ise Arapça derslerini Eczacı İspir ile Ahmet Cevdet okuttu. Bu döneme kadar Türk okullarında zaten Arapça mecburi idi, ancak Lisenin Arap kısmında da Türkçenin mecburi ders olarak okutulmaya başlanması, bir Türk memleketinde Türkçenin ve Türk kültürünün yok edilmek istendiği bu dönemlerde, Türk kültürünün yaşatılarak yaygınlaştırılması açısından önemli bir gelişmeydi ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti’nin bir başarısıydı (Yenigün 24.2.1938). Daha sonra 2 Eylül 1938’da Hatay Devleti kuruldu, Lise’de Arap kısmı ve Arapça dersleri kaldırıldı. Ancak Hatay Devleti’nin her şeyi gibi bu gelişme de Arap basınında ağır bir şekilde eleştirildi. Bu eleştirilerden biri Yenigün’de aktarılmıştır (Yenigün 2.10.1938):

Suriye ve Lübnan gazetelerinin garazkar ve Hatay Devleti aleyhindeki yayınları zerine Maarif Vekili’nin beyanatı;

“..... Cenevre’de kabul edilen Anayasada, Hatay’da Arapça tedrisat yapan bir lise açmak hususunda hiçbir kayıt yoktur. Yalnız eskiden beri Arapça tedrisat yapan ilk mekteplere Arapça tedrisat için müsaade verilmiştir. Ve vaziyet bütün sarahatle (açıklık) meydanda iken her nasılsa Türkçe öğrenmemiş olan bir kısım gençlerimizin diğer messeselerimizde olduğu gibi sırf maarif nimetlerinden mahrum kalmamaları için Arapça tedrisat yapan Erkek Lisesini muallimleriyle

beraber şimdilik idame ederek hemen tedrisata başlayacağımız hususunda bir endişeye mahal yoktur.”

Ayrıca bu öğretim yılına kadar hem zorunlu dil dersi ve hem de bazı derslerin öğrenim dili olan Fransızca, yeni dönemde sadece okulda seçmeli yabancı dil olarak okutulmaya başlandı (Yenigün 29.9.1938; Melek1991: 69).

3.1.7. Okula Kabul

1921 yılında Sultani açıldığında, okul idaresi I. Dünya Savaşı nedeniyle öğrenimlerini yarım bırakmak zorunda kalan öğrencilere öğrenimlerini tamamlayabilmeleri için okula kabul edilme olanağı sağladı. Öğrenciler okula kabul edilebilmek için okul idaresine baş vuruyorlar, öğrenci başvuruları Öğretmenler Kurulu tarafından değerlendiriliyor ve idare okula kabul edilen öğrencilerin seviyelerini tespit etmek amacıyla bu öğrencileri sınava tutuyordu. Öğrencinin sınavda gösterdiği başarıya göre kaçınıcı sınıfta öğrenimine devam edeceğine Öğretmenler Kurulu'nda karar verilirdi (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 27 Ekim 1921/1; 6 Ekim 1922/3).

1934 yılında liseye giriş barajı konusunda yapılan bir düzenleme ile ilkokulu bitiren öğrencilerin sertifika imtihanlarından notu 10 olanlar sadece ilkokul mezunu sayılacak, 12 olanlar ise liseye girme hakkına sahip olacaklardı.

Öğrenci Nakilleri: 1935'ten sonra gerek siyasi gerginlik, ayrımcı ve baskıcı uygulamalar, gerekse bakalorya baskısı ile okulu terk ve başka okullara nakil olayları artar. Bunlar arasında 1. kısım bakaloryayı verip tasdikname alanlar da vardır. 1937–1938 dönemi siyasi gerginlik ve bunun ardından Hataylı ailelerin Türkiye'den Hatay'a dönmeleri, Hatay Devleti'nin kurulması, Türkiye'den aileleriyle birlikte çok sayıda öğrenci gelmesi nakil olaylarını hızlandırmış, bu da Lise'nin iç işleyişini, öğrenci yapısını, disiplini ve başarıyı olumsuz etkilemiştir. Bu süreç içinde çok sayıda okulu terk olayı vardır. Hatay'ın anavatana katılmasından sonra bu defa yeni ve tersine bir nakil ve tasdikname süreci başlamıştır (EK- 13) (Antakya Sultanisi Tasdikname Defteri 1937-1938).

3.1.8. Sınav

1921 yılında açılmış olan Antakya Sultanisi'nin öğrenim süresi 11 yıl idi (ilkokul 5, ortaokul 3, lise 3 yıl). Okul idaresi savaş, işgal gibi sebeplerle

öğrenimlerini yarım bırakan öğrencilerin öğrenimlerini tamamlayabilmelerine olanak sağlamış, bu çerçevede öğrencilerin seviyelerini tespit için bir sınav yapılmış ve öğrenciler sınavda gösterdiği başarıya göre birden on bire kadar sınıflardan seviyelerine uygun olanlarına yerleştirilmişlerdi (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 6 Ekim 1922/ md. 3).

Son sınıfta, öğrenci sene sonunda girdiği imtihanlarda sadece Fransızca dersinde başarılı olursa “Fransızca ehliyetnamesi” adı verilen bir belge almaya hak kazanmaktaydı. Aynı şekilde Türkçe dersinde başarılı olan öğrenciye de “Türkçe ehliyetnamesi” verilmekteydi. Öğrencinin diploma (EK- 14) alıp Antakya Sultanisi mezunu olması için ise hem Türkçe, hem de Fransızca imtihanlarında başarılı olabilmesi gerekmekteydi (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 4.1.1926/ md. 2).

Daha önce belirtildiği gibi Antakya Sultanisi yeni kurulduğunda Mekteb-i Sultani (Galatasaray Lisesi) model alınmış, sınav sistemi Mekteb-i Sultani Nizamnamesi’ne göre uygulanmıştı. Buna göre, Sultani’de okuyan öğrencilerin diploma alabilmek için Sancak Maarif Müdürlüğü’nden gelen bir heyet huzurunda yapılan sınavda başarılı olmaları gerekmekteydi. Söz konusu sınavda Türkçe ve Fransızca dersleri ile ilgili sorular çıkardı ve öğrencinin başarılı olabilmesi için tüm derslerin sınavlarını başarması gerekmekteydi. Her iki dili kapsayan derslerin tüm derslerin sınavlarını başaran öğrenci şahadetname almaya hak kazanıyordu (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 12 Mart 1922/8; 1 Ekim 1924/ md. 1) (Bkz. EK- 15).

9 Mayıs 1932 tarihinde Suriye Maarif Vezâreti’nin yayınladığı 4408 nolu karar ile, Fransız sistemi olan ve Suriye okullarında uygulanmakta olan bakalorya sınavı Antakya Lisesi’nde de uygulanmaya başlandı (EK-16) (Mecmuat-ü Mukarrerat-ü Hükümet-i Suriye (1931-1933) 1935). 19 Haziran 1932 tarihli Suriye Maarif Vezâreti’nin 4348 no.lu kararı ile de Sancak’ta uygulanması kararlaştırılan bakaloryanın uygulanma esasları belirlenmişti. (Mecmuat-ü Mukarrerat-ı Hükümet-i Suriye (1931-1933) 1935) Buna göre:

Son sınıf öğrencilerinin katıldıkları bakalorya imtihanı Edebiyat Bölümü ve Fen Bölümü olarak iki gruba ayrılıyordu. Öğrenci seçtiği bir bölümün sınavına veya isterse iki bölümün sınavına da girebilmekteydi. 1933 yılında lisede felsefe bölümü açıldı. Böylece lise 12 yıla çıkarılmış oldu. Bu bölümün açılmasından sonra edebiyat ve fen bölümleri gibi bu bölüm için de bakalorya sınavları uygulanmaya başlandı. Sınavlar sözlü ve yazılı olmak üzere iki aşamada yapılmaktaydı. Önce sözlü sınav yapılır, sözlü sınavı geçen öğrenci yazılı sınava

yapılmaktaydı. Önce sözlü sınav yapılır, sözlü sınavı geçen öğrenci yazılı sınava girmeye hak kazanırdı. Öğrenci seçtiği bölümü yazılı sınavında değiştiremezdi. Suriye Bakalorya sınavları Antakya Lisesi için Türkçe ve Arapça olarak iki dilde düzenlenirdi (EK-17; EK- 18). Ancak bu iki dilden giren öğrencilere Fransızca dersi ile ilgili sorular da sorulurdu ve öğrencinin bakaloryaya hak kazanabilmesi için bu dersi başarıyla geçmiş olması zorunlu idi. Ama Arap kısmı öğrencilerinin Türkçe dersi ile ilgili soruları cevaplamaları zorunlu değildi (Antakya Sultanisi Bakalorya Defteri 1930).

Bir öğretim yılında iki bakalorya sınavı uygulanırdı. Bunlardan ilki Haziran'da, ikincisi ise Ekim'de yapılırdı. Sınav tarihleri, sınavın nerede yapılacağı İskenderun Sancağı İdaresi tarafından belirlenerek ilân edilir, sınav neticeleri yine İskenderun Sancağı İdaresi tarafından aynı şekilde duyurulurdu (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 12 Mart 1922/ md. 8).

Bakalorya imtihanına giren öğrenciler her sınav için sınava giriş ücreti olarak 3'er Suriye lirası öderdi. Sancak Maarif Müdürlüğü'nde görev alan en kıdemli öğretmenler bakalorya sınav sorularını hazırlar ve sınav saatine kadar bu soruları gizlerlerdi. Ayrıca bu öğretmenler, sınav sırasında gözetmenlik yaparlardı. 1934'te bu yetki ve sorumluluk, sınavlarda usulsüzlük yapıldığı gerekçesiyle Suriye Hükümeti tarafından İskenderun Sancak İdaresi'nin elinden alındı, Suriye Maarif Vezâreti'ne devredildi. Bundan sonra bakalorya sınav sorularının sadece Türkçe'nin ve bu dil ile okutulan derslerin soruları, Sancak Mutasarrıfı'nın başkanlığındaki Maarif Heyeti tarafından hazırlandı. Bu derslerin dışında kalan diğer tüm dersler ile ilgili sorular Suriye Maarif Vezâreti tarafından Arapça ve Fransızca olarak, sınava katılacak öğrenci sayısı kadar hazırlanarak, zarflara konulup, mühürleniyor ve Maarif Müfettişliği aracılığıyla liseye gönderiliyordu. Sınav saatinde bu sorular heyet huzurunda açılarak öğretmenlere dağıtılıyor, sınav bitiminde de yine zarflara konulup, Sancak'tan görevlendirilen öğretmenlerin de içinde bulunduğu bir heyet tarafından Suriye Maarif Nezâreti'nde değerlendirilerek sonuçları bütün ülkede ilân ediliyordu (Mecmuat-ü Mukarrerat-ı Hükümet-i Suriye (1931-1933) 1935).

1934'te yapılan bir düzenlemeyle öğrenciler bakalorya sınavlarına girebilmek için merkezi Beyrut'ta bulunan Fransız Yüksek Komiserliği'ne veya Şam, Halep, Lazkiye ve İskenderun Maarif Müfettişliklerine baş vurmaya başladı. Bu yıldan itibaren sınav merkezleri de değiştirilerek Beyrut, Şam Halep, Lazkiye ve İskenderun sınav merkezi olarak belirlendi (Yenigün 3.7.1934).

Bakalorya sınavları değerlendirilirken sözlü ve yazılı bakalorya sınavlarında öğrencinin aldığı puanların ortalaması alınır. Diplomaya esas olan notların alt sınırı "0" (sıfır), üst sınırı "20" idi Birinci aşamada bütün derslerden sıfır alan öğrenciler başarısız sayılır ve ikinci aşamaya geçemezdi. Tüm derslerden 10 alan öğrenci orta (vasat) derece ile, 12 ile 14 arası not alan öğrenci ortanın üstü derece ile, 14 ile 16 arası not alan öğrenci iyi derece ile, 16 ile 20 arasında not alan öğrenci çok iyi derece ile bakalorya almaya hak kazanırdı (Antakya Sultanisi Mukareret Defteri 12 Mart 1922; Defteri 12 Mayıs 1924; 4 Ocak 1936; Mecmuat-ü Mukarerrat-ü Hükümet-i Suriye (1931-1933) 1935; Yenigün 11.6.1934; 3.7.1934; 7.8.1936)

1938'de Hatay Devleti'nin kurulmasından sonra bu sistem kaldırıldı ve eğitim alanında yapılan düzenleme ile Hatay'da bulunan okullarda Türkiye'deki sınav sistemi uygulanmaya başlandı.

Bakalorya sisteminin uygulanışı ile ilgili olarak, 1930-1934 yıllarında öğrencilerin hangi dersin bakaloryasına girdikleri ve sonuçları örnek olarak çizelge halinde aşağıda çıkarılmıştır.

Çizelge 30. 1931-1934 Yılları Arasında Bakalorya Sınavlarına Giren Öğrenciler, Bu Öğrencilerin Ne Zaman, Hangi Bölümden Sınava Girdikleri ve Sınav Sonuçlarına İlişkin Bilgiler

Türk Kısmı Haziran-1930

İSİM	DOĞUM YERİ VE YILI	BÖLÜMÜ (Edebiyat /Fen)	SONUÇ
Emin Asim	-	Edebiyat	Geçti
Midhat Nachit	-	Edebiyat	Geçti
Rechad Mégid	-	Edebiyat	Geçti
Rassim Chamseddine	-	Edebiyat	Geçti

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Türk Kısmı Haziran-1930

İSİM	DOĞUM YERİ VE YILI	BÖLÜMÜ (Edebiyat /Fen)	SONUÇ
Emin Asim	-	Fen	Geçti
Midhat Nachit	-	Fen	Geçti
Rechad Mégid	-	Fen	Geçti
Rassim Chamseddine	-	Fen	Geçti

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Muhtelit Kısım Ekim- 1931

İSİM	DOĞUM YERİ VE YILI	ARAP / TÜRK	BÖLÜMÜ (Edebiyat/ Fen)	Sonuç
André Darrous	Antakya /1915	Arap	Edebiyat	Geçti
Fouad Gebara	Antakya / 1911	Arap	Edebiyat	Geçti
Georges Dghraim	Antakya /1915	Arap	Edebiyat	Geçti
Souhbi Zachour	Antakya / 1915	Arap	Edebiyat	Geçti
Adel Chaaban	Antakya /1908	Arap	Edebiyat	Geçti
William Khoury	Antakya / 1913	Arap	Edebiyat	Geçti
Garib Hussein Kapan	Antakya /1914	Arap	Edebiyat	Geçti
Bahaeddine Nahit	Antakya / 1913	Arap	Edebiyat	İkmale kaldı
Husni Baki	(?*) /1909	Türk	Edebiyat	Geçti
Mazloun Masareoji	Antakya / 1914	Türk	Edebiyat	Geçti
Khalil Hikmet	Beyrut /1913	Türk	Edebiyat	Geçti
Kémal Tawil	Antakya/1912	Türk	Edebiyat	Geçti
Andé Darrous	Antakya / 1915	Arap	Fen	Geçti
Fouad Gebara	Antakya / 1911	Arap	Fen	Geçti
Goarges Dghraim	Antakya / 1915	Arap	Fen	Geçti
Baha el Dine Nahit	Antakya / 1913	Arap	Fen	İkmale kaldı
Mazloun Masarajı	Antakya / 1914	Türk	Fen	İkmale kaldı
Kémal Tawil	Antakya / 1912	Türk	Fen	İkmale kaldı
Fehmi Cerbedji	Antakya / 1909	Türk	Fen	Kaldı
Mursel Daglıoğlu	Antakya / 1912	Türk	Fen	Kaldı

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Muhtelit Kısım Ekim- 1931

İSİM	DOĞUM YERİ VE YILI	ARAP / TÜRK	BÖLÜMÜ (Edebiyat / Fen)	SONUÇ
Bourros Kalache	Antakya / 1895	Arap	Edebiyat	Geçti
Assouad Toufic	Halep / 1913	Arap	Edebiyat	Geçti
Baha el Dine Nacit	Antakya / 1913	Arap	Edebiyat	Geçti
Dağlıoğlu Mursel	Antakya / 1912	Türk	Edebiyat	Geçti
Fehmi Delioğlu	Antakya / 1909	Türk	Edebiyat	Geçti
Baha el Dine Nachit	Antakya / 1913	Arap	Fen	İkmale kaldı
Fehmi Cerbedji	Antakya / 1909	Türk	Fen	İkmale kaldı
Dağhoğlu Mursel	Antakya / 1912	Türk	Fen	İkmale kaldı

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Arap Kısmı – Haziran – 1932

İSİM	DOĞUM YERİ ve YILI	ARAP / TÜRK	BÖLÜMÜ (Edebiyat / Fen)	SONUÇ
Abdelnour Noury	Antakya / 1904	Arap	Edebiyat	İkmale kaldı
Aouad ?*	Antakya / 1916	Arap	Edebiyat	Geçti
Aouad Pierre	Antakya / 1908	Arap	Edebiyat	Geçti
Azar Dimitri	Antakya / 1912	Arap	Edebiyat	İkmale kaldı
Bovtro Touffik	Antakya / 1911	Arap	Edebiyat	Geçti
Chakra Yosefh	Antakya / 1910	Arap	Edebiyat	İkmale kaldı
Dabdab Abdulmessil	Antakya / 1905	Arap	Edebiyat	Geçti
Dfébrail Nakkoul	Antakya / 1915	Arap	Edebiyat	Geçti
Ghaly Misbah	Antakya / 1914	Arap	Edebiyat	İkmale kaldı
Gazal Firid	Antakya / 1916	Arap	Edebiyat	İkmale kaldı
Kalache Férid	Antakya / 1914	Arap	Fen	Bilgi bulunamadı
Kalache Naim	Antakya / 1915	Arap	Fen	Bilgi bulunamadı
Kazanajı Ferid	Antakya / 1914	Arap	Fen	Bilgi bulunamadı
Khoury Yousefh	Antakya / 1902	Arap	Fen	İkmale kaldı
Sifirdon Aleksandre	Antakya / 1912	Arap	Fen	Geçti
Tuleyli Bayram	Antakya / 1916	Arap	Fen	Bilgi bulunamadı
Ward Michel	Antakya / 1919	Arap	Fen	Bilgi bulunamadı
Ward Narhlé	Antakya / 1911	Arap	Fen	İkmale kaldı
Zachour Yousefh	Antakya / 1913	Arap	Fen	Bilgi bulunamadı

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Türk Kısmı – Haziran- 1932

İSİM	DOĞUM YERİ ve YILI	ARAP / TÜRK	BÖLÜMÜ (Edebiyat / Fen)	SONUÇ
El Hasszada Koulki	Kırıkhan / 1914	Türk	Edebiyat	Geçti
Cheikhzada Hussein	Antakya / 1915	Türk	Edebiyat	Bilgi bulunamadı
Massaradfizada*Recha	Antakya / 1911	Türk	Edebiyat	Geçti
Mourazzada Saïd	Antakya / 1915	Türk	Edebiyat	Bilgi bulunamadı
Suveidanzada Omar	Antakya / 1913	Türk	Edebiyat	Geçti
Tawil Salaheddine	Antakya / 1916	Türk	Edebiyat	Geçti

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Arap Kısmı – Haziran - 1932

İSİM	DOĞUM YERİ ve YILI	TÜRK / ARAP	BÖLÜMÜ (Edebiyat Fen)	SONUÇ
Alexandre Spiridan	Antakya / 1912	Arap	Fen	Geçti
Kalache Férid	Antakya / 1914	Arap	Fen	İkmale kaldı
Kalache Naim	Antakya / 1915	Arap	Fen	İkmale kaldı
Awad Pierre	Antakya / 1908	Arap	Fen	İkmale kaldı
Aouad Elian	Antakya / 1916	Arap	Fen	İkmale kaldı
Kazandji Férid	Antakya / 1914	Arap	Fen	İkmale kaldı

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Arap Kısmı –Ekim- 1932

İSİM	DOĞUM YERİ ve YILI	TÜRK / ARAP	BÖLÜMÜ (Edebiyat / Fen)	SONUÇ
Michel Ward	Antakya / 1912	Arap	Edebiyat	Bilgi bulunamadı
Baha El Dine Nahile	Antakya / 1913	Arap	Edebiyat	Bilgi bulunamadı
Farid Kalache	Antakya / 1914	Arap	Edebiyat	Bilgi bulunamadı
Nouri Abdelnour	Antakya / 1904	Arap	Edebiyat	Bilgi bulunamadı
Naim Kalache	Antakya / 1915	Arap	Edebiyat	Bilgi bulunamadı
Bayran Tuleyli	Antakya / 1916	Arap	Edebiyat	Geçti
Misbah Gally	Antakya / 1914	Arap	Edebiyat	Bilgi bulunamadı
Yosefh Zachour	Antakya / 1913	Arap	Edebiyat	Geçti
Farid Kazanajı	Antakya / 1914	Arap	Edebiyat	Bilgi bulunamadı

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Arap Kısmı Ekim-1932

İSİM	DOĞUM YERİ ve YILI	TÜRK / ARAP	BÖLÜMÜ (Edebiyat / Fen)	SONUÇ
Farid Kalache	Antakya / 1914	Arap	Fen	Bilgi bulunamadı
Naim Kalache	Antakya / 1915	Arap	Fen	Bilgi bulunamadı

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Arap Kısmı Ekim-1932

İSİM	DOĞUM YERİ ve YILI	TÜRK / ARAP	BÖLÜMÜ (Edebiyat / Fen)	SONUÇ
Yosefh Khoury	Antakya / 1902	Arap	Edebiyat	Geçti
Ward Nahrlé	Antakya / 1911	Arap	Edebiyat	Geçti

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Türk Kısmı Ekim-1932

İSİM	DOĞUM YERİ ve YILI	TÜRK / ARAP	BÖLÜMÜ (Edebiyat / Fen)	SONUÇ
Husséin Chichzade	Antakya / 1915	Türk	Edebiyat	Geçti
Said Mourad	Antakya / 1915	Türk	Edebiyat	Geçti

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Arap Kısmı Haziran- 1933

İSİM	DOĞUM YERİ ve YILI	TÜRK / ARAP	BÖLÜMÜ (Edebiyat / Fen)	SONUÇ
Nicolas Mathias	Antakya / 1914	Arap	Edebiyat	Geçti
Victor Marine	Antakya / 1914	Arap	Edebiyat	Geçti
Michel Pacha	Antakya / 1916	Arap	Edebiyat	Geçti
Naim Kalache	Antakya / 1915	Arap	Edebiyat	İkmalde kaldı
Misbah Gally	Antakya / 1914	Arap	Edebiyat	İkmalde kaldı
Yorgui Khoury	Antakya / 1910	Arap	Edebiyat	İkmalde kaldı

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Türk Kısmı Haziran- 1933

İSİM	DOĞUM YERİ ve YILI	TÜRK / ARAP	BÖLÜMÜ (Edebiyat / Fen)	SONUÇ
Ekrem Chamseddine	Antakya / 1915	Türk	Edebiyat	Geçti
Adel Bériket	Antakya / 1916	Türk	Edebiyat	Geçti
İsmail Masarajı	Antakya / 1913	Türk	Edebiyat	İkmale kaldı
Yayia Kemal	Antakya / 1913	Türk	Edebiyat	İkmale kaldı
Abbas Hasan	Antakya / 1908	Türk	Edebiyat	İkmale kaldı

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Arap Kısmı Haziran – 1933

İSİM	DOĞUM YERİ ve YILI	TÜRK / ARAP	BÖLÜMÜ (Edebiyat / Fen)	SONUÇ
Viktor Marine	Antakya / 1914	Arap	Fen	İkmale kaldı
Michel Pacha	Antakya / 1916	Arap	Fen	Geçti
Naim Kalacha	Antakya / 1915	Arap	Fen	İkmale kaldı
Yorgui Jrhoury	Antakya / 1914	Arap	Fen	İkmale kaldı

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Arap Kısmı Ekim - 1933

İSİM	DOĞUM YERİ ve YILI	TÜRK / ARAP	BÖLÜMÜ (Edebiyat / Fen)	SONUÇ
Baha el Dine	Antakya / 1913	Arap	Edebiyat	İkmale kaldı
Misbah Gali	Antakya / 1914	Arap	Edebiyat	İkmale kaldı
Georges Khoury	Antakya / 1910	Arap	Edebiyat	İkmale kaldı
Naim Kalache	Antakya / 1915	Arap	Edebiyat	İkmale kaldı

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Türk Kısmı Ekim - 1933

İSİM	DOĞUM YERİ ve YILI	TÜRK / ARAP	BÖLÜMÜ (Edebiyat / Fen)	SONUÇ
Aouni Yahya	Antakya / 1913	Türk	Edebiyat	Geçti
İsmail Massarajı	Antakya / 1913	Türk	Edebiyat	Geçti

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Arap Kısmı Ekim - 1933

İSİM	DOĞUM YERİ ve YILI	TÜRK / ARAP	BÖLÜMÜ (Edebiyat / Fen)	SONUÇ
Baha el Dine	Antakya / 1913	Arap	Fen	İkmale kaldı
Naim Kalache	Antakya / 1915	Arap	Fen	İkmale kaldı

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Türk Kısmı Haziran - 1934

İSİM	DOĞUM YERİ ve YILI	TÜRK / ARAP	BÖLÜMÜ	SONUÇ
İsmail Massarajı	Antakya / 1913	Türk	Felsefe	İkmale kaldı
Bayram Touleyli	Antakya / 1916	Türk	Felsefe	Geçti

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Arap Kısmı Haziran – 1934

İSİM	DOĞUM YERİ ve YILI	TÜRK / ARAP	BÖLÜMÜ (Edebiyat / Fen)	SONUÇ
Picre Ladkany	Mersin / 1916	Arap	Edebiyat	Geçti
Nikolas Houry	Antakya / 1914	Arap	Edebiyat	Bilgi bulunamadı
Remzi Hamoui	Antakya / 1915	Arap	Edebiyat	Bilgi bulunamadı
Nader Nedgil	Antakya / 1911	Arap	Edebiyat	Bilgi bulunamadı
Alexandre Kabarity	Antakya / 1916	Arap	Edebiyat	Geçti
Léon Marine	Antakya / 1915	Arap	Edebiyat	Bilgi bulunamadı
Féerid Awad	Antakya / 1918	Arap	Edebiyat	Bilgi bulunamadı
Naim Kalache	Antakya / 1915	Arap	Edebiyat	Bilgi bulunamadı
Jean Ghazal	Antakya / 1915	Arap	Edebiyat	Bilgi bulunamadı
Élie Houry	Antakya / 1914	Arap	Edebiyat	Bilgi bulunamadı
Nicolas Sultanem	Antakya / 1911	Arap	Edebiyat	Bilgi bulunamadı

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

Türk Kısmı Haziran - 1934

İSİM	DOĞUM YERİ Ve YILI	TÜRK / ARAP	BÖLÜMÜ (Edebiyat / Fen)	SONUÇ
Emin Garip	İstanbul / 1914	Türk	Edebiyat	İkmale kaldı
Nedjmeddine Kouseyri	Antakya / 1913	Türk	Edebiyat	İkmale kaldı
Fadel Tossiaoui	Antakya / 1914	Türk	Edebiyat	İkmale kaldı
Mustafa İstambouli	Antakya / 1913	Türk	Edebiyat	İkmale kaldı
Edib Jankat	Halep / 1911	Türk	Edebiyat	İkmale kaldı
Hassan Yedidji	Antakya / 1914	Türk	Edebiyat	İkmale kaldı
Omar Bahsanali	Antakya / 1916	Türk	Edebiyat	İkmale kaldı
Nafi Kissafaki	Antakya / 1914	Türk	Edebiyat	İkmale kaldı
Mohamed Massaradji	Antakya / 1919	Türk	Edebiyat	İkmale kaldı
Chékib Chabo	Antakya / 1914	Türk	Edebiyat	İkmale kaldı
Sami Assalji	Antakya / 1916	Türk	Edebiyat	İkmale kaldı

Kaynak: Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.

3.1.9. Disiplin

Okulun disiplin ve düzenini sağlamak amacıyla her eğitim yılına başında öğretmenlerden oluşan ve gizli oyla bir "Disiplin Kurulu" seçildi. Disiplin Kurulu üyelerinden biri veya birkaçının sene içerisinde okuldan ayrılması durumunda

kurul üyelerinin yeniden belirlenmesi için yine öğretmenler kurulunda gizli oylama ile seçim yapılırdı (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 6 Ekim 1925).

Disiplin kurulu, Türk öğretmenlerin yanı sıra, birbirinden farklı etnik yapıya mensup öğretmenlerin de katılımıyla oluşturuluyordu. Bunun yanı sıra bu öğretmenlerin bir kısmı Türkiye’de, bir kısmı Fransa’da, bir kısmı da Suriye gibi çeşitli yerlerde eğitim görmüşlerdi. Ayrıca öğretmenler arasında doktora yapmış olanlardan ilkökul mezununa kadar çeşitli eğitim seviyelerinde olanlar vardı. Her grubun, herkesin fikri ve amacı farklıydı. Bunun sonucu olarak öğretmenler arasında, ortaya çıkan kültür ve anlayış farklılığı okulun disiplinini sağlayabilme konusunda da uyumsuzlukların yaşanmasına sebep oluyordu. Belirtilen tüm bu sebepler okuldaki disiplinin bozulmasına neden olduğu gibi, bozulan düzenin yeniden sağlanabilmesinde de zorluklara sebep oluyordu (Yenigün 1933/ 57; Bilgili 1939: 57).

3.1.9.1. Nöbetçi Öğretmen

Antakya Sultanisi içinde öğrencilerin birbirleri olan ilişkilerinin yanı sıra öğretmenleri ve okul hizmetlileri arasındaki ilişki düzeyinin belirlenmesi öğrencilerin okulda buldukları saatlerde onların davranışlarının kontrol edilip okul içi disiplinin sağlanması amacıyla Sultani’nin açıldığı 1921-1922 eğitim yılı başında öğretmenler kurulunda bazı kararlar alınmıştı. Buna göre disiplin ve düzeni Öğretmenler Kurulu tarafından haftanın belirli günleri için seçilen nöbetçi öğretmenler tarafından sağlanacaktı. Nöbetçi öğretmenler öğrencilerin disiplinini sağlamak amacıyla her öğrencinin okul içindeki davranışlarını kontrol ederek bunları not eder, her haftanın bitiminde öğretmen ve öğrencilerin huzurunda öğrencilerin iyi ve kötü davranışlarını açıklayarak gerekli gördüğü durumlar için uyarılar yapardı (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri , 24 Ocak 1922/ md. 6; 12 Şubat 1922/ md. 7). Okul düzeninin sağlanmasında nöbetçi öğretmenin büyük sorumluluğu vardı.

Nöbetçi öğretmenler nöbet günleri okula erken gelirdi. Bunun yanı sıra gün içinde okul içindeki davranışlarından dolayı ceza alan öğrencilere verilecek cezalar için de nöbetçi öğretmenler 11.30’ a (saat 17.30) kadar okulda kahlardı (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 12 Şubat 1922/ md. 7).

Sultani’nin kuruluşundan itibaren okulda derse giriş ve çıkışları duyurmak için zil yerine trampet kullanılmıştır. Öğrenciler bu trampet sesi ile dersliklere

girer ve derslere başlanır, yine bu ses ile ders bitirilirdi. Ders bitiminde veya teneffüsün bittiğini bildiren trampet sesi ile öğrenciler nöbetçi öğretmenlerin refakatinde sessizce sınıflarına girerlerdi. Öğrenciler teneffüslerde, yağmurun yağdığı özel durumlar dışında, bahçeye çıkma mecburiyetinde olup teneffüste öğrencilerin sınıflara girmeleri yasaktı. Ayrıca öğrencilerin okul içinde hademe, bakkal ve kahveci ile konuşması yasaktı. Nöbetçi öğretmenler bu kuralların uygulanmasından sorumlu idi ve gerektiğinde düzenin temini için diğer öğretmenleri uyarabilme yetkisine sahipti. Dersler başladıktan sonra öğrencilerin sınıflardan dışarıya çıkmaları, derste gürültü çıkarmaları yasaktı. Öte yandan sınıfların öğretmensiz kalması durumunda bu sınıflarla nöbetçi öğretmenler ilgilenerek sınıfların boş kalması engellenirdi.

Nöbetçi öğretmenler, dersleri olduğu zamanlar dışında kesinlikle öğretmenler odası veya diğer odalarda oturamazlardı. Bu zamanlarda öğrencileri kontrol ederek uygun olmayan davranışlarda bulunanları uyarır veya öğrencilere izinsizlik cezası verebilirdi. Nitekim nöbetçi öğretmenler gün içinde gözlemledikleri olaylar hakkındaki gözlem ve görüşlerini okul müdürüne yazılı olarak iletirlerdi (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 12 Ocak 1922/ md. 5).

3.1.9.2. Cezalar

Antakya Sultanisi'nde derslerin devamı süresince disiplinin sağlanması amacıyla bir takım kuralların uygulandığı görülmektedir. Buna göre; ders sırasında, arkadaşı ile konuşmak, gülmek, izin almadan yerinden kalkmak, sıra halinde giderken gürültü çıkarmak gibi hareketler kabahat sayıldığından bu tür davranışlarda bulunanlara tevkif (belli bir saate kadar okulda kalma cezası) cezası verilmekteydi (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 24 Ocak 1922/ md. 6). Tevkif cezası, akşam saatlerinde yani okul çıkışlarında uygulanırdı. Bu cezayı alan bir öğrenci nöbetçi öğretmenin gözetiminde saat 11.30'a (17.30) kadar okulda bekleme cezası alırdı (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 12 Şubat 1922/ md. 7). Cezaların derecesi yapılan yaramazlığın veya tembelliğin büyüklüğüne göre değişmekteydi. Kabahatler için "okuldan geçici olarak uzaklaştırma" veya "okuldan atılma" gibi cezalar mevcuttu (EK-19). Fakat bu tür cezalar çok ağır suç işleyen öğrenciler için uygulanırdı. Bu ceza okulun disiplinini bozan, müfredat programına, programın işleyişine karşı gelerek bunu protesto eden ve siyasi olaylara karışan öğrencilere uygulanmaktaydı. "Dayak"

öğrencilere uygulanabilecek cezalar arasında değildi. Ancak bazı öğretmenlerin öğrencileri dövdüğü gibi, onları rencide edici sözlerle aşağıladıkları da görülebiliyordu. Bu uygulamalar özellikle Fransız ve Arap öğretmenler tarafında Türk öğrencilerine karşı uygulanmaktaydı. Türk öğrenciler ise karşılaştıkları bu tutumlar nedeniyle okulu terk etmeye mecbur kalıyorlar, bu durum ise okuldaki Türk öğrencilerinin sayısının azalmasına neden oluyordu. Okulda yaşanan disiplin ile ilgili olaylar bazen basına da yansıyor. Okulda yaşanan bazı tatsız olaylarla ilgili olarak Yeni Mecmua'da yayınlanan şu yazı bunlara bir örnek olarak gösterilebilir (Yeni Mecmua, 15.1.1929: 11):

“Antakya Lisesi 11. sınıf talebesi müttefikan tasdiknamelerini alarak mektebi tek ettiler.

Sebepler gösterilen bazı hususlar:

- *Fransızca öğretmeni Monsieur Bazantay'ın talebeyi “Eşek! Hayvan” diye sürekli tahkir ettiği, buna üzülen öğrencilerin okulu toptan terk ettikleri...*
- *11. sınıf talebelerinin idari ve inzibatî tedbirlerden müteessir olarak okulu terk ettikleri.....*

3-4 ay önce bu lisede öğretmenlerden biri, şapka giydiği için bir öğrenciyi tokatlamak suretiyle ağır bir tacizde bulundu. Halk bundan üzüntü duymuştu. Müdür Lütfi Rifai Bey “ Talebenin şapka giymesinin serbest olduğu”nu okulda yazılı olarak ilân etti. Bu büyüklük ve hürriyetperverlik halkta şükran ve hisleri doğurdu.

Bu ikinci hadisede de müdürün okula hakim olup talebeye tasdiknamelerini vermeden Maarif Reislîği'ni haberdar etmesini ve Maarif Reisi Mithat Bey'in öncü ve aracı olmasını bekleyenler oldu. Belki hadise büyümeden kapatılırdı.”

Arif Rifai'nin okul müdürlüğünden ayrılmasından sonra bütün idreyi eline alan Bazantay'ın okuldaki etkinliği giderek arttı. Mesut Fani, Bazantay'a bu yetkinin verilmesinden sonra eğitim ve okulların durumunu şu şekilde değerlendirmiştir: “1933 yılından yeni rejimin kurulmasına (1938) kadar okullar disiplinsiz, bir anarşi ocağı oldu. Özellikle liseliler silahlı geziyordu. Hataylıları (Bu dönemde Hatay ismi henüz resmen yoktur ancak bilginin kitabında Hatay adı kullanılmıştır) etnik varlıklara ayıran ve aralarına rekabet sokan manda politikası genç beyinlerde giderek ihtilal yapmaya başladı. Nitekim öğrenciler lise binası içinde boğuşarak, bıçaklanıyordu. Buna cesaret edenler cezalandırılmadığı gibi hoş görülüyordu. Bunun yanı sıra okula devam etmemek, derse girip

girmemek, öğretmeni kovup kovmamak öğrencinin keyfine kalmıştı. Tüm bu suçlar Türklük aleyhine cezasız bırakılıyordu. Bunu anlayan Türk öğrenciler kendi aralarında toplanarak bir disiplin heyeti teşkil etti.’ Bütün bu olaylar Manda memurlarının genç beyinlere anarşiyi aşıl原因an sistemli politikasının bir sonucu idi ve Bazantay okullardaki olayların Fransızlar adına tetikleyicisi idi.” (Bilgili, s.60-61).

3.1.9.3. Ödül Sistemi

Sultani’de disiplinsizliği önlemek amacıyla verilen cezalar yanında, iyi hal ve hareketleri görülen veya derslerde başarılı olan öğrencilere de teşvik amaçlı ödüller verilmekte ya da bu öğrencilerin isimleri her dönem sonunda iftihar listesine eklenmekteydi. Cezalar ve ödüller nöbetçi öğretmenler tarafından oluşturulan deftere kaydedilmekte, idare bunları tespit ederek hafta sonu tatili öncesi öğrencilere duyurmaktaydı (EK- 20) (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 27 Ekim 1921; 12 Şubat 1922/ md. 7; 12 Mayıs 1924/ md. 8). Ödül alan öğrencilere örnek olarak, 1925 yılının üç döneminde iftihara geçen öğrencilerin listeleri incelenebilir:

Çizelge 31. 1925 Yılında Üç Ayrı Dönemde Hazırlanan İftihar Listesine Giren Öğrenciler

İftihar Listesi 27 Ocak 1925

Sınıf	Numro	İsim
11	17	Kamil Efendi
10	25	İbrahim Efendi
8	69	Şekip Efendi
7	76	Nafi Efendi
7	80	Yahya Efendi
6	96	Sami Efendi
5	119	Mehmet..Efendi
4	210	Fazıl Efendi
3	223	Adil Efendi
3	45	Hasan Basri Efendi
2	354	Mustafa Efendi
1	349	Mehmet Efendi

Kaynak: Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 27 Ocak 1925.

İftihar Listesi 12 Mayıs 1925

Sınıf	Numro	İsim
11	17	Kamil Efendi
10	35	İbrahim Efendi
9	380	Abdulkerim Efendi
8	69	Şekip Efendi
8	360	?
7	66	Suphi Efendi
7	76	Nafi Efendi
7	80	Yahya Efendi
6	96	Sami Efendi
6	161	Reşad Efendi
6	252	Emin Efendi
5	199	Mehmet Mehdi Efendi
4	288	Said Efendi
4	315	Fazıl Efendi
3	45	Hasan Sabri Efendi
3	223	Adil Efendi
3	264	Tosun Efendi
2	354	Mustafa Efendi
2	399	Mehmet Efendi
1	349	Mehmet Efendi
1	394	Ahmet Efendi

Kaynak: Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 12 Mayıs 1925/8.

İftihar Listesi 6 Ekim 1925

Sınıf	Numro	İsim
Bilgi bulunamadı	280	Abdulkerim Efendi
Bilgi bulunamadı	69	Şekip Efendi
Bilgi bulunamadı	360	Musa Efendi
8	66	Suphi Efendi
Bilgi bulunamadı	76	Nafi Efendi
Bilgi bulunamadı	78	Ahmet Efendi
Bilgi bulunamadı	80	Yahya Efendi
7	96	Sami Efendi
Bilgi bulunamadı	161	Reşad Efendi
Bilgi bulunamadı	252	Emin Efendi
6	199	Mehmet Mehdi Efendi
Bilgi bulunamadı	206	Ali Efendi
5	137	Ömer Efendi
Bilgi bulunamadı	217	Fethi Efendi
Bilgi bulunamadı	256	Salahaddin Efendi
Bilgi bulunamadı	288	Said Efendi
Bilgi bulunamadı	315	Kamil Efendi
4	6	İsmail Hakkı Efendi
Bilgi bulunamadı	45	Hasan Basri Efendi
Bilgi bulunamadı	273	Adil Efendi
Bilgi bulunamadı	264	Dursun Efendi
Bilgi bulunamadı	269	Durmuş Efendi
Bilgi bulunamadı	344	Hamza Efendi
3	388	Sami Efendi
Bilgi bulunamadı	354	Mustafa Efendi
Bilgi bulunamadı	399	Mehmet Efendi
2	349	Mehmet Efendi

Kaynak:Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 6 Ekim 1925.

3.1.10. Bütçe Komisyonu

I. Dünya Savaşı nedeniyle yaşanan mali sıkıntı, Evkaf Nezareti tarafından okullara ayrılan paranın tahsil edilemez duruma gelmesine neden olmuştu. Sancağın Fransız idaresine geçmesinden sonra bu durumun düzeltilmesi amacıyla okulların eğitim masraflarının ve öğretmen maaşlarının karşılanması için Sancak Maarif bütçesinden bir pay ayrıldı. 1921 yılında maarif bütçesi 41.000 Suriye Lirası olarak tespit edildi, bu bütçe 1923 yılında yarıya indirildi, ancak daha sonra kademe kademe arttırılarak 1938 yılında bu bütçe 120.000 Suriye Lirası'na ulaştı. Ancak Fransız idaresi bu bütçenin sistemli bir şekilde gayrimüslim öğrencilerin eğitimine harcamak için azami çabayı harcıyordu (Bilgili 1939: 61-64).

Kasım 1921’de Antakya Sultanisi’nin ekonomik işlerini yürütmek amacıyla bir “Bütçe Komisyonu” oluşturuldu. Bütçe komisyonu üyeleri okul öğretmenleri arasından öğretmenler kurulunda yapılan gizli oylama ile belirlenirdi. İlk defa oluşturulan bütçe komisyonuna yapılan gizli oylama ile Nadir, Samih, Vehbi Efendiler seçilmişti. Komisyon üyeleri her yeni eğitim yılı başında yeniden belirleniyordu. Ancak sene içerisinde komisyon üyeleri öğretmenlerinin biri ya da bir kaçının okuldan ayrılması halinde yeniden seçimlere gidiliyordu (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 28 Kasım 1921/ md. 4; 4 Aralık 1921/ md. 5; 1 Ekim 1922/ md. 1; 29 Ağustos 1923/ md. 1). Antakya Sultanisi ilk yıllarda ekonomik sıkıntı içindeydi. Bu nedenle okulun öğretmen ihtiyacının karşılanabilmesi için okulda görevlendirilen bazı öğretmenlerin maaşlarını, maarif bütçesinden pay ayrılıncaya kadar okul öğretmenleri kendi ceplerinden karşıladılar (Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri 12 Şubat 1922/ md. 7).

1930’da Antakya Sultanisi’nde her alanda olduğu gibi bütçe ile ilgili konularda da düzenlemeler yapıldı. 22 Mart 1930 tarihinde Suriye Millet Meclisi’nden çıkan ve öğrenim ücretleri ile ilgili esasları içeren kararlar Antakya Sultanisi’nde de uygulandı. Buna göre maddi durumları kötü olan ve bu yüzden okul idaresine bir dilekçe ile başvurarak parasız kaydedilmek istediğini bildiren öğrenciler, bu hususun belirlenmesi üzerine öğrenci okula parasız kabul ediliyordu. Ancak bu öğrencilerin her sene baş vurularını yenilemeleri gerekiyordu. Öğrencilerin okulda parasız öğrenim görebilme isteklerinin kabul edilebilmesi için hiçbir disiplin suçu işlememiş, iyi ahlâklı ve derslerinde başarılı olmaları gerekmektedir. Öğrencinin bu koşullardan birine uymaması halinde parasız eğitimine son verilirdi. Ayrıca fakir öğrencilerin kitap ihtiyaçları okul tarafından karşılanacaktı. Durumu iyi olan öğrenciler ise bir yıllık öğrenim ücreti olarak okula üç Suriye altını ödeyecekti. 1931 yılında bazı öğrenciler taksitlerini ödememiş, bunun üzerine okuldan atılmışlardı (Yenigün 15.2.1931; 17.2.1932; 22.2.1932; 23.2.1932; 27.2.1932; 11.10.1932; 18.10.1933).

Öğrencilerin okulda paralı veya parasız okumaları ile ilgili düzenlemeler Sancak idaresi tarafından kontrol ediliyordu. 1933 yılında öğrencilerden alınacak ücretler ile ilgili Suriye Meclisi tarafından yeni bir düzenleme yapıldı. Bu düzenleme aynı yılda Sultani’de de uygulanmaya başlandı. Buna göre maddi durumunun kötü olduğu tespit edilen öğrenciler daha önce olduğu gibi yine ücret ödemeyecek ve bu öğrencilerin oranı okulda bulunan öğrencilerin yüzde

yirmisinden az olamayacak, ancak daha fazla olabilecekti. Bu oranın tespiti İskenderun Sancağı Hükümeti'ne bırakılmıştı. Bunun yanı sıra, durumu iyi olan öğrencilerin ödeyeceği yıllık öğrenim ücreti de arttırılarak, üç Suriye altını iken yirmi-yirmi beş Suriye lirası oldu. Bu uygulama kanun hükmüydü. Bu ücret yıllık olup öğrencinin üç ayda bir ödeyeceği şekilde taksitlendirilmişti. Ancak okul ücreti konusundan herkes şikayetçiydi. Belirlenen okul ücretlerinin fazlalığı gerek yerel basında, gerekse daha sonra İskenderun Sancağı İdare Meclisi'nde de tartışma konusu oldu. Bu uygulama bir hayli eleştirildi ancak yürürlükten kaldırılmadı (Antakya Lisesi Tasdikname Defteri 1930; İskenderun Sancağı İdare Meclisi Zabıtları 1932; Yenigün 15.2.1932; 27.2.1932).

1934 yılında Sancak bütçesinden eğitime 22 bin küsur Suriye Lirası ayrılmış ve bu ödenek yeni lise binasının masrafları için harcanmıştı (Yenigün 24.9.1934; 25.9.1934; 26. 9.1934; 27.9.1934; Bilgili 1939: 64).

1938 yılına kadar Antakya Lisesi'nin bakımı, tamirâtı, ısıtma gibi masrafları belediyeye aitti. Bu tarihten sonra bu masrafları karşılama yükümlülüğü Nafia Dairesi'ne devredildi (Yenigün 20.1.1938). Aynı yıl Antakya Lisesi yatılı öğrencilerinden ayda 1 Frank elektrik parası alınmaya başlandı (Yenigün 27.9.1938). Yine aynı yıl, Eylül ayı sonunda lisede önceden öğrencilerden alınmakta olan tediis ücreti kaldırıldı (Yenigün 29 .9.1938).

3.1.11. Okul Formaları

Antakya Sultanisi'nin mavi veya lacivert elbise ve kırmızı festen oluşan özel bir kıyafeti bulunuyordu. (Mehmet Tekin'in Necdet Miskioğlu ile Eylül 1999'da yaptığı görüşme). Öğrenci kıyafeti, entarinin yaygın olduğu, yetişkinlerin ve hatta rüştiye bitirmiş öğrencilerin dışarıda entari ile dolaştığı kentte, gerek çağdaş kıyafetin özendirilmesi gerekse giyim disiplini ve prestiji sağlaması bakımından önemli bir etki yapmış, aynı zamanda Türkiye'deki kıyafet ve şapka inkılabının kavranması açısından bir model görevi yapmıştır.

1936'da Lise idaresi, Türkiye'de giyilen okul kasketlerin Antakya Lisesi'nde de giyilmesine izin verdi. Ancak aynı okul idaresi, öğrencilerin kasketlerin üzerine ay yıldız ve ATL (Antakya Türk Lisesi) yazısının yazılmasına, ay yıldızın Türkiye'ye mahsus olduğu, lisenin adının Antakya Lisesi olduğu, Türk adının fazla olduğu gerekçesiyle karşı çıktı ve 19 Eylül 1937 tarihinde, şapka ile birlikte millî rozet takılmasını da yasakladı. Halbuki Arap talebeler Arapların

millî başlığı olan Irakiyeyi giymeye devam ediyor ama okul idaresi bunlara ses çıkarmıyordu (Yenigün 20.10.1937).

3.1.12. Tatil

Suriye’de “El İyad-ü Resmiye” Resmi Bayramlar konusunda yayınlanan 18.4.1921 tarihli Müdürler Meclisi Kararı Antakya Sultanisi’nde de uygulanıyordu. Buna göre Sultani’de uygulanan resmi tatil günleri şöyleydi (Yusuf Sadır, Mecmuatü Mukarrerat-ı Hükümet-i Suriye 1918-1921 El Cüz’i Evvel, Beyrut 1933);

Kurban Bayramı (İydu Adha)

Ramazan Bayramı (İydü Fitr)

Mevlid Günü (İydül Mevlüdün Nebevi)

Hicri Yılbaşı (İydü Re’süs-Senetül Hicri)

Miladi Yılbaşı (İydü Re’süs-Senetül Miladi),

İsa’nın Doğuşu- İydü Milâd-ı İsa

Fransız Cumhuriyet Bayramı (İydü Cumhuriyyet El Fransiyye) (14 Temmuz)

Fısıh Bayramı (İydü Fısıh, Musevi Bayramı)

Bunun yanı sıra Antakya Sultanisi’nde Mondros Mütarekesi’nin imzalandığı 30 Ekim günü ve Şüheda Günü de resmi bayram olarak kutlanmaktaydı (Yenigün 6.5.1934; 6.5.1934). Resmi bayramların yanı sıra Sultani’de okul müdürleri keyfi nedenlerle, ayrıca umum müdürü ve Suriye ve Fransız devlet adamlarının okulu ziyaret ettiği günlerde de okulu tatil etmekteydi. Mesela, Umum Müfettişi (Monsieur Jan, Monsieur Leon) şerefine 9 Mayıs 1932 tarihinde lise bir buçuk gün tatil edilmişti (Yenigün 11.4.1931: 1; 10.5.1932).

Antakya Sultanisi’nde okulun açılması ile beraber farklı dinlere ve kültür yapılarına sahip öğrencileri bir arada tutma konusunda bir takım zorlukların ortaya çıkmaktaydı. Bu durumunun yarattığı sorunlar arasında başlıcası tatil günlerindeki uyumsuzluk idi. Çünkü Müslümanların tatil günü Cuma, Hristiyanların ise Pazar olması, bunun yanı sıra dini bayram ve yortu günlerinin de her unsur için farklı olması i olarak ders programlarında bir karışıklık meydana getirmekteydi. Öğrencilerin yanı sıra okulda görev alan öğretmenlerin de farklı milletlere mensup olmaları ihtilafların meydana gelmesine sebep olmaktaydı. Öğretmenler arasında Türk, Fransız, Arap ve Ermeni’ler bulunması, bunların

kendi aralarında uyum sağlayamamalarına neden oluyordu. okulda bütün bu tezatlar içinde eğitim nüfussal çoğunluk olan Türk ve Müslümanlara göre ayarlanıyordu. 8.12.1937 tarihinde Antakya Sultanisi'nde yaşanan bu uyumsuzluklara son vererek herkes tarafından benimsenecek bir düzenleme yapıldı. Buna göre Antakya Sultanisi'nin tatil günü Pazar, günleri oldu Cuma günleri ise 10.30'a (saat 17.30) kadar derslere devam edildi (Yenigün 16.12.1937).

1938 yılında Sancak Kültür Başkanlığı Türkiye'nin millî bayramı olup resmi tatil kabul edilen 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı'nın kutlanması amacıyla okulları iki gün tatil etti (Yenigün 21.4.1938).

3.1.13. Okula Yapılan Ziyaretler

Antakya Sultanisi, açıldığı günden itibaren gerek Türk, gerek Fransız ve gerekse Arap yetkili ve idareciler için büyük önem taşıyordu. Ancak bu güçlerin hedefinin birbirinden farklı olması sebebiyle bu müesseseden beklentileri de farklıydı. Sultani bu üç güç (Türk-Fransız-Arap) için geleceği getiren trendi ve bu tren kendi istasyonunda durmalıydı. Sultaniye verdikleri önemin bir göstergesi olarak, Türk, Fransız ve Arap yetkililer farklı dönemlerde Antakya Sultanisi'ni ziyaret etmişlerdir. Örnek olarak, 1920 yılında Yüksek Komiser, Gowroud, Eylül 1930'da Suriye Cumhurbaşkanı Şeyh Taceddin El Haseni bu ziyaretçilerden biridir. 9 Nisan 1934 tarihinde Sancak Delegatesi Monsieur Düryo yanında Maarif Müfettişi Pierre Bazantay, Maarif Reisi ve okul müdürü Dr. Mithat Kuseyri ve davetliler ile liseyi ziyaret etmişler, Sancak Delegatesi için okulda bir karşılama töreni düzenlemiş, okulun üst katındaki okuma salonunda yapılan törende Bazantay Fransızca, Dr. Mithat Kuseyri Türkçe birer konuşma yaparak o güne kadar eğitim alanında yapılanları anlatmışlardır (Yenigün 9.4.1934; 10.4.1934; 12.4.1934; 13.4.1934; 17.4.1934). Aynı yıl 16 Mayıs 1934 tarihinde Suriye Maarif Veziri Hüsnü Barazi Antakya'ya gelmiş, aynı gün liseyi teftiş ederek şehirden ayrılmıştır (Yenigün 17.5.1934).

9.11.1938 tarihinde Hatay Devleti'nin Başvekili Dr. Abdurrahman Melek, Maarif Vekili ile beraber Hatay Erkek Lisesi'ni ziyaret etmiş. Öğretmenlerle görüşerek sınıfları birer birer gezmiştir (Yenigün 11.11.1938).

14.12.1938 tarihinde Hatay Devlet Reisi Tayfur Sökmen Adliye Vekili Cemil Yurtman ile birlikte liseyi ziyaret etmiş, burada incelemeler yaparak lisenin

kitap durumuyla ilgilenmiştir. Eski Arap kısımlarında da kitap bulunmadığını gören Sökmen bu eksikliğin giderilmesi amacıyla çalışmaların başlatılması için emir vermiştir (Yenigün 16.12.1938).

Hükümet yetkililerinin Antakya Lisesini ziyaret ettikleri tarihler göz önüne alındığında dikkati çeken husus, bunların o dönemde bölgede hakim güç olan devlet yetkilileri olmasıdır.

3.1.14. Okulda Yetişen Öğrencilerin Kent ve Ülke Yaşantısına Etkileri

Antakya Lisesi kuruluşundan 1939 yılına kadar geçen 26 yıllık dönemde (1913-1939) pek çok öğrenci yetiştirdi. Bunlar arasında çok sayıda yazar, bilim adamı, başarılı meslek mensupları ve devlet adamları bulunmaktadır.

1940'lı yıllardan 1980'li yıllara kadar Hatay'ın siyasi, sosyal ve ekonomik hayatında bu dönemin öğretmen ve öğrencilerinin etkileri belirgindir. Bunlardan bazılarının isimlerini şöyle sıralayabiliriz:

- Hamdi Selçuk: Hukukçu, milletvekili, yazar,
- Hulki Öcal: Hukukçu, yazar, Hatay Devleti Devlet Reisi Özel Kalem Müdürü,
- Ahmet Sırrı Hocaoğlu: Hukukçu, yazar, parlamenter,
- Şekip İnal: Hukukçu, Maliyeci, Antakya Belediye Başkanı, Devlet Bakanı
- Dr. İbrahim İnal: Özel hastane sahibi (İskenderun),
- Ahmet Mithat Kuseyri: Milletvekili,
- Vedi Münir Karabay: Avukat,
- Vahit Halefoğlu, Büyükelçi: Dışişleri Bakanı,
- Necat Uçtum: Hariciyeci,
- Selahattin Ülkümen: Büyükelçi,
- Zübeyir Bense: Büyükelçi,
- Ömer Ekenel: İl Ziraat Müdürü,
- Hüseyin Şeyhoğlu: İş adamı,
- Kemal Şeyhoğlu: Hukukçu, Antakya Belediye Başkanı,
- Fatih Müftüoğlu: Hukukçu, işadamı
- Kemal Sülker: Gazeteci, yazar, sendikacı,
- Cemil Meriç: Yazar, fikir adamı,
- Dr. Edip Kızıldağı: Doktor, halkbilimci, gazeteci-yazar,

- Muhiddin Yurdakul (Nakib): Biyoloji öğretmeni,
- Bekir Sami Kunt: Hukukçu, hariciyeci, Hatay Devleti'nde ve TBMM'de milletvekili,
- Sıtkı Nakip: Hukukçu, müzisyen,
- Sami Alaçam: Hukukçu,
- Prof. Dr. Ragip Duran: Bilim adamı,
- Emin Asım: Kriminoloji uzmanı,
- Etem Yılmaz: Avukat, lise öğretmeni,
- Sabahattin Ezer: gazeteci... ve daha yüzlerce iş adamı, sanayici, meslek elemanları, sanatkârlar bu okulun meyveleridir.

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

4.1. Sonuçlar

1883 yılında kurulan Antakya Rüştiyesi 1913-1914 öğretim yılından itibaren İdadi'ye dönüştürülmüştür. Okulda öğretmenlerin, İttihat ve Terakki Partisi'nin ve Türk Ocağı'nın etkisiyle, Arap gizli cemiyetlerinin faaliyetlerine karşı uyanık bir nesil yetişmeye başlamış, ama I. Dünya Savaşı yıllarında bunların çoğu ya askere alınma ya da okulun kapanması yüzünden öğrenime ara vermiş, çoğu da bir daha okul yüzü görmemişlerdir. Savaş bittikten sonra 1918 yılında bu defa bölge işgal edilmiş, bunlar işgalden itibaren bu defa hem Araplara hem de Fransızlara karşı tavır takınmışlardır. İdadi, Osmanlı döneminden yürürlükte olan talimatnameye göre faaliyet göstermiş, 1921 yılında İtilafname'den sonra Sultani olmuştur. Savaş sonrası sıkıntılarının (öğrenci devamsızlığı, öğretmen ve kitap eksikliği, idarede merkezi otorite boşluğu vb.) sebep olduğu sarsıntı ve yalpalamalar okulun Sultaniye dönüşmesinden sonra (ilkokulu da içine aldığı dönem) Öğretmenler Kurulu kararları ile telafi edilmiştir. Yani Antakya Sultanisi, öğrenci alma, programa yeni ders koyup bazı dersleri kaldırma ve diğer icraatlarıyla 1921-1925 döneminde adeta bir üniversite gibi yönetilmiştir. Öğretim dili Türkçe'dir.

Sultani'nin ilk yılından itibaren yetişen ikinci nesil yine millî şuurla doludur (1921-1926). Okulda görev alan Antakyalı öğretmenler (yabancı olanlar hariç) çoğunlukla bilinçli ve vatansever kişilerdi. Okul, bazı branşlarda yetişmiş öğretmen bulunmadığı için dışarıdaki avukat, eczacı, doktor gibi meslek mensuplarının istihdam edilerek azami ölçüde yararlanmaya çalışmıştır. Bunlardan biri de kurtuluş hareketinin fikri temellerinde büyük payı olan Vedi Münir Karabay idi. Bu öğretmenler, okulun ilk yıllarında yaşanan öğretmen sıkıntısını kendi imkanlarıyla gidermeye çalıştılar, bu şekilde işgalin sarsıntılarını eğitime yansıtılmaya gayret ettiler. Bu devrede okula devam eden öğrenciler, okulu bitirsin ya da bitirmesin, okuldan ayrılmış olsun ya da olmasın hepsi de İskenderun Sancağı'nın Anavatan'dan ayrılmasının acısını yüreklerinde hissetmiş ve Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın "Kırk Asırlık Türk Yurdu Düşman Elinde Esir Kalamaz" vaadine yürekten bağlanarak bir gün kurtarılanın ümidiyle yaşamışlardır. Esasen o nesli ve ondan sonra yetişenleri ayakta tutan; Liseyi kültür meşalesi olarak yaşatan faktör, Atatürk sevgisi ve anavatan hasreti idi. Ders

kitaplarının Türkiye'den gelmesi ve öğretmenlerin yerli olması, çoğunluğunun Türklük bilinciyle yaşaması Türk öğrenciler üzerinde büyük etki yaratmış, öğrenciler arasındaki birlik ruhu yaşatılmıştır.

İşgal altında olmasına rağmen Sultani'nin bir Türk kurum olarak yaşaması şehirde hem Arapları (Suriye), hem de Fransız yöneticileri tedirgin etmiş, bunun sonucunda okulda karşı tedbir olarak uygulanmak üzere kapsamlı bir program hazırlanmıştır. Bu arada 1925 sonu ile 1926'nın ilk yarısında Sancak'ta bir bağımsız hükümet kurma denemesi yaşanmış, 1926 ortalarında sona erdirilen bu girişim, bir çok yeni durumun ortaya çıkmasına yol açmıştır. Örnek olarak, Suriye, kendisinin de işgal altında olduğunu unutarak Sancak'taki Türklük bilincini öldürüp Araplık bilincini kuvvetlendirmek için öncelikle Türkçe eğitim yapan, ders kitapları Türkiye'den gelen Sultani'ye ikilik sokmuş, okul aynı çatı altında Türk ve Arap Lisesi olarak ikiye ayrılmıştır. Açılan Arap kısmının öğretmenleri ve kitapları Suriye'den gönderilmeye başlanmış, bu arada, 1910'lu yıllardan itibaren Arap milliyetçiliğini savunan El-Aha'ül Arabi Cemiyeti'nin uzantıları olan yeni Arapçı akımlar sürekli olarak liseye hakim olmaya çalışmışlardır.

Lise artık bir fikir arenasıdır. Lisede kıyafetler, idealler ve diller ayrılmış, bir yanda Arapça eğitim yapılıp Türklere Arapça mecbur tutulurken, diğer yanda Arap kısmı öğrencilerine Türkçe okutulmuyordu. Ama her iki tarafta işgalinin dili Fransızca dersi zorunlu olarak okutuluyordu.

1926 yılında şehirde bu ayrılıkçı çalışmalara karşı milletperver Türk gençleri birleşerek tek çatı altında toplandı ve "Gençspor Kulübü" adıyla bir kulüp kurdu. Gençspor, bir spor kulübüydü, ama Sancaktaki Türk gençleri için bu kulüp bir fikir ve hareket merkezi olmuştu. Gençspor'u kuran bu gençler, genellikle Antakya İdadisi'ni bitiren, Sultani'ye devam edip bitiren ya da Sultani'den ayrılan öğrencilerdi. Türk gençleri için okul görevi gören bu kulüp hem Fransızları, hem de Arapları rahatsız etti. Türkiye'ye paralel olarak, ilk şapka giyenler ve halkı yüreklendirenler bu kulübün üyeleri idi. 1926-1927'den sonra okuldan mezun olan gençler yüksek tahsil için Türkiye'ye giderken, Araplar Fransa'ya ve Şam'a gönderildiler. Türklere Fransa'da üniversiteyi bitirenler dönüşte siyasi eylemlere karışmazken, Araplar daha etkin hale geliyorlar, Arap milliyetçiliği konusunda hem Fransa'ya karşı, hem de Türklere karşı keskin görüşler savunuyorlardı. Bunlardan en belirgin örnek Zeki Arsuzi idi. Sancak'ta ilkokul öğretmeni iken 1927-1930 yılları arasında Fransa'da felsefe tahsili yapan

Arsuzi, 1931-1932 yıllarında Arap kısmında öğretmenlik yapmış ve Sancak'ta Arap milliyetçiliği duygularını uyandırmada etkili olmuştu (Osmanlı döneminde babası da aynı suçtan mahkûm olup Konya'ya sürgün edilmişti). Arsuzi özellikle halkın Nusayri (Alevi) kesiminde Türklük kavramına karşı Arap ve Suriyeli olma bilincini aşılama ve yaşatma, İtalya'daki faşizmi örnek alarak militan bir gençlik yetiştirme hedefine yönelik çalışmalar yapmış, Fünun-u Cemile Kulübü etrafında toplanan ve içinde Sultani (sonra Lise)'nin Arap öğrencilerinin çoğunlukta olduğu bu Arapçı gençlik daha sonra örgütlenerek yine Zeki Arsuzi'nin fikir babalığı yaptığı faşist eğilimli "Usbetül Amelil Kavmi" Kulübü (sonra parti) etrafında örgütlenmişler, "El liva" adlı bir gazete çıkarmışlar ve işi silahlı savaşa kadar götürmüşlerdi.

Türk lisesi öğrencileri bu tür eylemlere karışmamış, mücadele daha ağırbaşlı ve fikir düzeyinde sürdürülmüş, Türk gençler bu eylemlerinde Atatürk ilkelerini bir rehber olarak benimsemiş, inkılaplar içtenlikle savunulmuştur. Türk öğrencilerinin eylemleri, Türkiye yanlısı olduklarını ifade eden, Türklüklerini gösteren şapka giyme, yürüyüş, Türkiye'nin millî bayramlarını kutlama, miting yapma gibi etkinliklerin ötesine geçmemiş, inisiyatif daima yetişkin kadronun elinde olmuştur. Lise gençliği 1937 yılında, Türk köylerinde açılan Türkçe okuma-yazma kurslarında gönüllü öğretmenlik yaptılar. Bunlar arasında tutuklananlar ceza alanlar oldu. Buna karşılık Zeki Arsuzi ve öğrencileri ise, tamamen Suriye idarecilerinin yardım ve destekleriyle şiddet hareketleri yarattılar, seçimlerde meydana gelen olayların giderek şiddetlenmesi ve silahların devreye girmesi üzerine Sancak idaresi tarafından sık sık tutuklandılar ya da takip edildiler. Her iki grupta yer alan öğrenciler seçimlerde seçim sandıklarında görev aldılar. Ama Zeki Arsuzi ve teşkilatı, 1938 yazında Türk askerinin Hatay'a giriş günlerinde Hatay'ı terk edip Suriye'ye gitmek zorunda kaldı, bir daha geri dönmediler, Türkiye karşıtı tutumlarını ve İskenderun Sancağını (Hatay) Suriye ve Arap toprağı yapma mücadelesini orada cemiyetler kurarak sürdürdüler.

2 Eylül 1938'de Hatay Devleti kuruldu. Antakya Lisesi Devletin tek lisesi olarak (Erkek Lisesi) hizmet etti.. Fransız öğretmenler lisedeki görevlerinden ayrıldı, yeni öğretmenler Türkiye'den geldi. Suriye'den alınan müfredat ve sınav programı uygulamadan kaldırılarak okulda Türkiye müfredatından alınan konular okutuldu, programlar yeniden düzenlendi. Buna paralel olarak 1933'te eklenen 12. sınıf (felsefe sınıfı) kaldırıldı. Bunun yanı sıra Türk kültürü ile ilgili anma günleri ve etkinlikleri arttı, Türkiye'nin millî bayramları resmen ve görkemli bir

şekilde kutlanmaya, Türk Büyükleri ile ilgili anma törenleri düzenlenmeye başlandı. Bu haliyle Antakya Lisesi'nin Türkiye'deki liselerden hiçbir farkı kalmamıştı. Hatay Devleti 23 Temmuz 1939'da Anavatana katıldı. Bu dönemde Lise kadrosu çok iyi öğretmenlerle takviye edildi ve görevini en iyi şekilde sürdürdü. Antakya Erkek Lisesi artık her şeyiyle bir Türk Lisesiydi. (EK- 21; EK-22)

Antakya Lisesi, Antakya, İskenderun ve havalisinin tarihinde özel yeri olan bir kurumdur. 1913-1914'ten sonra işgale kadar bunalıma rağmen vatansever bir nesil yetiştirme amacına hizmet etmiştir. Tarihi incelendiğinde, bu kurumun özellikle Antakya, İskenderun ve havalisinin 1918 yılında işgale uğramasından sonra işgale hizmet edecek bir kurum haline getirilmek üzere iken, 1921 yılında imzalanan Ankara İtilafnamesi ile yeni bir hüviyet kazandığı ve her engele rağmen Türk kültürü için bir anıt ve adeta millî bir eğitim kurumu halinde çalıştığı görülür. Bir anlamda Antakya Sultanisi İtilafname'nin 7. maddesinin eseridir. Okul 1921-1925 döneminde aynı zamanda orijinal fikir ve çözümlerin üretildiği ve kendi kendini yöneten bir laboratuvar okuldur. Daha sonra işgal idaresince ikiye ayrılmasına, Arap bölümü açılmasına, Fransızca'nın anadilin önüne geçmesine rağmen bir Türk kültürü kurumu olma niteliği hiç değişmedi. Bu okuldan yetişen Cemil Meriç'in "*Lisem üniversitemdir.*" demesi haksız değildi. Çünkü öğretmen kadrosu çeşitli kaynaklardan gelmiş ama çoğu üniversite mezunu, hatta doktora yapmış çok sayıda eleman vardı. Bunlar arasında Dr. Mesut Fani Bilgili ve Ali İlmi Fani gibi Yüzellilikler de vardı. Ama onlar bu sıfatlarına rağmen zarar verici bir yola gitmediler. Hatta Türk edebiyatını ve Türk folklorunu öğrencilere tanıtıp sevdirmeye konusunda özellikle Ali İlmi Fani büyük çaba harcadı.

Türk kültürü için ayrı bir yuva olan Gençspor'un faaliyetleri Lise öğrencilerine yönelik olduğu gibi, tiyatro ve futbol takımlarının as elemanlarını da Antakya Lisesi öğrencileri oluşturuyordu.

İşgale karşı yapılan mitinglerin öncüleri Lise öğrencileriydi. Köy köy dolaşıp, Türk halkına yeni harflerle Türkçe okuma-yazma öğretenler Lise öğrencileriydi.

Yasak olmasına rağmen Türkiye'nin millî bayramlarını topluca kutlayan ve bu yüzden ceza alan ve hatta okuldan kovulanlar yine Antakya Lisesi öğrencileriydi.

Hatay Devleti'nin tek lisesi ve hatta ünivesitesi Antakya Lisesi idi. Bu mücadelecı eğitim ve kültür kurumu, Hatay Devleti'nin anavatana katılmasıyla normal bir lise halinde ve geçmişin anılarıyla görevini sürdürmeye devam etti.

Son olarak diyebiliriz ki, Antakya Lisesi, işgal yıllarında, Türk kültürünü yaşatan ve kurtuluşun temelini hazırlayan bir kurumdur ve Hatay'ın anavatana katılmasında büyük payı vardır.

4.2. Öneriler

Antakya Lisesi'nin işgal yıllarında Hatay Türklüğü için bir kültür kalesi ve anavatana katılma sürecinde Antakya'da ve Türkiye'de bu mücadeleyi sürdüren idealist kadroyu, onların görüş ve amaçlarını en iyi anlayan, çalışmalarını topluma yayan önemli bir kurum olduğu bu çalışma ile bir kere daha doğrulanmıştır. Bundan hareketle, tezle ilgili olarak ortaya çıkan sonuçlar ışığında aşağıdaki hususların önerilmesi uygun görülmüştür:

1- Liselerin, sosyal yaşayışı şekillendiren değerlerin taşıyıcısı olma rolü yeniden gözden geçirilerek küreselleşmenin olumsuz etkileri karşısında lise seviyesindeki okul programları milli kültürü oluşturan temel değerler yönünden değerlendirilmelidir.

2- İlimizin özellikle 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın ilk yarısını kapsayan ayrıntılı bir eğitim tarihi yazılmalı, geçmişte yabancı ve azınlık okullarının toplum ve idare üzerindeki etkileri ile Antakya Lisesi'nin bunlar karşısındaki durumu, oynadığı önemli rol ve kurtuluş mücadelesine katkıları vurgulanmalıdır.

3- Gençspor Kulübü ile Lise'nin ortak yönleri ve birbirlerine etkileri araştırılmalı ve bunları yeni nesillerin de öğrenmeleri sağlanmalıdır.

4- İlimizde bir eğitim müzesi kurulmalıdır. Bu müze liselerden bağımsız resmi bir kurum olarak düşünölmeli, dönemi canlandırarak, her türlü örnek resim, belge ve eserler burada yer almalıdır. Bu müzede Antakya Lisesi'nden yetişen yazar, bilim adamı ve düşünürlerin eserlerinden oluşan bir de kitaplık kurulmalıdır.

5- İlin tüm liselerinde Antakya Lisesi örneği bir konu olarak okunup işlenmeli, gençlik bu konuda bilgilendirilmelidir.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

- Antakya Lisesi Müzakere Notları Defteri.
 Antakya Lisesi Bakalorya Defteri.
 Antakya Lisesi Şahadetname Defteri.
 Antakya Lisesi Tasdikname Defteri.
 Antakya Sultanisi Mukarrerat Defteri.
 Hatay Devleti Resmi Gazete (Antakya, Eylül 1938-Haziran1939).
 Hükümet-i Halep İskenderun Sancağı Defter-i Revatib.
 Işkın Dergisi Koleksiyonu (Antep, 1935).
 Suriye Arap Cumhuriyeti Maarif Vezareti Şahadet-ü Ehliyetü't Ta'limiye (fotokopi).
 Yeni Mecmua Koleksiyonu (Antakya, 1928-1930).
 Yenigün Gazetesi Koleksiyonu (Antakya, 1930-1939).
- AKKUTAY, Ü., 1984. **Enderun Mektebi**, Ankara.
- AL-ZAHİR, M., 1941. **Baypars Tarihi**, (Çev. M. Şerafettin Yalpkaya), İstanbul.
- AŞIKPAŞAZADE, 1332. **Tevarih-i Al-i Osman, Aşıkpaşazade Tarihi**, (Haz. Ali Bey), İstanbul.
- BAZANTAY, P., 1935. **La Pénétration De La Enseignement Dans Le Sandjak Autonome D'Alexandrette**, Beyrouth.
- BEYDİLİ, K.,1995., **Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishane, Mühendishane Matbaası ve Kütüphanesi**, 1995.
- BİLGİLİ, M.F., 1939. **5 Temmuz Hatay'ın Kurtuluş Günü**, Antakya.
- BİLGİLİ, M.F., 1939. **Manda İdaresinde: Hatay Kültür Hayatı**, Antakya.
- ÇELEBİ, E., 1982. **Seyahatname (Hatay Suriye-Lübnan-Filistin)**, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- DOWNEY, G., 1961. **A History of Antioch in Syria From Seleucus to the Arab Conquest**, Princeton New Jersey Princeton University Press.

- DÜSTUR, Cilt 1 Matbaa-i Amire, 1289 (1872).
- DÜSTUR, Cilt 2 Matbaa-i Amire, 1289 (1872).
- ENGİN, V., 2003. **Mekteb-i Sultani**, Galatasaraylılar Derneği Yayınları, İstanbul.
- MÜFTÜOĞLU, Fatih, 1921 doğumlu, Emekli Avukat, İş Adamı (Kaynak Kişi).
- HAYDAROĞLU, İ.P., 1993. **Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar**, Ankara.
- HARRENT, A., 2003. **Antakya Akademisi**, (Çev. Vedii Ilmen), İstanbul.
- HATİPOĞLU, S., 1989. **Fransa'nın Çukurova'yı İşgali ve Pozntı Kongresi**, Kültür Bakanlığı yayınları, Ankara.
- HATİPOĞLU, S., 2002. "*Hatay'ın Türkiye'ye Katılması*", **Türkler**, c. 16, Ankara.
- İBN HALDUN, 1982. **Mukaddime**, c.1, (Haz. Süleyman Uludağ), İstanbul.
- İBN ŞEDDAD, 1941. **Baypars Tarihi, Al-Melik Al Zahir**, c.2, (Çev. M. Şerafeddin Yaltkaya), İstanbul.
- İHSANOĞLU, E., (ed.), 1999. **Osmanlı Medeniyeti Tarihi**, İstanbul.
- İHSANOLU, E., 2003. "*Osmanlı İmparatorluğu'nda Eğitim*", **Osmanlı Uygarlığı I**, (Haz. Halil İnalçık-Günsal Renda), T.C. Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul.
- İZGİ, C., 1997. **Osmanlı Medreselerinde Riyaziye ve Tabii İlimlerin Eğitimi**, İstanbul.
- KARASAR, N., 2000. **Bilimsel Araştırma Yöntemi**, Nobel Yayınları, Ankara.
- KAPLAN, M., 1976. "*Kültür ve Kültürü Meydana Getiren Unsurlar*", **Türk Kültür ve Medeniyeti (Makaleler)**, Atatürk Üniversitesi Kültür ve Medeniyeti Araştırma Enstitüsü Deneme Yayınları, c.1, Ankara.
- KODAMAN, B., 1980. **Abdulhamid Devri Eğitim Sistemi**, Ötüken Yayınları, İstanbul.
- KODAMAN, B., SAYDAM, A., 1992. "*Tanzimat Devri Eğitim Sistemi*", **150. Yılda Tanzimat**, (Hazırlayan Hakkı Dursun Yıldız), Ankara.

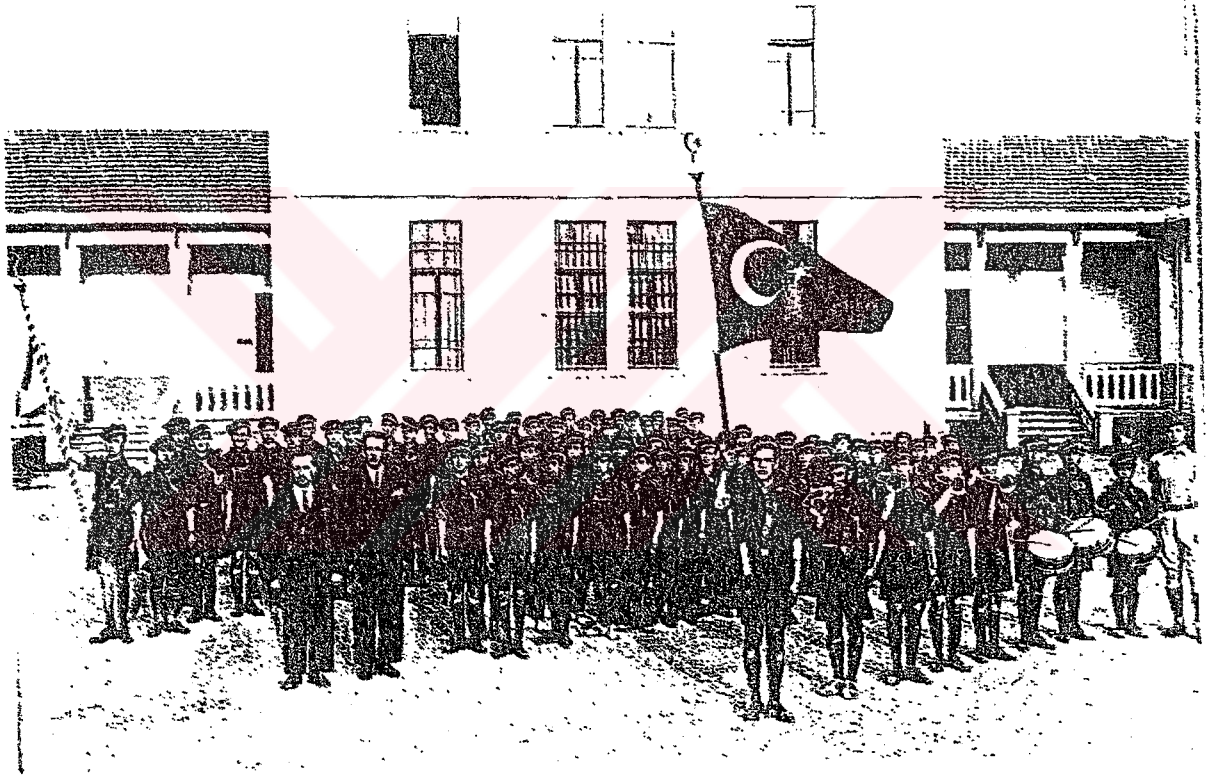
- KURAN, E., 1994. **Türkiye'nin Batılılaşması ve Milli Meseleler**, (Haz. Mümtaz'er Türköne), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara.
- ŞAŞEN, R., 1987. **Selahaddin Eyyubi ve Devlet**, Çağ Yayınları, İstanbul.
- ŞEHOĞLU, M. Kemal, 1921 Antakya doğumlu, Belediye Eski Başkanı (Kaynak Kişi).
- TEKİN, Mehmet, 1947 doğumlu, MKÜ- Emekli Uzman (Kaynak Kişi).
- MERİÇ, C., 1985. **Bu Ülke** (5.Baskı), İstanbul.
- MİSKİOĞLU, Necdet, 1926 doğumlu, Nafi Miskioğlu'nun oğlu, Emekli Matematik Öğretmeni (Kaynak Kişi).
- ÖYMEN, H.R., 1969. **Eğitim Tarihi**, Ankara.
- ÖZCAN, A., 1992. *"Tanzimat Döneminde Öğretmen Yetiştirme Meselesi"*, **150. Yılda Tanzimat**, (Yayına Hazırlayan. H.D. Yıldız), Ankara.
- ÖZBARAN, S., 1997. **Tarihçi ve Toplum**, İstanbul.
- ÖZTÜRK, M.; 1999. **Tarih Felsefesi**, Elazığ.
- EZER, Sabahattin, 1921 Antakya doğumlu, Emekli Gazeteci (Kaynak Kişi).
- SADIR, Y. (Hzl), 1935. **Mecmuat-ü Mukarrerat-ı Hükümet-i Suriye**, Cilt 1 (1918 -1921), Beyrut.
- SADIR, Y. (Hzl), 1935. **Mecmuat-ü Mukarrerat-ı Hükümet-i Suriye**, Cilt 5 (1928-1929), Beyrut.
- SADIR, Y. (Hzl), 1935. **Mecmuat-ü Mukarrerat-ı Hükümet-i Suriye**, Cilt 7 (1931-1933), Beyrut.
- Salname-i Maarif-i Umumiye 1903.
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1302/ 14.
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1303/ 15 .
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1305/ 18.
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1306/ 19.
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1307/ 20.
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1308/ 21.
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1312/ 24.
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1313/ 25.
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1314/ 26.
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1315/ 27.

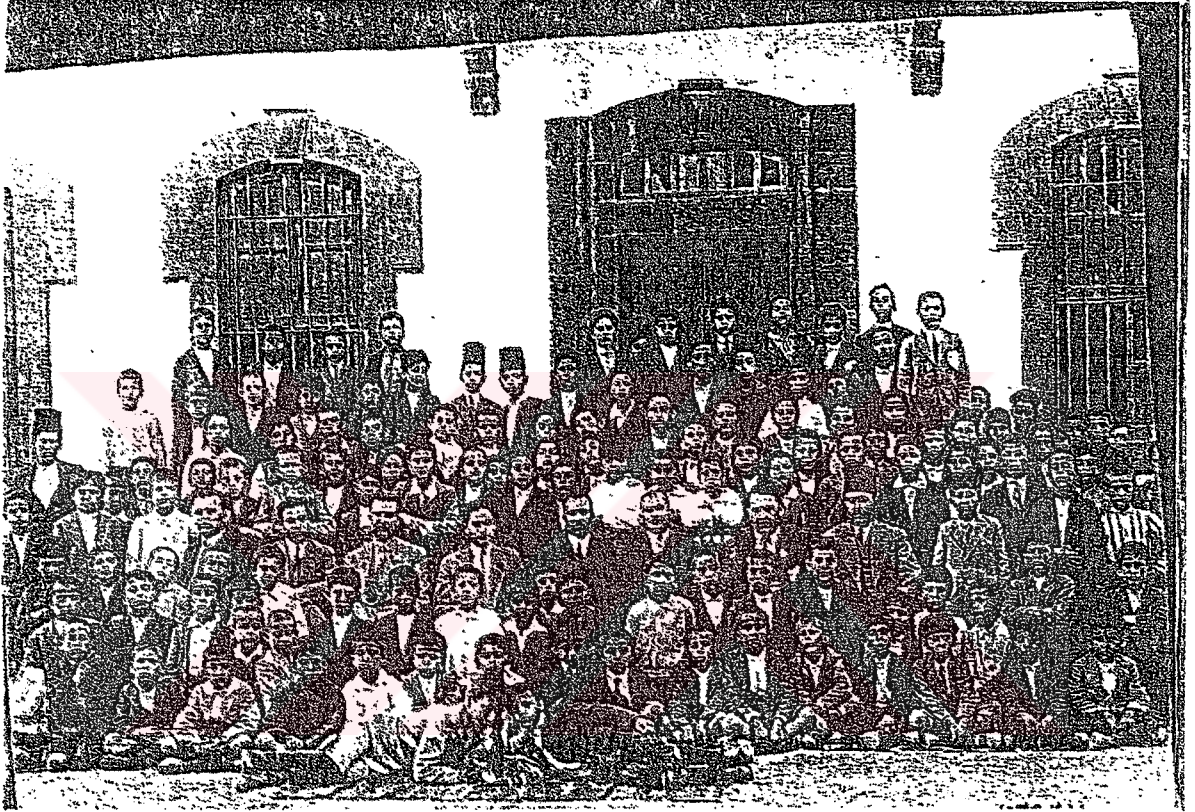
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1316/ 28.
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1317/ 29.
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1318/ 30 .
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1320/ 32 .
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1321/ 33.
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1322/ 34.
- Salname-i Vilayet-i Haleb 1324/ 36.
- Samet Kuşçu, Antakya 1919, Emekli Kurmay Binbaşı (Kaynak Kişi).
- SÜLKER, K., 1986. **Savaş Yıllarında Bir Sürgün**, İstanbul.
- TARIK M. (Göztepe) , 1936. **Çizgiler ve Bilgiler**, Halep.
- TEKİN, M. ve diğerleri, 1983. **Hatay'da Eğitim ve Kültür**, Ankara.
- TEKİN, M., (Haziran 1990). "*İşgal Yıllarında Hatay Cemiyetleri III: Gençspor Kulübü*", **Güneyde Kültür**, Sayı 16, Antakya.
- TEKİN, M., (Nisan 1989). "*Cemil Meriç'in Lise Yıllarında Yazdığı Bir Yazı*", **Güneyde Kültür**, Sayı 4, Antakya.
- TEKİN, M., 1991. **Cemil Meriç: Şair-Yazar-Filozof**, Antakya.
- TEKİN, M., 1999. **Hatay Tarihi**, (2.Baskı), Antakya.
- TEKİN, M., 2001. **Hatay'ın Tarihçesi ve Eski Antakya Kütüphaneleri**, Antakya.
- TEKİN, M., **İskenderun Sancağı İdare Meclisi Zabıtları**
(Yayınlanmamış)
- TEKİN, M.,2002. **Hatay Devlet Reisi Tayfur Sökmen**, Mustafa Kemal Üniversitesi Yayınları, Antakya.
- TURAN, Ş., 1994. **Türk Kültür Tarihi Türk Kültüründen Türkiye Kültürüne ve Evrenselliğe**, Bilgi Yay., Ankara.
- UÇMAN, A., HANDAN, İ.(Hazırlayanlar), 1998. **Bir 150'liğin Mektupları-Ali İلمي Fani'den Rıza Tevfik'e Mektuplar**, İstanbul.
- UNAT, R., 1964. **Türkiye'de Eğitim Sisteminin Gelişmesine Tarihi Bir Bakış**, Ankara.

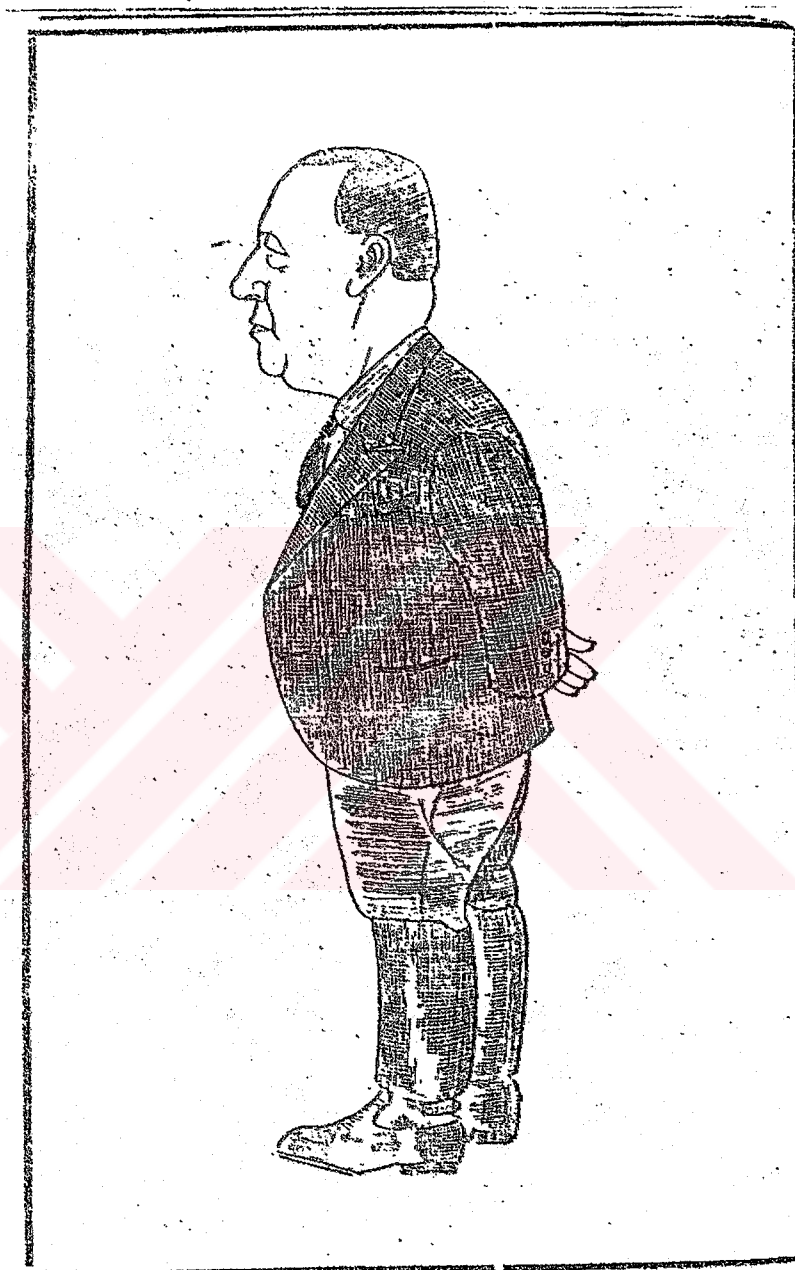
EKLER

EK-1: 1938-1939 Antakya Lisesi İzci Grubu

EK-2: Antakya Sultanisi Öğretmen ve Öğrencileri Antakya Sultanisi Önünde (1921)

EK-3: Lütfi Rifai Bey

سابق أنطاكية لیسوسی مدیری لطفی رفائی بک
 LUTFI RIFAI BEY
 Ex - Directeur du Lycée d'Antioche

٦٩

EK-4: Mahmut Ali Bey

اسكندرون نمونه مكاتبى مديرى و انطاكيه ليسانسى سابق و مستحق
 تاريخ و جغرافيا پروفيسورى
 MAHMOUD ALI BEY
 Professeur du Lycée d'Antioche

١٠٦

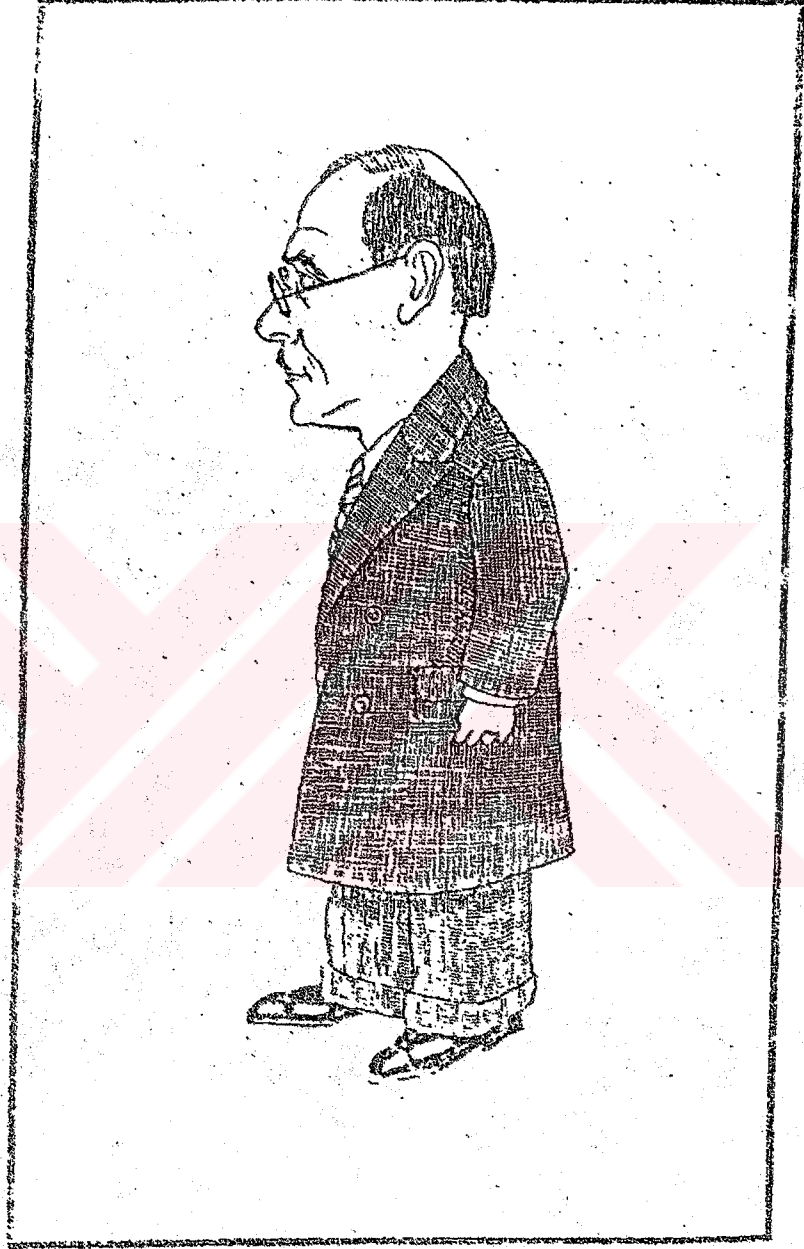
EK- 5: İsmail Hakki Bey

متقاعد لیسه پروفیسوری استاد اسماعیل حقی بیگ

ISMAL HAKKI BEY

Ancien Professeur du Lycée d'Antioche

EK-6: Vadi Münir Karabay

آوقات استاد وديج منير قارا باي
Me VADII MOUNIR KARABAY
Antioche

۵۷

EK-7:Memduh Selim Bey

آنطاكیه لیسه پروفیسورلرندن ممدوح سلیم بک

MEMDOUH SÉLIM BEY

Professeur au Lycée d'Anfiche

EK-8: Dr. Pierre Bazantay

Dr. PIERRE BAZANTAY
 Directeur des études au Lycée d'Antioche
 نقل اسکندرون سانجاشی معارف مفتشی و آنطاکیه لیسه سی تدریساز
 دره کتوری دو قنبر یهر نازانته

EK-9: Abdulkerim Çinçin

آنتاكي ايسه پروفيسورلاردن عبدالكریم چین چین بك
 ABDEL KERIM CHINCHINE BEY
 professeur au Lycée d'Antioche

۲۱۷

EK-10: Ahmet Mithat Kuseyrizade

اسکندرون معارف رئیس قسری زاده دوکتور احمد مدحت بک

Dr. AHMET MIDHAT BEY KOSSEIRI ZADÉ,
 Chef de l'Instruction Publique d'Alexandrette

EK-11: Şükrü Barudi

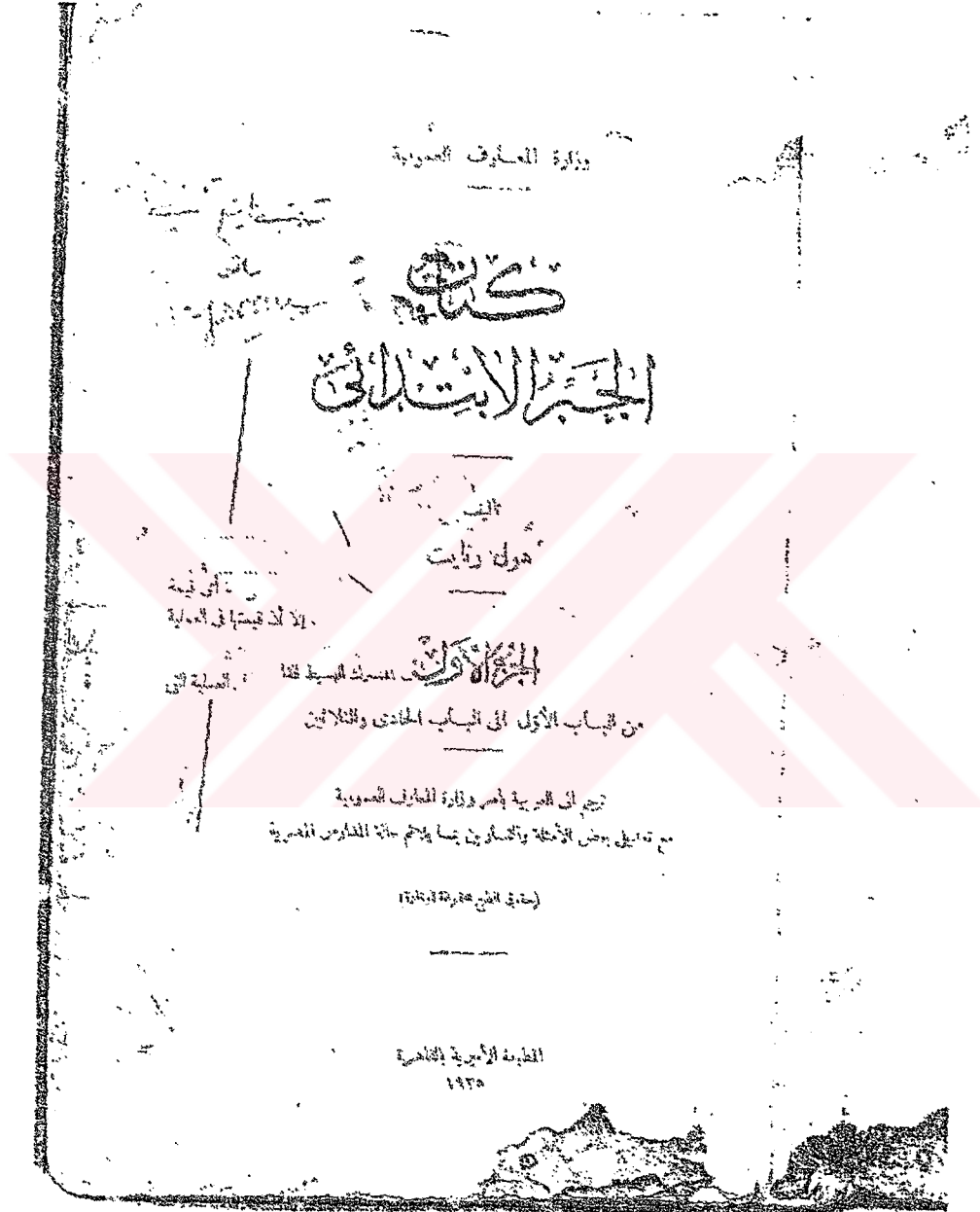
انطاكيا ليهيى پروفيسورلر تىن استاد شكرى بارودى بى

CHUKRI BAROUDI BEY

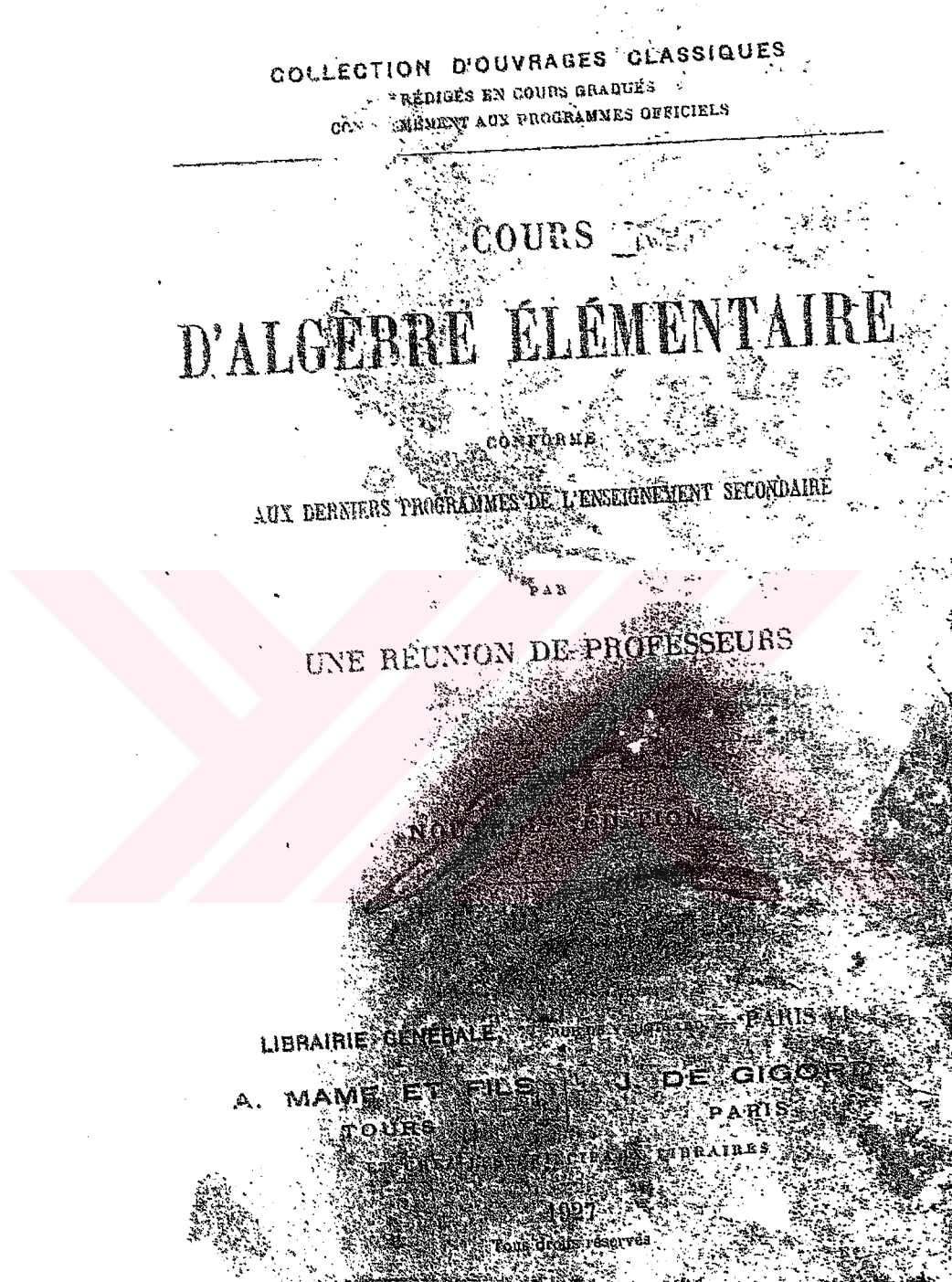
Professeur du Lycée d'Antioche

١٠٨

EK-12: Arapça Cebir Kitabı Kapağı

EK-13: Fransızca Cebir Kitabı Kapağı

EK-14: Tastikname Defterinden Bir Sayfa

قلمی تظلمی حاکم شاهی در اول اردیبهشت ماه ۱۳۰۱
 در روز پنجشنبه در کلاس درس در کلاس اولی که در آنجا بود و در آنجا که در آنجا بود و در آنجا که در آنجا بود

۱۳۰۱/۰۱/۱۱

قلمی تظلمی حاکم شاهی در اول اردیبهشت ماه ۱۳۰۱
 در روز پنجشنبه در کلاس درس در کلاس اولی که در آنجا بود و در آنجا که در آنجا بود

۱۳۰۱/۰۱/۱۱

قلمی تظلمی حاکم شاهی در اول اردیبهشت ماه ۱۳۰۱
 در روز پنجشنبه در کلاس درس در کلاس اولی که در آنجا بود و در آنجا که در آنجا بود

۱۳۰۱/۰۱/۱۱

EK-16: Bakalorya Defterinden Bir Sayfa

SESSON de l'année 1884

SANDRUS IMMANUELLETTIS

N ^o Série et numéro de l'examen	Noms et prénoms des candidats	Date de l'examen	Cours		Total de l'examen écrit	Total de l'examen oral	Moyenne générale	Classe	Cours			Total de l'examen oral	Moyenne générale	Classe	Total de l'examen oral	Moyenne générale	Classe
			1 ^{er}	2 ^e					3 ^e	4 ^e	5 ^e						
1	Souida (Léon)	18	15	15	40%	40%	40%	40%	15	15	15	45%	45%	45%	45%	45%	45%
2	André Barrie	18	15	15	40%	40%	40%	40%	15	15	15	45%	45%	45%	45%	45%	45%
3	Franz Chabrier	18	15	15	40%	40%	40%	40%	15	15	15	45%	45%	45%	45%	45%	45%
4	Joseph Delvaux	18	14	12	21	21	21	21	15	15	15	45%	45%	45%	45%	45%	45%
5	Lucien Zoller	18	14	12	21	21	21	21	15	15	15	45%	45%	45%	45%	45%	45%
6	Adol. Chevalier	21	12	12	24	24	24	24	15	15	15	45%	45%	45%	45%	45%	45%
7	William Henry	21	12	12	24	24	24	24	15	15	15	45%	45%	45%	45%	45%	45%
8	Pierre Gaston	21	12	12	24	24	24	24	15	15	15	45%	45%	45%	45%	45%	45%
9	Pauline Gault	21	12	12	24	24	24	24	15	15	15	45%	45%	45%	45%	45%	45%
10	Joseph Deleury	21	12	12	24	24	24	24	15	15	15	45%	45%	45%	45%	45%	45%
11	Joseph Deleury	21	12	12	24	24	24	24	15	15	15	45%	45%	45%	45%	45%	45%
12	Joseph Deleury	21	12	12	24	24	24	24	15	15	15	45%	45%	45%	45%	45%	45%
13	Joseph Deleury	21	12	12	24	24	24	24	15	15	15	45%	45%	45%	45%	45%	45%
14	Joseph Deleury	21	12	12	24	24	24	24	15	15	15	45%	45%	45%	45%	45%	45%
15	Joseph Deleury	21	12	12	24	24	24	24	15	15	15	45%	45%	45%	45%	45%	45%

EK-18: Bakalorya Defterinden Bir Sayfa (Arap Kısmı)

جمهورية سوريا
الجمهورية السورية
République Syrienne
الجمهورية السورية
HAÏF D'ALEXANDRETTE
لواء الاسكندرية

Baccalauréat de l'Enseignement
البي قسم
الاول
SESSION de
1 19

اسم وشهرت Noms et prénoms الاسم والشهرة	عربي وفرنسي Arabe ou Français عربي او فرنسي	الترجمة Français الفرنسي	Production ترجمة الترجمة	الرياضيات Mathématiques رياضيات	الحكمة Physique سكينة	الاجمالي Total de l'Examen écrit مجموع القمص التحريري
فهم اولي آمنة 1910 شوليه	عربية	١٨	١٣%	١١	٤٧	١٠٠%
فهد 1910 شوليه	عربية	١٤	١١	١٥	٤٨	١٠٦
محمد 1910 شوليه	عربية	١٤	١٤	١١	٤٨	٩٥
محمد 1910 شوليه	عربية	١٤	٩%	٩%	٤٠	٨١
عادل 1908 شوليه	عربية	٢٤	١٤	١٤	٤٤	١٠٤
محمد 1912 شوليه	عربية	٢١	١٤%	١٠%	١٤	٨٤
محمد 1912 شوليه	عربية	١٤	٧	١١	٤٦	٨٦
محمد 1912 شوليه	عربية	٢	-	٧	١٦	٥٤
محمد 1912 شوليه	عربية	٢٦	١٤	١٤	١٤	١٠٦
محمد 1912 شوليه	عربية	١٦	١٦%	١٧	٤٤	١٥٠%

EK-19: Okul İdaresi Tarafından Velinin Öğrencinin Durumu Hakkında Bilgilendirildiğini Gösteren Kağıt

اتظاكيه

اططالى مديريتى

*

عمر اقدىك وليسى ليدى خردى خردى

كە. نومبرولو عمر

ع نجي صنف طهيه ليدى عمر اقدى

في ۱۹/۱۰/۹۲ تاريخته مصادف اولان چار شنبه كوشنده
مكتبه كلبه مشدره اسبابك ذيلاً اشعارينه همت بويورمكز موجود
اقدىم

۱۹۲۱

ليسه مديرى

مدير
A. Faruk

EK-20: Mukarrerat Defterinden Bir Sayfa

قره
تاریخ

Mukarrerat Defteri

مسلمون قسم اعظم در سرب نیک کوشش سید ...
 کوفی زوال ساعت بر یاده منزه مجلس صلحه سرب نیک یاسی آلتوا انفقار اید و نیک
 مجلس انقیاض اتحانیک رای فداجر اجرا اولشده و قسم نالی مسلمانده نامده - و هجر قسم
 ایضا مسلمانده محراب نیک اکثریت مطلقه جاز اولشده بر منته ستم مجلس انقیاض
 اعطالنه در مطابته مطابته نیک تعابا تمامه نیک اعطالی مویله مکتبه بر بیایمان مجلس
 نقل ایته انقا ایته کینه عیبه حمله جسته رای فداجر اجرا اولشده اتحانیه قسم نالی مسلمانده
 نامده - ساج و هجر اکثریت آرای جاز اولشده مجلس بیایمان اعطالنه نیکه
 اولشده قره کیر اولی . . .

اعضا	اعضا	اعضا	اعضا	اعضا	اعضا
قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی
قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی
قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی
قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی
قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی	قره کیر اولی

...
 ...
 ...

EK-21: 1938-1939'da Liseden Mezun Olan Öğrencilerin Bazıları

Antalya Erkek Lisesi
 GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
 Ders yılı 1938-1939 Devresi ... Haziran ...

Eğilim ve başarı				Fen ve sanat				Eğilim ve başarı		Liseyi bitirme diploması		Fotoğraf
İsim	Sınıf	Yaş	Boy	Matematik	Fizik	Kimya	Tarih	Numara	Tarih	Adı ve soyadı	Babasının adı	
Adnan Akay	10	18	170				38	21-8-39	21-7-1939	Halay Erkek lisesi	Halay Erkek lisesi	
Ahmet Akay	10	18	170				38	21-8-39	21-7-1939	Halay Erkek lisesi	Halay Erkek lisesi	
Ali Akay	10	18	170				38	21-8-39	21-7-1939	Halay Erkek lisesi	Halay Erkek lisesi	
Ali Akay	10	18	170				38	21-8-39	21-7-1939	Halay Erkek lisesi	Halay Erkek lisesi	
Ali Akay	10	18	170				38	21-8-39	21-7-1939	Halay Erkek lisesi	Halay Erkek lisesi	

DEVLET SINGETİ

